

REVISTA ISTORICĂ

Anul al XIX-lea, N-le 7-9.

Iulie-Septembre 1933.

SUPT
CONDUCEREA
LUI
N. IORGA

SUMARIUL:

N. Iorga: Nou despre Andronachi Donici și nepotul său,
al doilea Andronachi.

Dimitrie Ionescu: Știri grecești privitoare la istoria noastră.

Gheorghe Potra: Noi documente din vremea Eteriei.

Victor Motogna: Un document inedit privitor la istoria
Românilor din Maramurăș la începutul
veacului al XV-lea.

N. Iorga: Memorii din epoca Renașterii noastre politice.

" " Vereșciaghin și Români.

" " Elvețieni în România.

" " O cronică în versuri despre 1821.

" " Încă un călător german.

" " Noi istorii ale evului mediu.

" " Greci în țerile românești.

Dări de samă, Cronică și Notițe de *N. Iorga* și alții.

1933

TIPOGRAFIA „DATINA ROMĂNEASCĂ”, VĂLENII-DE-MUNTE (PRAHOVA)

Prețul 45 Lei.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

SUPT CONDUCEREA LUI N. IORGA.

Anul al XIX-lea, n-le 7-9.

Iulie-Septembrie 1933.

Nou despre Andronachi Donici și nepotul său, al doilea Andronachi

Într'un studiu recent, publicat în „Memoriile Academiei Române“, d. Andrei Rădulescu a adăus multe știri nouă despre acel Andronachi Donici, respectabilă figură de jurisconsult ișlicar și patriarhal care s'a ridicat din nimic la rangul unui interpret competent al legilor Moldovei sale.

Între niște hîrtii birădene ajunse în stăpînirea mea sînt două care-l privesc.

Una e un simplu răvaș de prin anii 1810, în care se adresează Păharnicului Gheorghe Opreșanu, vecin de moșie:

Cu Hs. anesti mă închin dumitali arh. Pah.

Întriabă-mă, am eu stare de a face vre o lucrare la ceva, și în vreme când și nevoile casăi mele li-am părăsăt, și toati li-am lăsat ?

Buni megieș sântem, adivărat trebui să ne zulifsască toți.

Sânt

al dumitali

ca un frate

slugă

Donië Vorc.

A doua, iscălită de un alt Păharnic, vorbește de boala, la Cumpăna, a aceluiași boier : e datată 30 Mart 1820.

Hristos au înviet.

Cu frățască dragoste mă închin
dum' arh. Pahr.

Sfânta Învieri a Domnului Nostru Isus Hristos să fie dumv. de bună pitreciri la încungiuurare a mulți ani. Carte ci ai trimes-o cu cumnatu Gheorghii Cuza s'au dat la dumlui Vornicu Andronachi Donici și, fiind bolnav la Cumpănă, n'au făcut nimică. Acastă al doile carti ci-mi scrii mii din 12 a curgătorii luni am priimit-o în 27, și, eu încă fiind cam bolnav, n'am putut mergi să f-o dau

singur, ci am triimes-o și, spre pliroforie dumi., triimet răvășălu ci-mi scrii, să-l vezi, și credi că tocmai așa esti precum scrii. Iubiti arh. Pahr., am o publicații pentru niști stânjâni din Căbești și din Mefeni la dumlui Banu Ioniță Emandi, cari mi-o trimesăsă la Eș și, fiind greșăță, am întors-o înapoi.

Pi sămni s'au supărat, că nu me'u mai triimeti și pi sămni pără s'o schimba dumlui din isprăvč. nu cred că mă voiu înnoroci a o priimi. Nepotu Ioniță știi toață pricina. Mă rog, frățaoare, cercetează oprire ei și mă înștiințiază.

Dum. cucoani mă închin cu frățască dragoste, iar copii și copilile cu plecăciuni sărută mâna dumv. Iar eu sânt

a dumitali iubit și dorit frati.

820, Mart 30.

H. . . Pah.

[Vo.] . . . Oprișan cu frățască dragosti,
Bărladu.

O părere juridică a lui Donici e aceasta din 6 Mart 1826 :

Andronachi Donici Vel Logft. (și un altul) cu privire
la satul Scînteești.

La 1778, 30 August, „răposatul Ban Iordachi Lambrinò, tatăl jăluitarului Spat. Enacachi Lambrinò“, schimbă cu răp. Med. Ștefan Feștilă „părțile din Scînteești și Onțăști ce le avè zestre. de la socrul său Stolc. Costandin Gindu, ginerele lui Pascal căptn.“. Părțile din Scînteești erau hotărnicite la 20 Maiu 7253 de Vor. Dumitrașco Paladi, „74 pământuri alese în cinci racle, adecă 5 pământuri în vale Bîrjovana“; altele „în Ploștinca“. Peste un an, proces cu răzășii, „și s'au dat rămași pi răzeș“. Lambrinò mai iea și la Tălpicești (1785) de la răp. Banul Costim Negre. La 1779, hotarnică făcută de „un Ioniță Negruț, mazil, i Costandin logf. și Pavăl Onca mazilu“, cu „funie de 24 pași și pasul de 6 palmi, după palma însemnată în hotarnică“, fixînd „măsořiștile“, pe hotarul „pus de Vornicu de poartă Ioniță Gordul“. La Onțăști, „acele 92 pământuri în patru măsuri, cîte 23 funii, dînd samă toț răzeșii că acè moșie Onțăștii umblă în patru rînduri de pământuri lungul moșii“. Mai iea Lambrinò, în 1781, „de la doi Oprișănești“, „patru racle, cîte 8 pământuri“. La 1785, „un Antohi Bobeiu“ mai face o danie, pomenindu-se „răpoșații boeri Vorc. Gavril și Banu Costin Negre și Pah. Toader Jora“. Și „preotul Gavril, strănepot iui Paladi Titic“, dă „din bătrănul Parasci i, di pe moșul lor Titic și din bătrînul Strătulat, din hotarul Onțeștilor“. Se pomenêște și Stol. Iordachi Crătescu, „strănepoții lui Strătulat Bliju“, „strănepoții lui Iftodi Cucu“, un „Toma Soare“. La 1805, fiind plîngere, cercetează întăiu Spăt. Iordachi Miclescu, pe atunci Căminar. La 1814 același hatărniceste, cu răp. Aga Petrachi Negre. Acum a îndeplinit acest rost Vor. Alecu Calimah.

D. Andrei Rădulescu pomenește de opinia ce i s'a cerut lui Andronachi Donici, la 27 Maiu 1820, „cu privire la zestrea unei femei, Ruxanda, fata lui Manolache Cerchez“. În această privință hîrțile mele pot da bogate lămuriri.

Pe la 1815, „Rocsanda Păhărniceasa, fiica dumisale Spătarului Cerchez“, proprietara moșiei Giurcani, e menționată într'un fragment de act cu următorul cuprins :

...čosi să aibă a-i da aice dumisali Rocsandi Păhč., fiica dumisali Spat. Cerchez, ca una ci ari de zastre casii, cum și moșie Giurcanii iarăș să nu să ții săgur cu dănsa, căci la vremi are să o ia în stăpănire dum^{ei} Păhčs., și păn' esti în viață duml. Pit., să-ș cauti duml. Camr. ci va avè asupra a toată pricina de pretenții; isprăvč. urmiază datoria ci avem; pentru banii caselor, să stè supt săcfestru, luînd dum^{ei} Spat. numai dobănda și venitul moșii Giurcanii.

Mihalache Cerchez, care avea și o moșie în părțile Sorocăi, la Voloavele, era un cinstit boier bătrîn al cărui suflet simțitor se vedește într'un răvaș către Oprișan, care e din 1815 :

Cu părintiască dragosti mă închin dumitale arhon. Medelniceri.

Am întăles cele ce-mi scrii pentru moșia Voloavile, și îndată am pus și în lucrare cele ci le scrii dumnta, și astăz, Fevr. 10, am și poftit pi omul meu, căptn. Stavri, ce-l am asupra moșiilor mele, ci le am cumpărate la Soroca, scriînd is[prăvni]ci de acolò : având și is[prăvni]ciia trebuință de mine, nădăjduesc că să va lua bun sfârșit, de nu va fi vre-[o] oprire di polcovnicul Marcu, măcar că la dipartamentul până acum n'am găsit nicio sacfestruire di dănsul, triimețând și copie contractului acelui Iancu Golta, care au cumpărat moșia, și, di vreme ci nu s'au ținut de contractul, mi să împliniască banii de la 1814 și până la Sfetii Gheorghii viitoriu, și să-l dè afară și să găsască mușterii cu prețul cuvîncos; care nădăjduesc că să va găsi. Fiîndcă și eu moșiile mele le'm vândut mai cu multu preți din căt le vindè Cămr. Fulger, nedăjduesc și pentru aciasta că s'a vinde cu preți plăcut. Pentru moșie Ciorăști, ci să îplinești anul acum la Sfântul Gheorghii, să mi să trimată socotelele. Și dumnta încă scrii că te'i înștiințat de la alții că eu aș fi supărat asupra dumitali și-mi cei ertăcune. Îmi pare rău că cu mini trăești di cățva ani și mi să pare că eu niciun lucru la vârsta care am vînit n'am făcut, niciun lucru necinstit și fără a nu gîdica ceia ci să cadî, și căt voi trăi nădăjduesc că nu li vei vidè la mine; și eu tot acilaș sântu care mă știi; în cinste și în urmare cuviîncuasă ci să cade, a avè un boieru îț mai scri. Și, al doile, cu milostivire

să gūdic și ninorocire dumitali, la aciasta nu-s vinovat că Ț'ai ales sângur ninorocire. Căci destul este ninorocire ipochimenului pentru carile îmi scrii că este blăstămat, și părinții săi, și va fi în veci. Iar pintru Țigani vestesc dum' că Țigani au să să è și să rămăi celor trii copiii leguiți, adică doi fete și un fiĉor, iar Costache este al dumitale, arătându-i curgire pricinii, și cu capete de pravilă ci s'au arătat în Divani iar, de să vor da Țigani acum, să va scoate de Divan hula cè adevărată care o mărturisăsc eu ca un părinte. Și cred că să va crede marturiia a mè ca a unui părinte, și atunci veți fi mai mult supăraț și defăimaț. Copiia cărții aceștia s'au pus în Divan. Pentru această dar dumta cum mai în graba te pune la cali pân sânt eu în viață. Sântu al

dum' ca un părinte

Mih. Spat.

(Vo.) Cinst. dumis. Iordachi Oprișan biv Vel Banu cu părințască dragoste să să dè la—.

(De mîna lui Oprișanu :) Duml. Spat. Mihalachi Cerchez (1815).

Il găsesc la Chișinău în April 1820 :

1. Iarăș cu părințască dragoste mă închin dumli arhon Medelniceri. Când iara să pecetluesc carte, au vinit la mine Băjan vamișul ci au fost în anul trecut la Soroca și me'u spus cum că în anul trecut polcovnicu Marcu Ganțu ar fi triimis o poruncă a dipartamentului di aice, jăluind cum că moșia Voloavile sântu a dumisale, din zestre, și, așa, po[ro]ncind dipartamentul is[prăvni]ci ca moșia și venitul moșii să stă săcfeștruit, și negustoriul di la Sfete Gheorghe ci au trecut au dat banii la is[prăvni]ci, și stau depozit. Deci dumta nu rămăne altă dicăt să dai jalbă la dipartamentul pricinilor străini di acolò ca prin d. ghinăral-conțul rusăsc să scrie cătră Gubernie di aice ca să facă știut dumisali polcovnicului Marcu să vie să-și arăte izvodul di zăstre ci ar fi având, iar moșia și venitul moșii să fie slobod până să va căuta pricina, însă trebuința cere ca împărțala ci au făcut cu frații săi să să priimască aice, și cum mai în grabă ; fiindcă dumneata te afli la Eș, să pui în lucrare. Și sânt

al dumitale ca un părinte

Mih. Spat.

815, Fevr. 10.

Chișinău.

2. Cu frățască dragoste mă închin dumitale arh. Vornice,

Am priimit cinstită scrisoare dumitale și, am înțales celi scrisă că ai fi auzăt că prin dilata ce vroiu să facu aș fi vrând să înstrămbătățăsc pe clironomii mii. Eu după lege și după pravilă alt clironom nu am decăt pe o fiică ce trăește, care și aciasta mai

bine nu s'ar fi mai născut în lume, spre nenorocire și a ei și a părinților și a clironomilor săi; și, de să socotește ia înstrămbătă-tăta cu hotărâre ce am făcut acum după cè de pe urmă voință a mè, nu să mulțămască numai în săcfeștru ce au pus averii meli, acum în boala care mă aflam și nu gândem altă decât numai la ciasul morții, și, în locu să văd mângăeri de la fii, ia ca o turbată de enteres au mers și prin jalubă cătră isprăvè. și pin arătare cătră vechilul consulatului au pus săcfeștru pe avere mia. Iată Dumnezău s'au făcut milă și mi-au mai dăruit viață ca să mă pociu înfăjoșă și innaintia prè-innaltului stăpănitoriu a țării aceștie, și, de are acastă legiuită clironomă a mè vre o pretenție, facă cerire și anerisască celi de pe urmă hotărâri a mele. Arh. Vornice, părinți am avut și știm datoriile fiilor cătră părinți și a părinților cătră fii, din vrăsta tineretălor meli până acom la bătrăneță, giu-decătoriu am fost și m'am giudecat, și știu pravilile și hotărâre lor: distul este atăta, și nu mai mult.

Al dumitali ca un frati
și
slugă

820, Apr. 1.

Mă rog să să păzască
cartia acăsta, că copia
i s'au oprit aice.

Zestre ce am fostu dator, după
izvodul de zestri i-am dat, și
nu au a mai cere nimică.

(Vo:) Cinstit al meu ca un frate, dumisale arh. Vorc. Alecu Ca-
limahi cu frățască dragoste.

Se văd din ultima supărările pe care le avea acesta, greu bol-
nav, pentru care-și făcuse și diata, de la unica sa fiică, care, cre-
zîndu-l pe moarte, se gîndia la moștenirea ce-i poate reveni, pen-
tru care ceruse și sechestrul. De aici cearta cu această fată, Ru-
xanda de mai sus, plîngerea la Domnie, din 21 April, care urmează
mai jos, și apelul la cunoscutul juriscunsult :

Copie.

Noi Mihail Grigoriu Suțu Vvd, cu mila lui Dumnezeu
Domn țării Moldaviei.

Cinstiț credinçoș boerii Domnii Meale, dumv. ispravnici de Ți-
nutu Tutovii, sănătate. După jaloba ce au dat prin cinstitul con-
sulat rosesce supusul rosăsc dumlui Spat. Mihalachi Cerchez, cu
arătare că, aflându-se bolnav, încât își aștepta sfârșitul vieții sale, și
voind a pune la cale pentru avere dumisale, după arătare ci s'ar fi
făcut la dumnv. de cătră fiica jăluitorului i s'ar fi secvestruit avere
ce are; pentru care toate aceste vrând Domnia Mè a lua pliro-
forie pre larg, scriem dumn. îndată fără a prelungi mai mult să

trimiteț înștiințare către departamentul pricinilor străine, arătătoare pentru toate încunghurările și urmările pricinii aceștia, dintru început, și de s'au pus un secvestru ca acesta pe avere dumisale și supt ce dreptate sau proteștație s'au pus. Care această înștiințare să aștiaptă de la dumnv. pân în șasă zile ca să se arate Domniei Meale și să se pue la cale acè cuviinčoasă și după dreptele hotărîre.

1820, Apr. 21.

Se ceruse însă părerea lui Andronachi și pentru un alt motiv.

Ruxanda fusese întâiu soția lui Ienacachi Donici, care se pare a fi fost fratele jurisconsultului, pentru care a și botezat Andronachi pe un fiu care a făcut cariera pe care o vom vedea mai departe. Din aceeași căsătorie s'au născut un alt fiu, Costachi, și două fete. Ruxanda s'a măritat apoi, după moartea lui Ienacachi, cu Gheorghe Oprișan, care-i era soț încă la 16 August 1813. Avem o scrisoare a ei din 1815:

(Comandă de băcănie.)

Chir Neculo. Aceste arătați toati după izvod cumpărăndu-le, să le aducă aice, dând socotială curată, și ți să va răspunde plata lor, fiind pentru îngropare răposatului cumnatului Dimitrachi Oprișan.
Rucsandra Medl.

Urmarea se vede din documentele care urmează.

Trei din ele, grecești, cuprind mărturia dascălului grecesc al copiilor lui Ienacachi cu Ruxanda între anii 1806 și 1810 și a preotului de casă. Unul găsește că „era foarte bun și cinstită gospodăria lui“, că „viața răposatului cu cocoana lui a fost foarte bună și cu dragoste“, că, dacă erau și neînțelegeri, „cum se urmează și la alții mulți“, ele durau doar „o jumătate de ceas și nu mai mult“, dar Ienacachi era ipohondru și spunea dascălului adesea „că o să se piardă lumea și că o să fie sfirșitul veacului“, însă totul venia, după socotința acestui om înțelept, de la prea multă mîncare, prea multă băutură și somnul prea mult.

1. Εἰς τοὺς 1806 ἐστάθηκα διδάσκαλος τοῦ μακαρίτου Παχαρνίκου κυρίου Γιαννακάκη Δόνιτζι καὶ διάτριψα εἰς τὸ ἀρχοντικόν του μῆνας δέκα, κατόπιν δὲ ἀνεχώρησα, πάλιν δὲ εἰς τοὺς 1810 ἐσυμφώνησα εἰς τὸν ἴδιον καὶ ἐδιάτριψα μῆνας πέντε, ἐξακολουθῶν ἔλον τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τούτων τοῦ καιροῦ ἐγνώρισα τὸ ἀρχοντικόν του πολλὰ καλὸν καὶ τίμιον, ἡ ζωὴ τοῦ μακαρίτου μετὰ τῆς ἀρχοντίσσης του πολλὰ καλὰ καὶ ἡγαπημένη, ἐνίστε δὲ συνακολουθεῖ τοῦ νὰ συγχάζωνται διὰ ἀθετικὰς ὑποθέσεις (καθὼς καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς

εις αὐτάς ἀκολουθοῦν), καὶ ἐκεῖνος μισὴν ὥραν, καὶ ὄχι περισσότερο διήρκε· ἄλλο εἶδος διχονικὸν ἐν αὐταῖς δὲν εἶχον. Αὐτὸς ἔμου ὁ μακαρίτης ἔπαυθεν καὶ ἀπὸ ἐν εἶδος ὑποχονδρίας, ἣ ὄποτα τὸν ἐπαράστηγεν, καὶ ἐφαντάζετο ὁ ἴδιος ὅτι θέλει χαλάσει ὁ κόσμος καὶ ὅτι εἶχεν ἢ συντελεῖα τοῦ αἰῶνος, καθὼς πολλάκις ἔρχετο καὶ μοι ἔλεγεν τὰς τοιαύτας ὑποχονδρίας του. Ἦ πειρὰ τῆς ὁμιλῶ αὐτοῦ εἰς ἄλλο δὲν ἀπόβλεπεν εἰ μὴ μόνον εἰς μίαν τρελλὴν ἀπελπισίαν (ὡς ἀπλοῦ ὄπου ἦτον), καθὼς ἢ γνωστὴ τοῖς πᾶσι ἢ ἀπλότης του, φαγὴ του πολὺ, τὸ πιστόν του ὑπέμετρον καὶ ὁ ὕπνος του, τολμοῦ εἰπεῖν, ὑπὲρ ἀνθρώπινον φύσιν. Αὐτὸ οἶδα, αὐτὸ ἐγνώρισα, αὐτὸ καὶ μαρτηρῶ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, δι' ἧ καὶ ὑπογράφωμεν.

ὁ ποτε...

2. Μαρτυρικόν.

1809 εἶμουν διδάσκαλος εἰς τὸν ἄρχον παχάρνικον Γιανακάκι Δόνιτζ μῖνας δεκατέσσαρες διὰ νὰ διαβάσω τὰ πανφίλιτα τῆς εὐγενείας του. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα τὸν δεκατεσσάρων μινόν, δὲν ἴδα οὔτε ἦκουσα καμμίαν λογοτιρίην ἀναμεταξὺ εἰς τὸ ἀνδρόγινον, ἀλλὰ ἔζουσαν πολλὰ ἡρινεκά. Ἐξὸν ὄπου ἔχω εἰς Βουρλάτι χρόνους ἕξι καὶ διατριῶν εἰς αὐτὸ τὸ ἀπάγκελμα τῆς διδασκαλίας, ἔμωσ ἐτύχναξα εἰς αὐτὸ τὸ σπῆτι ὡς πατρικόν μου, καὶ δὲν ἴδα οὔτε ἦκουσα καμμίαν ἀτιμίαν μέχρι τοῦδε καὶ τὰς περισσοτέρας ἀντακριθῆς καὶ εὐχαριστεύσης ὄπου ἀνίκον εἰς τὸν διδάσκαλον, τὰς ἀπολαμβάνω ἀπὸ τὸν ἄρχον Σπαθῆρι, τὸν πενθερόν του. Ἐπειδὴ χίλι ἱερέων οὐ ψεύδετε καὶ διὰ τοῦτο τὸ μαρτηρῶ ἐνόπειον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Παπᾶς Χριστόδουλος Παναρόκνου (sic) μαρτηρό.

3. 1810, ἐτυνφόνεσα μὲ τὸν μακαρίτον ἄρχον παχάρνικον Γιανακάκι Δόνιτζ διὰ νὰ διαβάσω τὰ πανφίλιτα τῆς εὐγενείας του, ὄπου μέχρι τὴν σήμερον εὐρίσκομε εἰς αὐτὸ τὸ ἀρχο[ν]τικὸ τῆς εὐγενείας, αὐτοῦ. Ἐν τῇ μεταξὺ τούτου τοῦ καιροῦ ὄπου διατριῶν εἰς αὐτὸ τὸ ἐπάγκελμα ἐγνώρισα τὸ ἀρχοντικόν του πολλὰ καλὸ καὶ τίμιον, ἢ ζοὴ τοῦ μακαρίτου μετὰ τῆς ἀρχοντίσας του πολλὰ καλὰ καὶ ἡγαπιμένα, ἐπέρασα μέχρι τοῦδε. Αὐτὸς ἔμωσ ὁ μακαρίτης ἔπαυθεν ἀπὸ μίαν ὑποχόνδρια τρελλὴν καὶ ἀπελπιζέμενην. Ἐγὼ ἔμωσ πληρόνομε μέχρι τὴν σήμερον καὶ ἀπολαμβάνω ἕως τὰς περιπίσεις ὄπου ἀνίκον εἰς τὸν διδάσκαλον ἀπὸ τὸν ἄρχον σπαθῆρι, τὸν πενθερόν του, μέχρι τοῦδε. Αὐτὸ οἶδα, αὐτὸ μαρτηρῶ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ ὑπογράφωμεν.

Εὐστάθιος διδάσκαλος.

(Pare o copie.)

Mărturiile grecești sînt de prin 1826, cînd, precum se vede și dintr'un act din 30 Octombrie 1850, ipohondrul de la Birlad murise de mult fărã a vedea sfîrșitul lumii:

Vorc. Ioan Grecianu

Cătră cinstit dum; Pahr. Gheorghie Oprișan.

Preosfințitul Mitropolit prin anafora cătră Mărie Sa Vodă au cerut ca să să pui la cali casa răposatului Pah. Enăcachi Doniç. Deci, urmându-să socotința prè-înnățătului stăpân, cu socotința Preosfințitului Mitropolit ni să poruncești nouă prin luminată carte gospod ca să întrăm în acè cu amăruntul și pătrunzătoari cercetari, ci rămasă au fost de la răposatul Pahr. Enăcachi Doniç și ce să află acum în ființă, cum și veniturile acelor rămasă în ce s'au întrebuintat. Asămine și pentru veniturile i alte lucruri ci să va cuvini a lua după împărțală fiul cel mai mic a numitului răposat, cercetându-le iarăș toati cu amăruntul, să li facim teslim cu izvod anumi, arătătoriu de fieștece lucru în mâna dumi Comis Andronachi Doniç, cum și pe fratile său acel mai mic Costachi ca să-l aibă supt a sa epitropie în purtare de grijă. Deci, fiindcă prin luminată porunca să ceri cât de în grabă săvârșare acestor mai sus pomeniti, cum și catagrafie de toati aceli ci să vor găsi și sănăturile de bani ci vor fi, cari au a să depozarisă la Sfânta Mitropolie, și, fiindcă la această cercetari trebuie a te afla și duma față, pentru această facim cunoscut ca să înșămnezi venire dumi pără în trei, mult patru zăli sau să aibu în scris răspuns că nu poți veni, căci eu nu pot fi îngăduit mai mult, având a mergi la Iași.

BCU I. G. Vel Vorc. university Library Cluj 1826, Iuli 8.

(Vo:) Vornicu Ioan Greșanu

cătră cinstit dumi Pahr. Gheorghie Oprișan.

La casăle di Pahr. Vasăli Docan în Eș.

Relațiile fiului mai mare din prima căsătorie încep încă de la 1827:

Dumlui Pahr. Gheorghie Oprișan aducându-mi luminată carte gospod din curgătorul an 1827, Ghenariu 27, poruncitoare după jaloba sa ca să cercetez ce averi au rămas răposatului Camr. Enăcachi Donici, cel d'intăiu bărbat a dumisali Rucsanda, fica Spătr. Mihălachi Cerchez, cari acum esti soții de al doile căsătorită după dumlui Pahr. Oprișan, făcând dumlui Pahr. Oprișan această cerire ca nu după vremi fii soții sali făcuț cu cel d'intăiu bărbat să zică că vitrigul dumnealor, Pahr. Oprișan, li-au pierdut din avere părintelui dumisali, precum ar fi și pornit jalobă Comisu Andronachi Donici, cel mai mari fiu, scoțând și poruncă cătră dumlui Vor. Ioan Greșanu și Pahr. Grigori Anghelichi, cum pre largu arată dumlui Pahr. Oprișan la jaloba sa, după poroncă, cu toati că dumlui Coms. Andronachi n'au fost aice la Bărlad, lipsind la Eș, dar eu am intrat în cercetare și în neființa dumisali, și adivărată esti jaloba dumisali Pahr. Oprișan, pentru că de la răposatu Pahr. Doniç, afară de moșăe Voloavile de la Tănntu Sorocii, altă n'au rămas, cari moșăi o au în stăpănire fii răposatului, ba încă și zăstre maică-sa

au pierdut, câte la izvodul de zăstre să vedi lipsă, că s'au înșămnat la capu rândurilor de dumlui Hat. Costachi Cerchez, când s'au căsătorit de al 2-le după Pahr. Oprișan, osăbit că niț răposatu Spat. Cerchez altu suflete de Țăgani nu i-au dat niț celui d'intăiu gineri, niț acestui de al doile. Și așa precum urmiază pricina întru adivăr am dat acastă mărturii la mâna dums. Pahr. Oprișan.

...Spat.

1827, Fevr. 11.

Bărladu.

Andronachi era deci la 1827 Comis și avea o conștiință tare de drepturile sale, ba poate că și, supt influența unchiului, unele cunoștinți de drept.

Ruxanda se făcu înainte de moarte (testamentul e din 21 Mart 1840) călugăriță supt numele de Elisabeta, precum se vede din cererea pentru acest scop a soțului. La mănăstire s'au dus și fetele ei, devenite: una Atanasia, cealaltă Xenia:

Pentru că soția mē Rucsanda pătimești de 4 ani dă bo[la]... (rupt) vă este cunoscut și Sv. Tali și văzându-să în stare... cu nicontiniri, cere a să înbrăca în shima monahičască, și, pentru că din parte mē esti slobodă, pin acest înscris adiverez.

Sv. Voastră binivoiț a raportui la locul cuviinčos ca să vii slobodă voi. Dar, pentru că să află slabă cu totul și pără a vini voi (șters: de la Preosv. arhiepiscopu), poati să să întârzie, ca nu cumva să să întâmple să lipsască acest bun cuget și să avem și noi păcat din pricina prelungirii, dacă va s'o caut, pe de o parte să reportuești (șters: Preasvn. Sali) și pe de alta să slobodă voi egumenului de la schit Cărtebaș (*sic*) ca s'o înbraci în shima monahičască.

840, Mart 14.

Încă înainte de moartea lui Oprișan, vitregul, care se gândise, cum am văzut, încă de la început, la posibilitatea unei asemenea revendicări, Andronachi Donici cel de-al doilea, acum Postelnic, începea cu stăruință, cu învierșunare un proces pentru recăpătarea averii mamei sale. Motivul era că bătrînul înțelegea să lase toată moștenirea nepotului, Nedelcu. Totuși Oprișan dăduse Atanasiei o despăgubire de o sută cinzeci de galbeni. El ar fi făgăduit, de altfel, că, în lipsă de copii cu Ruxanda, vor fi lăsați moștenitori „fiastrii“.

Andronachi pierdu procesul, pentru că nu fusese în ștare să arăte care anuuci e pretenția, sprijinită pe vre-un document (1849).

Copii.

Cinstitei gudecătorii a Ținutului Tutovii.

Cunoscut este cinstitei gudecătorii din reclamația întinsă cu doi ani înaintea de către soră-mă Athanasia monahia Donici asupra dums. Spatarului Iordache Opișan, vitregului nostru, cu cerire a să împărtași cu leșuita parte din zăstria maică-mă, care proșes s'au și închis după învoiala ce au săvârșit dum. Opișan, dând surori-mă spre îndistulare una sută cinzeci galbini, împregiurare distul doveditoare că maică-mă au avut zestrurile sale. Iscălitul dar, în nădejde că dum. Opișan, fiind învechit în vristă, nu va trece cu videria macar la sfârșit a pomeni despre leșuita parte ce și mii să cuvine din zestrurile maică-mă și rămasul părintelui meu, m'am mărginit a pășui, ca să nu-i aduc suparare ce prevedem că poate să-i pricinuiască, dar, așa precum m'am înștiințat că dum., la țară fiind, au rînduit toată averia sa a să da unui singur nepot al său, Nedelcu Opișan, fără să pominaască ceva despre zăstrurile maică-mă, ce s'au cuprins în juvaeruri, Țigani, vite, lucruri și altele, precum dovedește înscrisu ce păstrez, dat mii de maică-mă, întărit di Divan, și însuș învoiala zisă mai sus, rog cinstita giud. să binevoiască a apuca cu strînsoare pe dum. Opișan ca să scoată izvodul di zăstri și să mă împărtașască atît cu a patra parti, cît și cu asămîne parti din averia părintelui meu Paharnicu Enacachi Donici și, urmînd trebuința, să să cei prin carte di blăstăm ci prin locul cuvenit să poate mijloci, ca nu după vre o tăgăduire să mă pot isterisi de dreptul cuvenit. Căci, de și dum. au cercat a zice că zăstria maică-mă în bani ar fi dat-o în datorii și juvaerurile i s'ar fi pradat din casă, apărîndu-să pără acum numai cu urniri și făgăduinți, dar nicio puniri înaintea nu poate prinde loc, căci dum. au fost datorie odată cu căsătoria să trădei toată averia părintăscă la locul cuvenit, sigurîpsînd zăstre ce priivește pi clironomi, iară nu să urniască pără acum, și, chiar aproape di sfârșit, cînd așteptam îndistulare cuvenită, să mă isterisască de dreptul părintăsc. Cînd mai ales dumniaului, la căsătoria cu maică-mă, au dat înscris ci nu să poate tăgădui, di va ave copii după însoțiri sau nu, gumatate avere sa să rămie a fiiastriilor; despre care îndatorire să poată lua încredințare de la dum. boeriu Vornic Bălșucă, unde s'au aflat pomenitul înscris și poate că și acum să va fi aflînd, iar pentru lucrurile și pojițiile părintăști să păstriază chiar izvodu maică-mă cu însuș slova sa și alte mai multe dovez, cînd și zăstria este cunoscută, că, fiind maică-mă sîngură la părinți cu avere, n'au putut fi isterisită, ci din înprotivă s'au căsătorit cu izvod de zestre, iar dum. Opișan în feliori de chipuri căcă a o tăgădui, ca să-ș poată spori avutul clironomului său; 1849, Ghenar 9 zile.

Iscăliți: Andronache Doniț Postelnic.

Rezuluții, Sepvr. 29, 1851.

Luîndu-să în privire că relemantul dum. Post. Andronache Doniç, după ceririle ce în cîteva rînduri i s'au făcut, n'au fost următorii ca să înfătoșază tribunalului titlu personal sprijinitori reclamații ci au pornit asupra averii rămasă di la rap. Spatr. Iordachi Oprișan, vitrigul dums. părinte, pentru a fi împărțit din averia mumii dums., precum ca să-ș mărginiască și cîtimia pretenții, apoi, reclamația duml. cunoscîndu-să ca o pretenții stîrnită fără temei și aplicabilă la leğuirea cuprinsă prin Buletinul cu no. 69, din 31 Avgust, anul 1847, i să va înapoi în copii în temeiu § al 3-le din țitata leğuire, fiindcă originalu este rupt, din cauză că au fost pe hîrtii slabă și cu deșteptare că, la a dums. nemulțămire, îi este slobodă apelația la Divanu respectiv în termin di triizăci zile, socotind di la priimirea aceștia, potrivit § al 4-le din pomenita leğuire.

Iscălit: Prezident: Alecu Romalò, assesori com. Petrachi Veisa și Iacov Fătul.

No. 15 a săsii.

Inchiere. 1851, 29 Săpv.

În priviri că reclamația dumsali Post. Doniç și monahiia Aftanasiia Doniç, după cîte cereri li s'au făcut ca să înfătoșazi titlu personal și să-ș mărginiască cîtimia pretenții, n'au fost următori, apoi, reclamația dums. cunoscîndu-să ca o pretenții stîrnită fără temei, li să vor înapoi începătornicili jalobi potrivit legiuri din 847, publicată prin Buletin no. 69, cu adăugire că, începătornica jalobă a d. Post. fiind ruptă din cauză că au fost pe hîrtii slabă, însă cu originalul i să va înapoi copii legalizată.

Iscăliț: Prezident A. Romalò, asesori: Veisa, Fātu.

La 3 Mart următor, Oprișan nu mai era în viață, și Xenia cerea să se adauge reclamația ei la aceia a lui Andronachi, și în numele Atanasiei. Avu aceeași hotărîre defavorabilă.

No. 633.

Priimit Fevr. 4, 1849.

Să va avè și ačasta în priivire la regularisirea ce are a să face de cătră ġud. asupra reclamații dums. Doniç, lipindu-să și ačasta la acel povod.

Iscălit: Prez.: Scarlat Miclescu, candidat: Coms. Ioan Vișan, asesor: Fātu.

Cătră cinstita ġudr. a Țint. Tutovvii, monahiia Cseniia Doniç.

Jalbă.

La pretenția ci au pornit fratele meu Post. Andrunache Doniç asupra vitregului nostru raps. Spatar Iordache Oprișan pentru zestră maicii noastre și pentru osăbit înscris dat de vitrigu nostru maicii noastre, care aceste dovez sînt în păstraria relemantului

meu frate, și ca o driaptă soră ce sînt cu dum. și fiică maicii noastre fac și eu parte la această pretenții tot cu acela drit ca și fratele meu. Așa dar rog pe ġud. ca în puteria legilor, avînd priivire reclemația me, să mă cunoască de o potrivă aceștii pricini, făcîndu-să și mii chemare la tratația ei sau la vr'o înnoire ce ar face dum. fratele meu cu clironomu raposatului meu vitreg.

1849, Mart 3.

Inscălită: Monahiia Cseniia Doniċ.

Intocmai cu originalul. Șeful M....

Anul 1851, răzoluții, Septvr. 29.

Luîndu-să în priivire că reclemanta Cuvioșia Sa Cseniia Doniċ, după cererile ce în cîteva rînduri i s'au făcut, n'au fost următoare ca să înfătoșază tribunalului titlu personal sprijinatori reclemații ci au pornit asupra averii ramasă di la raps. Spatariu Iordachi Oprișan, vitregul Cuviosii Sale părinte, pentru a fi împărțită din averia mumii ei, precum ca să-ș mărġiniască cîtimea pretenții, apoi, reclemația Sfinții Sale cunoscîndu-să ca o pretenții sfîrșită fără temeiu și aplicabilă la legiuirea cuprinsă prin Buletinul cu No. 69, din 31 Avgust, anul 1847, i să va înapoi în temeiu § al 3-le din țătata legiuire, cu dișteptare că, la a sa nemulțămire, îi este slobodă apelația la Divanu respectiv în termin de triizăci zili, socotind di la priimiria aceștia, potrivit § al 4-le din pomenita leguire.

Iscăliți: Prezident Alecu Romalò, asesor: Cămr. Petrache Veisa și Iacov Fătu.

No. 14 a sesii.

Dar, încă de la 1850, pe basa unei invoicli între Gheorghe și Ruxanda, Andronachi, meșter în a găsi temciuri de drept, începea din nou să reclame cele ce credea el că i se cuvin.

Cinstită giudecătorii a Ținutului Tutovii :

Asupra celor cuprinsă prin împărțșiria cinstittii giudecătorii cu No. 3902 ca să-mi mărġinescu cătine pretenții pornită asupra Sadr. Nedelcu Oprișan pentru zăștrili maicii meli cuvenită di la vitregul meu raposatul Spatr. Iordachi Oprișan, iscălitu cu cinsti răspundi că, așa precum pretenție esti mărġinită prin actul raposatului Oprișan din 813, Avgst. 16, dat la însoțire cu maică-mè, acel cunoscut giudecătorii, cari lămurești că, di va trece soțul din viață mai înnainti, averia sa pe giumătate să rămăi a maică-mè, iar, la din potrivă, murind însoțita înnainti, să să urmezi după izvodul de zăștri ci au primit raposatul Oprișan, și, așa precum un asămine izvod trebui a fi la părăt, și avere raposatului fiind

cunoscută după acele dispoziții cuprinsă la testament, nu rămăni decât a să ceri izvodul și a să lămuri valora, hotărîndu-mi dreptul cuvenit, ci nu să poate unigtoji (*sic*), după zisul act dat la însoțiri.

1850, Ocvi 30.

Iscălit: Andrunachi Doniĉ Post.

Poate fi interesant să se vadă pe ce temeiu nepotul legistului moldovean încerca să-și valorifice mai departe pretențiile:

Cinstiții giudecătorii a Țănutului Tutovvii.

În privirăa celor cuprinsă prin împărțășiria cinstiții giudec. din 5 a următoarii luni cu No. 2697, cuprinzătoarii ca, fără mai multă întîrziere, în termen de zăci zile di la priimirăa aceștiia să mă înfătoșăz la trebunal, că, la din împotrivă, nu să va putē urma mai multă perepiscă, iscălitul cu cinsti răspundi că așa precum prin țitatul adres a giudecătorii cu No. 1912 să ceri a mă înfătoșă cu izvodul di zastri ci însuș părintili părătului, răposatul Spatr. Iordachi Oprișan, mărturisăști prin al său act cunoscut giudecătorii că i s'au dat lui un asămine, dovadă îndestulă că el l-au priimit și la dănsul trebui a să păstra, apoi de prisos și fără niciun cuvînt să ceri de la mini și, prin urmari, în lipsa unui asăminia ci trebuie a fi la casa părătului, iscălitul, păstrînd drept temeiul actul pomenit, nu aștiaptă decît a să da legiuitul curs, de care înfăleg că trebunalul să ferești, făcînd ceriri lăturalnici pe cari nu i li pot împlini și nici mă priivescu, și după așa împregiurări nu rămăni decît a fi chemat împreună cu sora mē starița Csinia Doniĉ, ci figurarisăști de o potrivă cu mini, ca să fim giudecați potrivit actului țitat. de vremi că izvodul de zăstre să află acolō undi mărturisăști însuș părintili părătului Nedelcu, precum s'au zis mai sus.

Iscălit: Andrunachi Doniĉ.

1851, Săpvr. 14.

Nedelcu fu chemat de tribunal, la 1852, în această formă:

Cinstit dumisali Serdarului Nedelcu Oprișan.

Divanul apelativ la 2 a următoarei, prin înfățișaria dumisali Clucer Marin Drăghici, vechilul dumilor sale Post. Andronachi Donici și monahii Csenii Donici, luînd în cercetari proșesul reclemat de încredințătorii săi asupra răpos. Spatr. Iordachi Oprișan pentru zăstre mumii dumilor sale, găsînd de neapărat a fi față și parte părătă, care astăzi ești dumta, ci represintă dreptățile răps., pe temeiul și a artc. al 5 din legiure publicată prin Buletinul cu no. 69, au terminat din nou zisul proșes spre cercetari la trei a viitoarii luni Octomv. numai în cazul dritului reclemații dumilor sale Doniceștilor, cercetat și de giudecători. Despre care iscălitul prezident, potrivit încheerii Divanului, faci dumitali cunoscut ca la arătutul termin negreșit să vii la Divan spre înfătoșare în persoană sau

prin formalific vechil, pe care dumneata urmiază a-l încunoștiința, căci la din protivă procesul, pe temeiul artc. 371 din Reglement, să va hotără în ființa numai a părții stăruitoare, iar la nestăruință a niciunii acta să va închidi prin părăsiri, dându-să la Arhiva Statului.

P. Prezident...

Secsiia II.

No. 3329.

1852, Iulii 15 zile.

În sfârșit tot mersul afacerii se resumă astfel în actul judecătoresc final din 1854 :

Andronache Donici și sora, monahia Xenia, arătaseră, la 9 Ianuar 1849, „că în casa vitrigului dumilorsali, răp. Spat. Iordachi Oprișan, ar fi ramas atâta averia părintelui dumilor sale, răposatul Pahr. Enacachi Donici, cât și a mamii dumnilor sale, Păhr. Rucsanda Donici, pe cari au avut-o în al doile însoțiri Pahr. Iordachi Oprișanu, și, fiindcă cu doi ani mai înainte una din surorile dums. Donici, monahia Athanasia, au pornit pritențai asupra Spatarului Oprișanu pentru partia ci i s'ar fi cuvinit ei din averia părintască, cari reclamațai s'au curmat cu învoială, plătind Spat. Oprișanu relemantei 150 galbini, apoi acē înpregiurari îndestul ar dovedi că mama dumilorsali frațalor Donici au avut zăstri, și cari averi dumlor Post. Donici și sora dums., monahia Csenia, ar fi lăsat-o în dispoziția Spatarului Oprișanu pân la săvârșirea lui din viață, cu nădejdi că măcar la moartea lui le va lăsa partia cuvenită, dar, așa precum nu li-au lăsat nimică, dumnealor frațai Donicești au cerut de a fi îndestulați atât cu partia din averia părintelui dumilorsale răps. Pahr. Enacachi Donici, cât și cu asăminia parti din averia mumei dumilor sale, ci s'ar cuprindi în giuvvaeruri, robi, vite, lucruri și altile, precum ar dovedi izvodul de zăstri ci ar fi avut muma dumilorsali*, Oprișan cere să se arăte, conform Regulamentului Organic și legilor complementare, valoarea pretenției, ceia ce nefăcindu-se, reclamația se închide la 29 Septembrie 1851. Reclamanții se adresează la Divanul de Apel, care-l admite la 4 Octombrie 1852. Pentru ei se presintă Slugerul Marin Drăghici, pentru Oprișan Spătarul Costachi Pangrati. Se aduc și actele :

1. „Din 16 Avgust 1813, înscrisul Spatarului Iordachi Oprișan (atuncia Medelnicer), cuprinzători că, dacă va lua întru însoțari pe Rucsanda, fiica Spătarului Mihalachi Cerchez, muma dumilorsali frațalor Donicești, pe cari o țanusă în însoțari Pahr. Enacachi Donici, și va fi mulțămit cu purtările ei, apoi, de să va întâmpla a să săvârșă el mai înainte decât numita și copii nu vor faci, să

tragă soția lui giumatati din averi și giumatati din averia să ră-măi a fraților lui și pentru grijăli sufletești, iar, întâmplându-să a să săvârși ia mai înainte și copii nerămându-i din împreună vie-tuiri, atuncia să să urmeză precum la izvodul de zăstri ci i-au dat lui Oprișanu să arată.

2. 1820, Iunii 3. În copii încredințată anaforoa Divanului, întărită de Domn, cuprinzătoare de giudecata urmată între Spatr. Mihalachi Cerchez și între Spatr. Iordachi Oprișanu, pentru înpotrivirile ci Spatr. Oprișanu cu driturile soțiaii sale face Spatarului Cerchez a nu dispoza di averia lui supt cuvânt între altile și pentru lipsuri de zăstri.

3. Din 6 Fevr. 1824, încredințat de Divan înscrisul Păhcs. Rucsanda născută Cerchez, prin cari împărtășăști pe unul din fiei ei, dum-lui Post. (atuncia Comis) Andronachi Donici, atât cu partia din averia părintelui său, Pahr. Enacachi Donici, cât și din averia ei, îndatorindu-l tot odată a da o plată anuală și surorilor dums. Do-nici, monahiilor Athanasiia și Cseniia, iar, după ci va veni în vrastă legiuită un frate a dums. numit Costachi, vor stăpâni amândoi frații moșăia Voloavile din Besarabiia.

4. Din 2 Iunii 1826, anaforoa Mitropolitului Veniamin, prin cari, după ci arată că Comisul Andronachi Donici nu urmă a da surorilor dums., monahiilor Athanasiia și Cseniia, plata anuală, apoi și muma lor, Păhrë. Rucsanda Donici, ocărmuind averia ramasă de la Pahr. Enacachi Donici, n'ar fi dat samă de venituri și cheltueli și nici să îngrijă de creștirea unui copil mai mic numit Costachi, în dosul căriia anaforală urmiază cartia domniască cătră Vorc. Ioan Grecianu și Pahr. Grigori Anghilichî ca, mergând la fața locului, să facă catagrafii di averi și să ei samă de la Păhrës. Donici, cari, trecând în al doile însoțări, nu să îngrijăști pentru copii și di averia părintelui lor, și apoi toată acê averi să o dei supt epitropiia Comisului Andronachi Donici spre a să îngriji și di creștirea fra-telui său Costachi.

5. Din 19 Iulii 1826, înștiințaria Vornicului Ioan Grecianu către Logofetăi că, făcând cunoscut Păhcs. Ruxanda cartia domniască, numita Păhcs. i-au înfătoșat scrisori din partia Spatarului Iordachi Oprișanu (atuncia Pahr.), soțul de al doile a numitei Păhcs., prin cari îi scrii ca să nu întri nici într'o socotială până nu va mergi el la fața locului, și, fiindcă din acê scrisoari au simțăt că Pahr. Oprișanu avè să mai zăbovască, având neaparati trebi în Eși, nu au putut săvârșă lucraria, iar, în căt să atingi de a să da pe tănărul Costachi supt epitropiia fratelui său, la ačasta s'au înpotrivit Păhrës. Rucsanda, vroind a-l țănè supt a ei epitropii; tot odată Vorc. Grecianu au alăturat și țătata scrisoari a Păharnicului Oprișanu, prin cari întri altile au propus că la socotială va dovedi că au a lua, iar nu a da.

Iar vechilul dums. Sardariului Nedelco Oprișanu au înfătoșat numai testamentul monahiei Elisaveta, născută Cerchez (numită în

mirezii Rucsanda), muma dumnealor fraților Donicești, din 21 Mart 1840, adiverit de martori și iscălit și de cătră monahiia Cseniia, una din reclamanții di astăzi: prin acel testament, după ci testatora arată că pe fiei ei, Andronachi, Costachi și monahiile de la monastiri, i-au împărțășăt cu ceia ce starea au agiutat-o, precum și cu partia din zăstria ci au avut de la părinți, apoi pi ceia ci i-au mai ramas lasă clironoamă o copilă, Rucsândița, nepoată de fiu a testatorii, pe cari au crescut-o de mică până la vrăstă de nou ani, iar fiei testatorii să nu să amestici întru nimică“.

„Majoritaoa“ Divanului apelativ dă dreptate pentru zestri, nu pentru „ecsopricali“ și alte averi. Obiectiile lui Oprișan se vor cerceta la „fondos“. Se constată din „acturi“ că Ruxanda a „dispozarisit“ de averea ei. „Imbii“ au apelat din nou la „Naltul Divan“, care a cercetat, la 9 Februar 1854, „cazul“. Decide că în afară de averea la dispoziție a Ruxandei nu se constată alta, care să fi rămas la al doilea soț. Andronachi a declarat la 1846 că și-a luat partea de la tată.

Iscălesc: Grigori Crupenschi Logt., V. Pogor Vorc., Dimitrii Miclescu Vorc., Grigori Carp Post., Manolachi Manu Post., Costachi Luca Post., Teodor Rășcanu Agă.

(1854, 22 Februar.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N. Iorga.

Știri grecești privitoare la istoria noastră

În revista *Ἑλληνικά*, V (1932), Atena, pp. 39-60, profesorul Constantin Amantos de la Universitatea din Atena, recensind ultimele lucrări apărute în 1931 despre Riga Veleștiniul, adaugă cu acest prilej informații proprii, știri și însemnări inedite, care interesează și istoria noastră.

Mișcările de la începutul secolului al XIX-lea, care au dus la întregirile naționale de mai târziu, s'au organizat cu mult înainte dincoace de Dunăre, la București și Viena. Eteria, care pornește revoluția de la 1821 pentru liberarea poporului grec, s'a format la București. În țerile noastre se refugiaseră nu numai negustorii și bogătașii greci, ci și oamenii de litere, fie clerici, fie laici. Încît Bucureștiul a devenit centrul spiritual al mișcării (o. c., p. 47).

Ideia de eliberare nu urmăria numai pe Greci. În planurile revoluționarilor intrau toate popoarele din peninsula.

Între persoanele care au luat parte importantă la pregătirea revoluției, au fost: *Alexandru Ioan Mavrocordat* (Firaris), nepotul lui Constantin Mavrocordat, fost Mare Dragoman al Porții și apoi

Domn al Moldovei (1785-1786). Toți scriitorii greci cari s'au ocupat cu originile mișcării îl socotiau promotorul acestui ideal de libertate. Tovarășul și colaboratorul cel mai apropiat al acestuia a fost *Riga Veleștiniul*, Tirteul Greciei moderne, care avea lângă el pe *Gheorghe Vendoti*, scriitor și el. Cel d'întăiu a făcut mari sacrificii materiale, cei din urmă au răspîndit ideea prin operele lor poetice inspirate din cel mai curat și cald patriotism. Ei au creat în popor nostalgia cu privire la gloria trecutului și au întreținut speranțele de viitor. De aceea, mișcarea de la 1821 nu se poate înțelege fără aportul scriitorilor și fără sprijinul material și moral al Fanarioților de la noi. Ni se dau și dovezi :

În 1790, Gh. Vendoti tipărește la Viena un dicționar franceso-italo-grec, în trei volume „ἐπιταγή μὲν καὶ φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ ὑψηλοτάτου πρίγκιπος Μολδο-Βλαχίας, κυρίου κυρίου Ἀλεξάνδρου Ἰωάννου τοῦ Μαυροκορδάτου“, pe care-l dedică „τῷ εὐσεβεστάτῳ, ὑψηλοτάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ πρίγκιπι, ἀθθέντῃ καὶ ἡγεμόνι Μολδοβλαχίας“, κυρίῳ κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ Ἰωάννου Βοεβόδα τῷ ἐκ τῶν Μαυροκορδάτων, τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐλληνορωμαϊκοῦ γένους ἀρίστῳ προστάτῃ, ἐτοιμοτάτῳ ἀντιλήπτορι, εὐνουστάτῳ μελεδωνῷ καὶ κηδεμόνι“.

Pe una din primele pagini Vendoti dă și chipul lui Alexandru Ioan Mavrocordat, însoțit de următoarea epigramă :

Ἀλέξανδρος τὴν Ἑλλήνων ἀρχὴν

Καὶ γε τὰ νῦν ἄλλος (adecă Alexandru) λάμπρυνεν εὐμαθίην.

Mai departe Amantos confirmă colaborarea lui Vendoti cu Riga la traducerea romanului „Tinărului Anarchasis“, susținută de d. N. Iorga, în „An. Ac. Romîne“, s. II, XXXVI, p. 926.

Până acum se cunoștea numai harta Moldovei, întocmită de Riga la 1797 și publicată în Iorga, *Documentele Callimachi*, II, anexe. Simion Lambros credea că a Munteniei nu se găsește (Μικτοὶ Σελίδες, p. 630). Amantos a găsit un exemplar în biblioteca din insula Chios.

Harta¹ are dimensiunile 0,85 × 0,62 și drept titlu : Νέα χάρτα τῆς Βλαχίας καὶ μέρους τῆς Τρανσυλβανίας παρὰ τοῦ Ῥήγα Βελεστινῆ Θετταλοῦ ἐκδοθεῖσα χάριν τῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, 1797. Ἐχαράχθη παρὰ τοῦ Φρανσουᾶ Μήλερ ἐν Βιέννῃ.

În colțul de sus, din spre partea dreaptă, se află chipul lui Alexandru Ipsilanti (1786—1788), cu următoarea inscripție : „Ἀμ-

¹ [Semnalată în această revistă.]

φοτέρους τρις Ἀλέξανδρος Δάκας ἀμφιβέβηκεν μελίχως ἡγεμόνων“, — scrisă probabil de Vendoti.

Chipurile lui Callimachi și Ipsilanti pe hărțile lui Riga e sigur că n'au fost puse de mintuială. Acești Domni fanarioți au contribuit la tipărirea hărților și au avut legături spirituale cu Riga și Vendoti.

În aceste legături vede Amantos începuturile, încă tenebroase, ale Eteriei de la 1821, fără să creadă însă că avem a face cu o organizație reală care să poată acționa uniform și eficace. Izvoare ulterioare, demne de încredere, confirmă constituirea Eteriei după Riga († 1798). În aceasta, Amantos se deosebește de Iani Kordatos, Ὁ Ρήγας Φερατός καὶ ἡ ἐποχὴ του, Atena, 1931, pe care-l recensează în paginile revistei mai sus menționate.

G. G. Mazaraki, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, Alexandria, 1932; tipărită mai întâiu în revista Ἑκκλ. Φάρος, Alexandria, 1927-1931.

Autorul († 1896) a folosit condica sfântă și Archivele Patriarhiei din Alexandria, din care reproduce numeroase extrase, acte în extenso, diferite însemnări și notițe autografe ale Patriarhilor. În introducere, profesorul Eugeniu Mihailidis, care o editează, afirmă că a fost pusă la curent cu toate lucrările de istorie mai noi despre Patriarhia din Alexandria, pe care le citează în subsolul primelor pagini. Moartea nu a permis autorului s'o termine și s'o pună la punct, iar editorul, în realitate, nu și-a îngăduit să modifice nimic, mulțămindu-se numai cu adăogirile strict necesare ici și colo. Din cauza aceasta lucrarea a văzut lumina tiparului fără ca toate lacunele să fi fost bine astupate.

Cetind-o, capeți impresia că ai în față bucăți puse cap la cap în ordine cronologică. Îi lipsește un fir roșu care s'o străbată de la început până la sfârșit.

Făcînd abstracție de aceasta însă, cartea prezintă un interes deosebit prin materialul documentar inedit pe care-l aduce, astfel amenințat să se piardă. E prima încercare de a se da o istorie a Patriarhiei ortodoxe din Alexandria și oferă o mulțime de știri și informații inedite cu privire la relațiile țărilor romîne cu îndepărtata Patriarhie răsăriteană din Egipt. Acum se publică pentru prima dată o parte din corespondența inedită a Patriarhilor din Alexandria cu Domnii romîni din sec. XVII-lea și XVIII-lea și se dă o

cronologie vrednică de încredere a evenimentelor mai importante întâmplate în Biserica ortodoxă din Egipt¹.

Autorul, fiind samă de evenimentele politice, și-a împărțit opera în trei părți: 1) Biserica ortodoxă din Egipt supt stăpînirea Arabilor și Mamelucilor, adecă de la 640 la 1517; 2) Supt stăpînirea turcească, 1517-1798; și 3) supt stăpînirea francesă și dinastia lui Mehemed-Ali, 1798-1870. La această dată se oprește, și continuă editorul în introducere până în timpul de față.

Metoda pe care o urmează e simplă. Nu face propriu-zis o istorie a vieții religioase ortodoxe din Nord-Estul Africei, ci mai mult restabilește, sprijinit pe documentele contimporane pe care le-a avut la îndemînă, biografiile Patriarhilor cari s'au succedat pe Scaunul din Alexandria în acest interval. Cu alte cuvinte, face monografia fiecării Patriarhii, precisînd: a) data nașterii și locul de origine, b) cînd a ocupat tronul patriarhal, c) până cînd a păstorit, d) la ce evenimente deosebite a luat parte și e) ce a rămas de la fiecare.

Cînd datele pe care le stabilește sunt scoase din însemnări sau documente contemporane, căroră li-a făcut loc destul de larg, merită toată încrederea; cînd însă aceste date sînt numai simple afirmații, atunci trebuiesc neapărat verificate, fiindcă sînt îndoielnice. Voiu cita un cas: Gh. Mazaraki, povestind viața și păstoria Patriarhului Mitrofan Kritopulos (1636-1639), spune că, după ce a participat la un sinod ținut în Constantinopol la 1639, s'a întors în Alexandria, unde a murit (*o. c.*, p. 316). Izvoarele contemporane pe care d. Mazaraki nu le-a cunoscut afirmă contrariul. Mitrofan Kritopulos, după sinodul din Constantinopol, a venit în Muntenia după ajutoare și a murit aici. (Vezi scrisoarea ambasadorului imperial din Constantinopol, Schmid, din Maiu 1639, către cardinalul Antonio Barberini, Hurmuzaki, *Documente*, IV¹, pp. 641-642, și scrisoarea lui Nichifor, succesorul lui Kritopulos pe Scaunul Alexandriei, din 1639, către creștinii din Egipt, publicată de Papadopoulos Kerameus, în *Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, III (1889-91), Atena, pp. 495-503).

În general, Mazaraki n'a cunoscut materialul documentar cu privire la Patriarhii din Alexandria aflat în Biblioteca ierosolimitană și în Constantinopol, iar editorul n'a cunoseut studiile prețioase

¹ [V. și N. Iorga, în „Mem. Ac. Rom.”, 1932.]

privitoare la Alexandria ale lui Papadopoulos-Kerameus și Spiridon Lambros, publicate în majoritate prin *Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἔθν. ἐπιπέρας* și în *Νεὸς Ἑλληνομνήμων*. Necunoscute i-au rămas și alte câteva monografii scrise aiurea despre unii Patriarhi din Alexandria.

Rămîne însă, cum am spus și mai sus, materialul documentar, de o valoare netăgăduită. Din acesta interesează istoria noastră: a) Scrisoarea Patriarhului Gherasim Spartaliotul (1621-1636), din August 1631, către arhimandritul Arsenie, episcopul Patriarhiei Ecumenice în Muntenia, prin care-l roagă să dea ajutor preotului Filotei, trimis din Alexandria să administreze moșiile mănăstirilor pe care Patriarhia le avea în Oltenia (pp. 246-7); b) Tomosul sinodal constantinopolitan, din 1645, Ianuarie 17, către Vasile Lupu, Domnul Moldovei, prin care-l ia arbitru în conflictul izbucnit între Patriarhia din Alexandria și mănăstirea Sinai în chestiunea metohului din Cair. Sinodalii cred că dreptatea e de partea Patriarhiei (pp. 329-30); c) Scrisoarea lui Vasile Lupu, din 10 August 1645, către Ioasaf, arhiepiscopul și starețul Sinaii, în care-i comunică hotărîrea lui: *să înceteze slujbele în metoh fiindcă aduc pagube materiale Patriarhiei* (pp. 335-9). Aceste scrisori s'au publicat și de É. Legrand, *Bibliothèque grecque vulgaire*, VII, *Recueil des documents grecs*, Paris, 1895, pp. 9-15, de unde a fost reproducă de d. N. Iorga, în Hurmuzaki, *Documente*, XIV¹, pp. 175-6; 181-182; d) Gramata sinodală din Alexandria către Vasile Lupu, din Iunie 1648, în care-i aduce la cunoștință că Sinaiții nu respectă hotărîrea dată și slujesc mai departe în metohul lor (pp. 358-64); e) Scrisoarea lui Vasile Lupu, din 8 August 1651, către Ioanichie, ecumenicul, prin care-l roagă să resolve el conflictul dintre Alexandria și Sinai, dînd fiecării părți dreptatea pe care o are și respectîndu-se canoanele și tradiția. Vasile Lupu cere să se găsească o formulă de împăcare prin care nici sfintele slujbe să nu fie împiedecate a se ținea, nici Patriarhia să nu sufere, și tot el o sugerează: *Sinaiții să facă slujbele în metoh, dar fără participarea laicilor* (pp. 368-72); f) Scrisoarea lui Vasile Lupu, din 8 August 1651, către Ioanichie al Alexandriei, cu același conținut și cu aceeași propunere, într'un ton însă mai poruncitor (pp. 379-82); g) Gramata lui Paisie al Alexandriei (1659-1678), nedată, către Vasile Lupu, prin care-i face cunoscut încetarea scandalului cu Sinaiții și-l roagă să ajute mai departe Patriarhia (pp. 414-15); ori-

cînd ar fi fost trimeasă scrisoarea, chiar în primii ani de păstorie ai lui Paisie, ea găsia în Moldova pe Gheorghe Ștefan, care luase locul lui Vasile Lupu, încă din 1653; h și i) gramate ale lui Partenie al Alexandriei (1678-1688), date în ziua de 2 Iunie 1680, în București. Prin cea d'întăiu recunoaște boierului Pîrву, nepot de frate al lui Șerban Cantacuzino, dreptul să înoiască mănăstirea Cobia (Dîmbovița) și-i dă dreptul de ctitor, iar prin a doua întărește hotărîrea lui Șerban Cantacuzino de a numi ctitoria lui de la Cotroceni, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, biserică domnească. g) Scrisoarea lui Gherasim Paladă al Alexandriei (1688-1710), nedatată, către Constantin Brîncoveanu, prin care-i închină o lucrare de cuprins retoric și-l roagă s'o tipărească și să răspîndească printre supușii lui ortodocși (pp. 544-5). Aceasta a mai fost publicată de C. Sathas, *Bibliotheca medii aevi*, III, pp. 84-89, de C. Erbiceanu, *Cronicarii Greci*, p. 100, și de d. N. Iorga, în „Mem. Ac. Rom.“, s. III, v. III, pp. 114-5; l) Tomosul sinodului constantinopolitan către Mitropolia Ungrovlahiei, din 26 Iulie 1746, prin care-i aduce la cunoștință că Matei Psaltul, Mitropolitul Libiei și egumenul bisericii Zlătari (București), a fost ales Patriarh al Alexandriei și intervine să i se facă învestirea la Mitropolia din București cu toată pompa cuvenită (pp. 607-9). S'a publicat și de Ghenadie Craioveanu, în *Condica sftintă a Mitropoliei Ungro-Vlahiei*, I, p. 141.

La sfîrșitul lucrării Mazaraki a adăugat o listă cronologică a Patriarhilor Alexandriei, de la evangelistul Marcu (42-62) până la Sofronie al IV-lea (1780-1899).

Dimitrie Ionescu.

Noi documente din vremea Eteriei

I.

Scrisoare către coconul Manolachi Coroiu, în care se vorbește de mișcarea Turcilor în căutarea eteriștilor.

Cu plecăciune sărutăm mina dumnilale, cucoane Manolache. Înștiințăm pe dumneata că din mila lui Dumnezeu ne aflăm sănătoși cu toți până acum, dar am pătimit multe necazuri cît nu avem vreme a le spune. Că la locul acesta sînt în drumul Turcilor, că ne-au mîncat toate, și nu mai avem ce le mai da;

că orzū nu să găsește, și acum s'au apucat și de păpușoi, și noi nu putem merge nicăire de la casele noastre după alișveris, ce numai ce-am avut strinsoare am cheltuit. Că ne-au luat Turcii bani gata în două, trei rinduri, și le-am dat de ne-au scăpat capul. La carele m'au luat Turcii și m'au dus la Brăila, la Măria Sa Pașa, la care prin mari ragēle am scăpat cu zile. Pentru șăici, sintū toate pe mal, numai două umblă pe Siret pentru Turcii trecători; dar altū drum nu umblă. Că s'au luat trei și cinci ale lui Năstasă de către Turci și podul lui Conache.

Pentru moșie, nu s'au arat nimic, numai puțin păpușoi, și dijma am strins-o aice la noi într'o leasă.

Că la vremea coasii Turcii stăpineau moșiile toate, și finu l-au cosit de Paști, și noi nu am strins niciun fir de fin; la care multă păgubire am avut din cele strinse din ceilalți ani. Că, în ziua de Joia Mare, cind au tăiat Turcii un fecior a preotului Vasile, mare frică era aicea, și tot satul au sărit din loc, și am lăsat toate, și vinul, și butea cu rachiu; și au dat iama, și ne-au prădat de toate strinsorile ce am avut, și păpușoiu ce am adunat.

Dijma au luat înscris; la care era și omul dumitale față. Și acum numai acasă ședem, pentru că în toate zilele trec Turcii pe aicea în sus, și alții în jos.

Pentru lină, nu să găsește, că ne-au luat-o; că pe aicea au dat toți oamenii zahareà din lână.

Pentru moșiile ce ne înștintezi ca să găsim mușterii, acum vremile sint imperechete, și nu se găsec, dar, dacă s'a mai liniști și om putea veni noi acolo, că acum nu putem veni, că s'au mai iuțit Turcii acum.

Și sintem ai dumitale slugi plecate:

1821, Noemvrie 19.

Todor Ivașcu ot sat Căliane.

Gheorghe diiacu, zet Toder.

Adresa: „La cistita mina cūconului Manolache Coroiu,
să se dea la Tămaș.

Și o parte de pești am trimes, că mai mult nu ni s'a aflat să se primească“.

(Scrisoarea a fost pecetluită cu ceară roșie.)

(Bibl. Ac. Rom., ms. 3266, fol. 10-11. Actele au fost ale lui N. Bassarabescu.)

II.

De la Slugerul Teodor,

Fraților seimeni ai Adunării! Fiindcă familia dumnealui biv Vel Agă Alixandru Velarà merge la Brașov, iar dumnealui rămîne aicea în slujba țării, împreună cu ceilalți prea-cinstiți boeri,

Poruncim ca întru nimic supărare la drum să nu să facă de către cinevași, ci mai virtos verice ajutor le va face trebuință, să li să indeplinească.

Nicio ocară; să va îndrăsnii a i să apropia cu cuget rău de această familie, veri de seimenii care îi are spre pază și ajutor, cumplit să va pedepsi.

Tudor.

1821, Aprilie 2.

(*Ibid.*, fol. 7.)

III.

Cuvînt al Sfinției Sale părintelui Efrosin monahul, ce s'au făcut la adormirea dumnealui biv Vel Ban Costandin Bălăceanul cu leat 1831.

Omul ca iarba, zilele lui ca și floarea cimpului: așa viața ca duh au trecut printr'insul, și nu va fi și nu-și va mai cunoaște încă locul său, iar mila Domnului din veac și până 'n veac spre cei ce să tem de dînsul.

Fraților,

Vremelnică este viața ierbiilor, vremelnică este și viața omului. Iarba cea mai mică și copacul cel mai mare naște, crește, înflorește, rodește, îmbătrînește, să usucă, moare și să face pămînt. Așa și omul cel mai mic și cel mai mare naște, crește, înflorește, rodește, îmbătrînește, să usucă, moare și să face pămînt.

Din cite cresc din pămînt, unele trăiesc numai o zi, altele numai o săptămînă, o lună, un an sau mai mulți ani. Dar, și din oameni, cîți ajung până la o sută de ani, sau la nouăzeci, la optzeci, la șazeci?

Nu vedem noi în toate zilele că unii mor de șazeci de ani, de cincizeci, de patruzeci și mai în jos, până la treizeci, la douăzeci, la zece, la un an, la o lună, o săptămînă, o zi, și încă în

vremea nașterii, și încă din pîntecele mării. Ce jale! Omul ca iarba!

Unde sînt erburile și copacii cei de la începutul lumii? Toate s'au făcut pămînt. Unde sînt toți oamenii de la începutul lumii pînă acum? Toți s'au făcut pămînt. Omul deșertăciunii s'au asemănat, zilele lui ca umbra trec: toți mici și mari mor și să uită. Adevărat, numele unora nu să uită: pușini ani, pușintele veacuri, apoi intră toți întru întunerecul uitării.

Cine știe numele ctitorilor care au făcut piramidele Egiptului? Ce jale! omul ca iarba!

Și nu va fi, și nu-și va mai cunoaște încă locul său. Trebuie însă noi credincioșii să nu ne desnădăjduim, pentru că mila Domnului este din veac și pînă 'n veac spre cei ce să tem de dînsul.

Și acest bine-credincios și slăvit bărbat, Mare Ban al Valahiei, Constantin Bălăceanul, trupul căruia îl vedeți acum zăcînd mort, grozav și fără glas, au fost născut în pravoslavie, crescut în frica lui Dumnezeu și mort întru credință, nădejde și dragoste.

Acest bărbat, întimplîndu-să să aibă un haractir lucrătoriu, strașnic și cinstit, din floarea tinereților sale au fost pus în slujbele țării, și cei ce știu din tinerețe, de obște mărturisesc că, ori în ce slujbă au fost, de la cele mici pînă la Ban Mare, dumnealui totdeauna s'au purtat bărbătește, fără preget, strașnic și cinstit: frica lui Dumnezeu era totdeauna înaintea ochilor săi. Așa dar și slujbele țării cu credință le-au împlinit, și casa sa înțelepțește au iconomisit; și pre fii săi întru credința lui Dumnezeu și bunele învățături au crescut. Dar cine nu știe cită rică (rîvnă) și osîrdie au arătat în faptă dumnealui și spre a să introducă științele și filosofia în limba țării noastre? Adevărat la aceasta au mai fost și alții îndemnători și ajutători, dar este știut și mărturisit că dumnealui n'au fost [mai] puțin decît nice unul la aceasta. Așa dar dumnealui n'au murit, ci s'au odihnit în Domnul: numele dumnealui nu va perî. Pentru că mila Domnului este spre dînsul din veac și pînă în veac de multă vreme. Dumnealui tot de moarte să îngrijea, pentru că multă milostenie pentru pomenirea sa pe la sfintele biserici și mănăstiri au lăsat.

Acesta bărbat, de și va fi greșit ceva, ca un om purtînd trup și viețuind în lume, însă totdeauna au fost gata, teafăr... dreptății. Cînd o cunoașteți bine, așa dumnealui era încă osîrdnic spre dreptate; cînd o cunoașteți și avea bune simțuri de a cunoaște ce

e bine, este foarte de crezut că dumnealui, de va fi greșit, sau la înfricare, sau la politejă (?) sau la cumpătare, întru neștiință și fără răutate au grăit. Acest bărbat fără învățatură deosebită, fără limbă străină, fără științe politicești, fără filosofie, și cu toate aceste lipse de pagubă pentru dînsul și încă haractîrul său cel vrednic și cinstit îl face să fie totdeauna dintre boerii cei mari, aleși. Dar, acest bărbat să fi avut o învățatură deosebită, adecă să fi știut ceva limbi străine, științele politicești și filosofia, ar fi fost laudă și fala țării noastre, pă multe veacuri, precum nădăjdum să fie aceea a dumnealor prea-cinstiților boeri fililor dumnealui.

Fraților, omul, de și se asemănă ca iarba, de și zilele lui ca umbra trec, dar, dacă mila Domnului din veac și până în veac spre cei ce să tem de dînsul, și deacă acest răposat au fost născut întru pravoslavie, crescut întru frica Domnului, trăit întru dreptate și mort întru nădejdea învierii, noi putem zice că dumnealui Marele Ban Costandin Bălăceanul n'au murit, ci s'au odihnit de toate lucrurile sale.

Ziceți-i toți: Dumnezău să-l ierte, vecinica lui pomenire. Nimenia să nu plîngă-acum: dumnealui n'au murit, ci s'au odihnit de toate lucrurile sale și au scăpat de toate lucrurile sale. Vecinica ta pomenire, prea-cinstite boerule. Lungă vreme de cînd te-ai chinuit și ai petrecut bolînd o viață mai amară decît moartea! Dumneata ai răbdat bărbătește, ai murit creștinește, și Dumnezău ți-au iertat toate păcatele.

Gheorghe Potra.

Un document inedit privitor la istoria Romînilor din Maramurăș la începutul veacului al XV-lea

Inceputurile Moldovei cu descălecatul din Maramurăș au fost lămurite mai deplin numai după ce în 1900 a văzut lumina tiparului importanta colecție de documente a lui Ioan Mihaly, intitulat: „Diplome maramurășene din veacul al XIV-lea și al XV-lea”, care a scos la iveală 310 de acte inedite și ca la șazeci reproduse din alte colecții, mai ales ungurești.

Istoricii noștri: Onciul, Bunea, Iorga, ș. a. au întrebuițat aceste izvoare indispensabile pentru Istoria descălecatului lui Dragoș și Bogdan și pentru cunoașterea trecutului celui mai depărtat al Romînilor ardeleni.

La noi însă, după cât am putut controla, nu se știe că un Român maramurășan, Petrovay, a complectat publicația lui Mihaly cu alte 57 de acte referitoare la familiile nobile românești din Maramurăș, dateate între anii 1360 și 1519, în „Történelmi Tár“, 1909, supt titlul: „Oklevelek Máramarosvármegye történetéser“ („Documente pentru istoria județului Maramurăș“). Atragem atenția cercetătorilor noștri asupra lor, fiind deosebit de importante.

Un fost elev al meu, părintele Nicolae Nichita din Lăpuș (județul Someș), îmi trimete un act emanat în 1780, de la Conventul din Leles, care reproduce un hrisov al regelui Sigismund, datat în 1412. Acesta întărește un act din 1404, care vorbește de unele relații de proprietate dintre Români nobili din același Maramurăș. Fiind inedit, îl dăm în întregime :

Nos conventus Regiae Ecclesiae Sanctae Crucis de Lelesz memoriae commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis quod egregius Stephanus, filius egregii Demetrii Györgyey, suo fratrumque suorum carnalium et uterinorum, Ioannis et Ladislai Györgyey, ex nobili domina Helena Erdö-Bloocs prognatorum, nominibus et in personis, nostram personaliter veniens in praesentiam, exhibuit nobis et praesentavit certas literas invictissimi quondam principis et domini domini Sigismundi. Dei gratia Romanorum regis semper augusti ac Hungariae, etc., regis augustae memoriae, consensuales super totali possessione Ilhocz, praetacto comitatu maramarosensi ingremiata, ad instantiam Tathamer, filii Michaëlis de Ilhocz, et Petri, fratris eiusdem, in possessione Uglia, komitatu maramarosensi adiacente, residentis, filii scilicet egregii quondam Ioannis atque Györgyey, in pergamena sub adimpresso regio sigillo (cuius tamen nunc vestigia solum appaerent), Budae, tertia sexta proxima post festum beatorum Petri et Pauli Apostolorum anno 1412 patenter confectas et emanatas, tenoris infra-scripti, petens nos debito cum honore réverenter ut nos literas easdem (ne sinistro quodam casu prorsus perire contingant), tam authentico prothocollo, quam et praesentibus transumtionalibus literis nostris inseri, insertasque sub usitato et authentico conventuali sigillo nostro eidem extradari et emanari facere vellemus. Quarum quidem literarum consensualium tenor verbalis esset sequens:

Nos, Sigismundus, Dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungariae, etc., rex, memoriae commendamus per praesentes quod fidelis noster Tathamer, filius Michaelis de Ilhonz, sua, item Petri, fratris sui carnalis, in personis, nostram personaliter veniendo in praesentiam, exhibuit nobis quasdam literas privilegiales conventus ecclesiae Sanctae Crucis de Lelesz, super perennali fassione seu collatione dictae possessionis Ilhonz nuncupatae in comitatu Maramoroso existentis emanatas et confectas tenoris

infrascripti, supplicans nostro culmini praefatus Tathamer prece humili et dovota ut ipsas literas ratas, gratas et acceptas habere ac praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri facere, eisdem nostrum regium benevolum consensum praebere dignaremur, pariter et assensum. Quarum tenor de verbo ad verbum sequitur, et est talis:

Omnibus Christi fidelibus praesentibus pariter et futuris praesentium notitiam habituris, conventus ecclesiae Sanctae Crucis de Lelez, salutem in omnium Salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire quod Sándor, filius Erdeo de Tornava, alio nomine Kenloényesd(?), de cuius notitia Kozta de Visso, Georgius, filius Tathamér de Uglya, et Sándor, filius Babtha de Bilke, nos certificarunt, pro se personaliter ac pro Michaële, fratre suo carnali, ex alia matre progenito puero, ut dixit, in aetate tenera constituto, onus et gravamen eiusdem, si idem successu temporis in infrascriptis persistere nollet, in se assumendo, coram nobis constituto, per eundem, sua et dicti Michaëlis, fratris sui, in personis viva voce spontaneaue sua voluntate confessum extitit nostri in praesentia, pariter et relatum quod ipsi, intuitis et consideratis zelo fraternali, sagaci industria et gratuitis ac fraternis oblationibus, quibus Petrus et Tathamer, filii Michaëlis, proximi ipsorum, in possessione eorum Ilhoch vocata commorantes, praefato quondam Erdeu, patri ipsorum, ac per eum ipsis affuissent et se cunctis ipsorum desideriorum votis gratos obtulissent et acceptos oblaturosque ipsos sperarent in futurum, praefatam possessionem eorum Ilhoch nuncupatam aquisitivam in comitatu maramorosiensis neves fluvium Taraz nominatum sitam et adiacentem, cum omnibus [int]egritatibus et pertinentiis quibuslibet ad ipsam spectantibus, quomodolibet et quibusvis nominum vocabulis denominatis et appellatis, sub ipsius antiquis et eisdem metis, limitibus et terminis ac metarum inclusionibus et distinctionibus, quibus ipsi et praefatus quondam Erdeu, pater ipsorum, eandem hactenus habuissent, tenuissent et possedissent, prout idem quondam Erdeu, pater ipsorum, in ultimo vitae suae eulogio ipsis commisisset et sub obtentu paternae suae benedictionis iniunxisset, nullo iure, nullaque iurisdictionis proprietate in eadem pro se ipsis reservata, immo omne ius omnemque iurisdictionis dominii proprietatem, quod et quam in eadem habuissent, in praedictos Petrum et Tathamér ac ipsorum haeredes et posteritates transferendo dedissent, donassent et contulissent ac praefatus Sandor, in sua et praescripti Michaëlis, fratris sui, personis, exnunc coram nobis dedit, donavit et contulit antelatis Petro et Tathamer, filiis Michaelis, proximis eorum ipsorumque haeredibus, posteris et posteritatibus ac successoribus universis, iure perennali ac irrevocabiliter et in aevum tenendam, possidendam, pariter et habendam patrocínio praesentium mediante.

In cuius rei memoriam stabilitatemque perennem praesentes

litteras privilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas.

Datum die dominica proxima ante festum Beati Michaëlis Archangeli, anno Domini millesimo quadringentesimo quarto.

Nos itaque, supplicationibus praefati Tathamers sui, ac dicti Petri, fratris sui, in personis nostrae claritati porrectis pariter exauditis et clementer admissis, praefatas litteras annotati conventus, non rasas, non viciatas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspitione carentes, ratas, gratas et acceptas habendo, sine diminutione et augmento praesentibus inseri facientes, easdem, quoad omnes earum articulos, clausulas et continentias, nostrum regium benevolam consensum praebuimus pariter et assensum, immo praebemus praesentium nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante, salvo iure alieno. Quas, dum nobis in specie fuerint reportatae, in formam nostri privilegii redigi faciemus. Datum Budae, feria sexta proxima post festum Beatorum Petri et Pauli Apostolorum, anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo, regnorum nostrorum anno, Hungariae vigesimo quinto, Romanorum vero secundo.

(L. S.) Relatio Nicolai Par... de Suyuhaza, aulae regiae iuvenis.

Cuiusmodi nuncupati exhibentis petitione ut iusta et legitima exaudita pariter et admissa, praemissas litteras consensuales, non abrasas, non cancellatas, non variatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspitione carentes, tam in authentico prothocollo, quam et praesentibus literis nostris, de verbo ad verbum, sine diminutione, variatione et augmento aliquali inseri insertasque sub usitato et authentico conventuali sigillo nostro eidem exhibenti extradari et emanari fecimus.

Ipsis etiam originalibus literis in specie restitutis.

Honorabilibus Augustino Schochovszky, lectore, Leonardo Tiszta, cantore, Gothardo Gampe, custode, Marco Andréanszky, parochio ecclesiae nostrae helmeckiensis, Adamo Lupes et Ladislao Pálffy, omnibus sacri, candidi et exempti ordinis praemonstratensis canonicis regularibus, iuratis testimoniis conventualibus existentibus ac in praescriptis ecclesiis nostris regi iugiter famulantibus semipiterno. Datum feria quinta proxima ante Dominicam nonam post Pentecosten seu decima octava die mensis iulii, anno Domini millesimo septingentesimo octuagesimo¹.

L. S. Lecta et correcta in vocibus: *filius, alio nomine, onus, regio* per me, Augustinum Schochovszky. L.

Victor Motogna.

¹ Satul *Ihbonch* este *Jalova*. Numele nobililor romini amintiți in acest document se mai intilnesc și in colecția lui I. Mihályi, *Diplome maramurășene*, pp. 170, 194, 237, 249.

Memorii din epoca Renașterii noastre politice

În *Suvenire și impresii ale unui copil al României* de G. Boteanu (n. 1837 la București, fiu al lui S. Boteanu) se cuprinde o descriere a bisericii Sfântului Sava, o însemnare a programului (patru clase primare, opt gimnasionale). „Pare că văz încă înaintea ochilor acele lungi ziduri învechite, care se pierdeau supt o mulțime de ferestre și uși, acel turn învechit al bisericii, pe care orologiul cel mare, odihnindu-se, însemna oarele cu un glas sonor și grav“. Sint acolo 80-100 de elevi, „cari vorbesc, se ceartă și se imbrăncesc ca să iasă toți de odată; loviturile de pumni, azvirlitul ghiozdanelor“. Vorbește de bătaia cu zăpadă, nodurile din „legăturile ghiozdanului“, pierderea cărților, călimările zvirlite în capul rivalului, hainele sfâșiate, „insignii de glorie“. Pentru aceste purtări fu retras la învățatura acasă.

Așa-l apucă anul 1848, pe care-l descrie în aceste cuvinte care sint drepte: „Principele, om înzestrat cu multe mijloace intelectuale, mare orator, dar puțin administrator... Închis în interiorul Palatului, rezervat pentru populație, indiferent până la răceală pentru armată, lăsind toată puterea și confiența în minile Doamnei și a câtorva consilieri de Stat, singurii sateliți capabili de a se apropia și de a vedea fața acestui august stăpîn“ (pp. 16-7).

Urmează o retorică presintare a situației satelor. „Soarele se ridică în toate zilele la orizont ca să zvînteze cîmpiile acestui pămînt umed de sudorile nedreptății“.

Se vorbește apoi pe scurt de atentatul de la Șosea contra lui Bibescu, căruia „gloțul dirijat asupra-i îi spulberă numai epoletul cel stîng“, de izbucnirea revoluției și de lupta din Dealul Spirii.

Se laudă Știrbei-Vodă pentru simțul lui de gospodărie. Autorul intră și el în noua școală militară. „Niciodată nu s'a întimplat ca două săptămîni să treacă una după alta fără ca acest bun prinț să nu se coboare în sinul acestei școli ca în sinul familiei sale, fără să nu cerceteze pe fiecare în parte și să ceară relații detaliate despre conduita și silința fiecăruia“ (p. 19).

Publicînd, la 1860, un volum de poesii, se presintă lui Alexandri, care-i scrie cele ce urmează: „Am văzut cu mulțămire că te ferești de trista manie a celor ce ridiculisează limba romînă și cari, liînd săraci de idei, cată a-și ascunde sărăcia supt o mantă

de pompă literară. Românii au o limbă originală și armonioasă ce stă încă ascunsă afară din orașe: datoria noastră este de a o găsi și de a o cultiva cu multă îngrijire, încît să putem exprima ideile și simțirile noastre într'un chip plăcut și înțeles de toată România. De cînd am venit din străinătate, am auzit grăind românește-grecește, românește-rusește, românește-italienește, românește-latinește și românește-franțuzește. În sfârșit a venit vremea să grăim și românește-românește" (pp. 26-7). E de sigur una din cele mai înțelepte mărturisiri ale poetului, într'o vreme cînd asemenea afirmații aveau o deosebită valoare programatică.

La douăzeci de ani Boteanu iese din școala militară, căutînd să-și „curățe mîinile de cretă și picioarele de pulberea claselor" (p. 29). Perspective politice triste i se înfățișează. Își amintește epoca, apropiată, a războiului Crimeii, în cursul căreia „soldații părăsiau casarmele lor ca să între în armatele împărătești, iar țeranul, cel mai slab dintre toate clasele, alerga desculț, flămînd și desbrăcat, tirînd după sine, cu puținele vite care îi mai rămăseseră, provianturile de războiu". Despre ocupația austriacă, el scrie: „Pulberea ce ridicaseră, în retragere, legiunile moscovite nu se coborîse încă din soare și țara nu apucase să șteargă sudoarea de pe frunte-i, cînd, de prin toate crăpăturile munților se coborau legiuni mai sălbatece și mai fometoase, aducînd cu dinsele desgustul, lipsa și căzînd asupra șesurilor deja devastate, smulgînd, ca să zic așa, și rădăcinile ascunse în pămînt și viețuînd doi ani de zile din sudorile și lacrimile nenorociților locuitori" (p. 34). „Cînd gubernie, cînd provincie austriacă și cînd pašalic" (p. 35). „Pine și sare, buchete de flori"... Vinovați, într'un lung ditiramb găsește numai pe boieri. Recunoaște conștiința arătată de țerani în Divanurile de la 1857-8.

Tinărul cutează apoi a schița „principii de organizare". Vrea una militară: „Oare în ce poate jena sapa și plugul săteanului dacă acasă ar mai adăuga un cuiu pentru arma și muniția sa de războiu?". Ar căpăta încredere în el și țara n'ar mai fi „o livadă deschisă de toate părțile" (p. 45). Ceilalți ar trebui să participe și ei la opera de apărare. „De ce în zilele negre ale țerii, cînd cîmpiile ei se acopăr de pulberea inamicului, numai cîteva mii de oameni armați să meargă înainte-li să-i întîmpine și să se sacrifice fără niciun rezultat, pe cînd plugarul, desarmat, stă și se uită cum trece pe lingă dînsul, pe cînd meseriașul închide

magazinul său și se ascunde, pe cînd speculatorul își baricadează intrarea și ampolaiatul fuge cu familia sa?“ (p. 46). Se aduc înainte exemplele Prusiei, Elveției, Tirolului.

Problema educației preocupă și ea pe Boteanu. „Aș fi dorit ca cea mai mare parte din acești tineri slabi și palizi, a căroră cea mai mare speranță și scop al vieții nu este decît a împopula casele de plăcere, otelurile și balurile, a ținea șirul citorva intrigi și cabale amoroase, să-i văz pe toți punînd o mină viguroasă și înegrită de soare la lucrarea pămîntului și averilor lor, o mină sigură pe armă, avînd niște picioare dedate cu marșul și cu ostenelele, căci atunci fără indoială coloarea cea vie ar lua locul paloarei, soliditatea ar ramplasa slăbiciunea și alura feminină ar lăsa locul mișcărilor france și bărbătești.

„Atunci, neapărat, saloanele, modele și fastul li-ar întoarce fața lor ironică, societatea ar număra mai puțini concheranți de inimi femeiești, mai puțini lionii și un număr mai mic de *petits maitres*; dar ce face asta? Țara ar cîștiga atîția fii ai săi cari ar putea face ceva pentru dînsa, atîția bărbați și brațe puternice, care s'o poată ajuta la cas de trebuință, și nu i-ar mai găsi, ca altă dată, străini pentru nenorocirile ei, în nevoie, cu membrele slabe și uscate, incapabili de a ținea o sabie în mină și a merge două poștii călare“ (pp. 52-3). „Ca o țară să fie imposantă și tare, nu trebuie să fie populată de umbre, de infirmități, nici de ființe nutrite cu parfum, nici de concheranți, nici de lionii“ (p. 53).

Creșterea trebuie făcută de mame. Să fie țintită mai ales formarea caracterului. „Copilul meu voi să aibă o parolă la vrista de zece ani, căci la douăzeci nu va mai minți“ (p. 56). Dușman al luxului, el descrie, naiv, cu amintire din romane, presupusul Hôtel Armand, cu doamna bogata care primește pe amicii ei, Pungilă, Chezășescu, Gogoasă, Tingire, Măsluiescu, Dobîndă (p. 69). „De merge la bal la curte, pe scări te împiedeci de dîșii, de mergi la teatru, sînt nelipsiți, ocupînd lojile cele mai mari; la soarele, la baluri de mahalale, la nunți, la botezuri, și până la îngropăciuni, apar fără întirziere și fără să se înșele“ (p. 70). Se caracterizează, unul cite unul, oamenii din această categorie. Cutare „I-am văzut chiar, în fruntea poporului, mergînd cu cite o faclă în mină ca să facă serenadă căutărui priuț sau ambasador străin“; el „aleargă prin diferite mahalale, magazii și tirguri să cumpere cîteva voturi pentru un oarecare deputat“ (pp. 71-2).

Altul cumpără în târg pentru stăpîn și „la cinsprezece ani ținea de cureaua trăsorii și aprindea ciubucul seara pe la adunări“; învățînd pe apucate și meditănd, face casă de raport în București „din pară peste para, din resturi de pîne, din rămășiți de luminări și căpățiile de chibrite“, pentru ca apoi, fost profesor, să se dedice cămătăriei (pp. 73-5); cutare din cei „eleganți, pomădați, frisați, cu mustățile răsucite, în veșminte mari de tot noi, în tartane și cașneuri“, care capătă un palton așișîndu-se ca om bogat cu birje neplătite (pp. 76-80); cutare care „îți trece pe lingă nas în gabriolete mai răpezi decît fulgerul“ (pp. 83-4). În stil de nuvelă e capitolul de joc de cărți „Stosul“ (p. 87 și urm.)¹.

N. Iorga.

Vereșciaghin și Romîni

În Memoriile marelui pictor rus Vereșciaghin (Vassili Vereschagin, *Souvenirs, Enfance, voyages, guerre, illustrés par lui-même*, Paris 1888), la capitolul despre războiul ruso-turc se dă vederea unei „ferme românești“ (de fapt o biată căsuță acoperită cu stuh). Știrile despre țara noastră sînt puține: calul și trăsura cumpărate la București cu patru sute de franci (p. 286). La sosirea înaintea orașului, supt „steagul de mătăasă albastră cu crucea mare albă“, colonelul Boșricov, fost agent la Constantinopol, vine, cu cițiva ofițeri romîni, ca să-i îndrepte pe Ruși spre un suburbiu, „pe malul Dunării“ (cetește: Dimbovița). „Acest aranjament produse o mare nemulțămire în detașament. Condiția de a nu străbate orașul fu calificată de umilitoare, dar de altfel fără dreptate.“ Cu tinărul Scobelev merge la București, unde acesta „scoate limba la toate doamnele pe care le întilnia, și mai ales la cele frumoase“ (pp. 288-9). Stau la Otelul Glück, „bun, nu prea scump și foarte frecventat, după cite se spuneau“. „Adevărul e că, la București, toată lumea, sau aproape toată, a folosit într'un chip sau în altul cu trecerea Rușilor noștri. Proprietarii de hanuri și hoteluri trebuie să se fi îmbogățit“ (pp. 289-90). Călătorul nu găsește la prăvălii decît „ceva struguri de calitate proastă și prune uscate foarte tari: totul se vinduse“ (p. 290). În acest timp la Ingușii din suită insubordonanță

¹ La urmă versuri, slabe (o bucată pentru Cetatea lui Negru-Vodă).

și bătaie formală, unii, Musulmani, nevoind să se lupte cu Turcii (p. 291). Ei și Oseții sint retrimiși acasă.

După două zile, plecarea cu Scobelevii, pe cari-i intovărășia. Cazacii cîntau un cîntec în care-și rideau de „puternicul Milan, dracul să-l iea, care n'a fost văzut decît la ariergardă scriindu-și depeșele”: tinărul Scobelev oprește ridiculizarea „fraților noștri cari s'au luptat vitejește pentru cauza slavă” (p. 293).

De la Frătești, Vereștiaghin pleacă la Paris prin București ca să-și inoiască uneltele (p. 294). Revine în douăzeci de zile, ducîndu-se la Scobelevi, cari erau la Giurgiu, unde începuse bombardamentul, dar nu asupra orașului, ci asupra „vaselor de comerț oprite între mal și o insuliță, crezîndu-le menite să treacă trupele noastre pe celalt mal”. Dar ghiulele ajung în oraș și pictorul vede lumea fugînd cu ce apucă a lua. Fug și Cazacii dintr'o magazie. Descrierea efectelor bombardamentului e pitorescă. Banca unde e Vereștiaghin a fost atinsă de două ori. Turcii se opresc la cînzeci de bombe (pp. 294-6). La Malul-Roșu, în flancul sting, sint Cazacii lui Orlov, la Malul-jos, Cazacii din Cuban (și divisia dunăreană a gardei navale, p. 304), iar dincolo de dinșii până la Petroșani Oseți (cari nu plecaseră deci cu toții). Ruși fac baterii la Giurgiu și la Slobozia (pp. 297-8).

„Orașelul Giurgiu nu suferise nîcio schimbare, afară numai că ici și colo era mai multă mișcare decît de obicei. Cei mai mulți locuitori fuseseră de sigur goniți de teama bombardamentului; mai ales casele de la mal erau goale. Dar înlăuntrul orașului, pe piețe și străzi, era foarte multă lume, și transacțiile vioaie. Hanurile și otelurile erau pline de ofițeri cari petreceau, unii singuri, alții în grupe, unii cu femei, alții fără, și petrecerile lor nu rămîneau totdeauna în marginea bunei cuvînti. Într'o sară, intrînd într'un han, cu S. și alți ofițeri, ca să cinăm, am găsit o ceată pe jumătate beți; unii își scosaseră săbiile și șăpcile, alții tunicile și împodobiseră cu acestea toate pe domnișoarele care beau cu dinșii. Și asta în sala comună.

„Cei mai tineri ofițeri ai detașamentului nostru, S., de care am mai vorbit, și alții, veniau la o anume grădină a cării atracție pentru dinșii stătea în niște fete care cîntau și din harpă; ele făcură atîta impresie lui Scobelev de pe urma povestirii plăcerilor ce se găsiu acolo, încît bătrînul, temîndu-se de a se compromite visînd grădina, s'a hotărît să strecoare o privire pe furis. Il văzură

odată cum se furișează pe lângă zid și se uită pe gaura porții. Isprava i-a adus glume pe care le merita din plin" (pp. 299-300).

Aici e Mac Gahan de la Daily-News și Forbes, cu „o comunicație de făcut statului-major al detașamentului”: e primit foarte rece, ca „un trădător engles”, cu toată amabilitatea lui. Vereșciaghin e interpretul (pp. 200-1).

Mihai Scobelev e veșnic la București. „Era reținut mai ales de femeile din toate neamurile care se adunaseră acolo din Europa întreagă. Serbările și petrecerile formau o privesite interesantă acolo. De la plutonierul care avea întâiași dată trei sute de ruble în buzunar până la intendenții cari cheltuiau zeci de mii în fiecare dată, toți își arătasera firea slavă: toți făceau zgomot, mincau și beau; mai ales beau” (pp. 301-2). Scobelev tinărul cerea de la tatăl său, care-l ținea din scurt cu banii: nu merita acela care se lăuda că dă mai mult de patru galbeni lacheului (p. 302).

Stînd cu marinarii lui Scridlov, pictorul asistă și participă la pregătirile pentru a arunca în aer un chiurasat turcesc. Multe pagini deosebit de colorate (p. 306 și urm.). Merge până la Zimnicea, unde sînt avanposturi de husari, și la Paraipan, unde stă generalul Dragomirov, foarte popular (schiță de pichet la Dunăre).

Tipuri sînt fixate cu virtuositatea unui vechiu romancier. Cu dramatism e presintată încercarea de a arunca în aer un vas de războiu turcesc a torpilorului *Șutca*: Vereșciaghin însuși e rănit, ca și Scridlov.

N. Iorga.

Elvețieni în România

D. Manfred Eggemann a dat o frunoasă lucrare ilustrată despre Elvețienii în România, *Die Schweizerkolonien in Rumänien*, București 1931.

Aflăm că primul a fost Ioan de Muralt, medicul lui Sigismund Băthory. Se vede că Mihai Viteazul l-a trimis să cerceteze minele de aramă din Țara-Românească și că a mers ca sol al lui la Ieremia Movilă. Isprăvește fugind la Constantinopol. Fiul lui, Iuliu Cesar, e ucis în Ardeal. Izvorul e mai ales *Johann von Muralt, der siebenbürgische Hofarzt*, de dr. L. Weisz, în „Neue Zürcher Zeitung” (a se căuta și în Hurmuzaki, XII, la tablă). Nu se uită nici Alexandru, luptătorul din 1615-6 (dar nu la Giurgiu, ci în Moldova; v. Iorga, *Acte și fragmente*, I, pp. 52-5). Un Nicolae

Doxat lucrează la asediul, de către Imperiali, al Timișoarei. Se trece la atît de importantul Sulzer, și se notează că Recordon era un Elvețian din Valais. Nu observasem în Laurençon pe G. F. Bordier, Geneves, crescător al copiilor lui [Constantin] Ipsilanti; el moare la Drăgășani, în 1821 (pp. 14-5). Édouard Guard, din Freiburg († 1878), a fost ajutorul lui Grigore Sturza, fiul lui Mihai, cel susținut de Ruși, *Muhliz-Pașa* (a se îndrepta astfel la pagina 15). Despre Rey și Kohly de Guggsberg m'am ocupat în memorii anume la Academia Romînă. După o broșură astăzi rară se zugrăvește întemeierea coloniei Șaba, lingă Cetatea-Albă (p. 19 și urm.; v. și articolul meu în n-1 trecut).

Urmează ărașii Leyvrez, grădinari în 1839. Nu știam că și Charles Faraudo era tot Elvețian. Vin încă de la 1844 ceasornicari (s'a uitat însă Arlaud; v. Hurmuzaki, X, tabla). Supt Bibescu, Louis Keller lucrează la aducerea de apă în București. Se menționează și instructorii Jakob Kull și Simon Buvelot în aceeași epocă (pp. 31-2). Arhitectul Schlatter (de la 1844) nu era, firește, necunoscut. Familia Durieu se așează ca armurieri după 1848 (soția lui e fata berarului Krebs, cu privire la care v. Hurmuzaki, X, tabla). Prăvălia lui Gubler în același timp; mai târziu casa de import Baumgartner. Interesante amintirile lui Jean Staub (p. 38 și urm.). Un capitol e consacrat lui Jacques Brunner, negustor în Galați, pe vremea Unirii. Fabrica de chibrituri a lui Erhard Wolf e prezentată tot așa de pe larg (descoperire o mină de aramă în Dobrogea). Mai multe pagini pioase sînt închinatc lui Louis Basset, secretarul regelui Carol. Au partea lor agentul diplomatic Jeanrenaud, fabricantul de cognac Jules Naville, Louis Blanc, arhitectul, cîțiva ingineri.

De intelectuali se ocupă un întreg capitol (p. 84 și urm.). Găsim pe Bolomey, André Weitsäker („Vaitșigher“, cum îi ziceam noi), profesor de italiană la Iași și proprietarul unei pensiuni, persoană distinsă și foarte simpatică, avînd cu mustățile-i în vînt și clarii ochi supt ochelari aspectul unui „Schweizer“ militar din secolul al XVI-lea, apoi Bachelin, bibliotecarul regelui Carol. Se uită preceptorul viitorului Carol al II-lea, Moerlin. Dar nu (pp. 189-90) și pictorul Guiller moy, cu atît de frumoasele vederi din Ardeal mai ales (v. comunicația mea la Academia Romînă). Alături de profesorul Jaquet, de interesantul romantic Jean Jaquet se așează episcopul catolic de Iași, mort de curînd, Dominicanul Jaquet, om blind și

fin, cum, la București, a păstorit arhiepiscopul Otto Zardetti și urmașul lui, Xavier de Hornstein (v. pp. 88-9). E curios cum Raymond Netzhammer, tot Elvețian, venit după acesta, a manifestat, în timpul războiului, atît de nepotrivite sentimente naționale germane.

O întregă parte a cărții e ocupată cu istoria societăților. E vorba și de activitatea îndelungată a consulului general Jean Staub.

La urmă, relațiile între cele două țeri și cele două națiuni. Se pomenesc deci pictorii Schoeck și Aescher, criticii de artă William Ritter, scriitorul Hugo Marti. Cărțile d-lui Pittard, un așa de cald iubitor al nostru și un așa de distins antropolog, meritau un întreg capitol, și se putea vorbi și mai mult de d. Chapuizat, directorul prețiosului ziar *Journal de Genève*. Relațiile studenților romini din cele mai bune familii, la început: Brăiloiu, Golescu, etc., apoi Balș, Filipescu, meritau și ele un capitol (despre școala lui Rodolphe Töpffer am vorbit pe larg în „Memoriile Academiei Romîne“). Nu știam că Mayer Lübke, marele lingvist, e Elvețian.

Considerații generale asupra relațiilor economice încheie prețioasa lucrare.

N. Iorga.

O cronică în versuri despre 1821

Găsesc aceste patru pagini dintr'un poem despre revoluția grecească din 1821. Cine cunoaște cartea e rugat a mi-o spune.

Zavera lui Alexandru Ipsilante sau Revoluția Grecilor din Țara-Românească, de la anul 1821.

Cînd vrea Dumnezeu s'aducă	A fi și ei supt robire,
Unui om osîndă, muncă,	Și-a Grecilor stăpînire.
Numai decît își arată	Și așa se ridicase,
Răsplătirea sa în faptă,	Și 'mpreună se 'nhăitase,
Precum a și arătat	Grecii și calicii toți
Principelui Ipsilant,	Și ai dumberăvilor hoți.
Care cu mare 'ndîrjire,	Neamuri multe adunate
Se pornise cu oștire	Și veniți din altă parte:
Pentru ca să-și dobîndească	Opincarii ungureni,
Patria, țara grecească,	lobagiii și olteni,
Ce se afla supt robire	Limongii și bragagii,
Și-a Turcilor stăpînire	Arnăuți și simigii,
Zicînd: cum că au venit,	Băieți de la prăvălii,
Anii și al lor sîrșit,	Meșteri de fier și țigani,

Slugi de pe la brutari,
 Copii de la cofetari,
 Popi, călugări, rasofori
 Cu nume de mavrofori,
 Părinți arhimandriți
 Cu bărbi împodobii.
 Mai în scurt cită crăime,
 A fost risipită 'n lume
 Și ciți calici ticăloși,
 Nevoiași și mincinoși :
 Toți aceștia venise,
 Cu Ipsilant se unise,
 Și se făcuse oștire,
 Regulată de peire,
 Și erau la un cuvînt
 Legați toți cu jurămînt,
 Puind semne fieșcare
 Spre mai bună 'ncredințare,
 Că vor ținea în dreptate
 Cocardă cu semn de moarte.

Vă rog fraților, bărbați
 Cu simțire, s'ascuțați.
 S'auziți a lor pornire
 Și regulată oștire

Să vadă lumea din început
 Cum nu s'a mai pomenit

Să lege la putinee,
 Și la tunuri din ulee.

Căci tocmai prin mavrofori
 Erau și cițiva boeri,
 Însă numai fii de Greci,
 Căci sînt la minți mai deștepți;
 Iar dascălii cei grecești
 Ce erau prin București,
 Șapte, opt la o para,
 De aceia nu 'ntreba,
 Căci cu a lor pricopseală,

Ce era din sfînta oală,
 Cînd începeau să-și arate
 Ale lor vitejești fapte,
 N'ave'a face Odisei,
 Nici viteazul Achilei,
 Iar cealaltă calicime,
 Arnăuții și crăime,
 Prin circiumi și crămi de vie,
 Strigau toți elefterie,
 C'a lor să fie averea,
 Că-s sculați pentru zaveră;
 Iar zaver' a lor a fost
 'Cu pornire fără rost.
 Puteți socoti, bărbați,
 Ce viteji buni regulați.
 Și lumea din început
 Nu cred să fi pomenit
 Așa oștire 'ntocmită
 Și la toate potrivită :
 Se jurase spre luare
 Și-a lumii derăpănare,
 Pe mici mari îi despuiau
 Și cu zeghi îi îmbrăcau,
 Coccoanele mai pe toate
 Le lăsase despuiate,
 Din cizme, meși și papuci
 Le 'ncălțase cu opinci,
 Din șaluri snichi și samur
 Puneau fote p'împrejur,
 Și din durbane cu fir
 Le 'mbrobodiau cu peșchir.
 Și desculțe prin noroaie
 S'ascundeau la cite-o claie,
 D'a Grecilor vitejie,
 Sau să zicem mișelie.
 Mai ascuțați mișelie :
 Pe sfînta Mitropolie...

(Lipsește restul.)

N. Iorga.

Încă un călător german

Un German născut la Waldeck, Julius F. Schreiber, sau „Julius F. von Hessinghausen genannt Schreiber“, retipăria a doua oară la 1909 note de viață și de călătorie, pline de ciudate cugetări

metafizice, al căror interes e de obicei cam slab (*Meine Reise durchs Leben, eine Selbstbiographie*, Dresda 1909).

Intrat la 1851 în serviciul Împăratului austriac, a fost în Principate la 1853-4 fără a da știri despre dînsule (v. pp. 173, 177). A stat un timp în garnisoană la Brașov (p. 187).

Demisionînd din armată, „o boieroaică din București“, care locuia pe vară la același otel cu cele două fete ale ei, îi propuse să treacă prin Muntenia în calea lui, spre Apus, oferind a-l găzdui în casa ei (p. 187). El primește și fiindcă, dacă trenul se opria la Seghedin, de la Giurgiu se putea lua vaporul austriac.

Cu poșta merge până la Predeal, de acolo în căruța cu patru cai, dar fără arcuri, pe drumurile cele mai rele, groaznic de scuturat. Și el descrie pe surugiul „cuțovlah“ (!) cu căciulă și opinci, strigînd „haide“. La fiecare poștă se dă bacșiș omului care rămîne.

La București, în „coloarea roșie“, e întîmpinat de soțul doamnei, un Grec, neștiutor de franțuzește și nemțește, căruia autorul „vrea să-i dea numele de „Cornides“ (un Cornescu?). Se ieau dulceți și se joacă un joc pe care el declară a nu-l înțelege, dar la care pierde bani.

La masa dată în cinstea lui Schreiber pretinde că se aruncau paharele de șampanie, făcute bucăți: stăpîna casei spune că obiceiul s'a luat de la ofițerii armatei rusești de ocupație.

Orașul îi pare — o spune în citații de cine știe unde — „un cilindru pe capul unui barbar“. Puține clădiri, „înguste, prăfoase“, cîteva doar pietruite; birjari turbat de iuți, mînați cu bățul la braț. Aude noaptea, speriat, pe „tschinakollo“ (cine-i acolo) al străjilor. Centru „semi-oriental“.

La Șosea vede primbările în trăsuri elegante. Cișmigiul, cu broaște și Țigani, îi pare „destul de gol“ (*ziemlich kahl*). Coborîndu-se din trăsura cu Arnăut în capră, doamne cu lungi trene la rochie străbat aleile. Dumineca, serbătorile, grădina e foarte cercetată, și toaletele sînt frumoase.

Doamna-l duce în mahală, la o cărturăreasă țigancă, care-i prezice lucruri bune, menite a se îndeplini.

Urmează descrierea Dîmboviței și a sacagiilor. După aceia călătoria pe Dunăre, pe care n'o descrie autorul (p. 200). Tot așa de puțin drumul ulterior, prin Rusciuc și Varna, la Constantinopol (p. 244). Același drum și la întors (p. 255). Relații cu Ofenheim de la linia Lemberg-Cernăuți-Iași (p. 259 și urm.).

N. Iorga.

Noi istorii ale evului mediu

I.

Foarte bună *Histoire de l'Europe au moyen-âge*, 1270-1493), de dd. Charles Bémont și Roger Doucet, Paris 1931. E continuarea Manualului pentru partea anterioară a evului mediu al lui Monod și a d-lui Bémont (ultima ediție, 1921). Aici d. Bémont a dat numai partea privitoare la istoria Angliei. Folositoare indicații bibliografice la începutul capitolelor. Recunoaștere cuvenită a rolului lui Carol al V-lea din Franța, ca reformator, pp. 57-8. Cartea a IV-a e consacrată întreagă istoriei culturale a Franciei (aici și bibliografia e mai complectă): se presintă amănunțit formarea „domeniului regal”. 186 de pagini din aproape cinci sute, deci cam o jumătate privește Franța: e, de fapt, o istorie a Franciei în legătură, dar nu organică, cu a celorlalte societăți naționale, din Europa singură.

Capitolele engleze ale d-lui Bémont sînt de o bogăție bibliografică deosebită și, cum era de așteptat, de o perfectă precisiune; și forma e frumoasă. Se vede istoricul care dă din plin ce spune. Multe schimbări, care trebuie urmărite de aproape (și în nume: Gabaston pentru Gaveston, Wydewille pentru Woodville). Se face o largă parte și istoriei Scoției, Irlandei, Țerii Galilor, cea ce nu s'a întîmplat până acum. De remarcat și paragraful despre participarea Englesilor la cruciata cea adevărată: Henric al IV-lea, ca prinț, în Lituania (Vilna nu e capitala Letonilor, ci a Lituanilor), la 1390, ori cea falsă: la 1383, contra Franceșilor (pp. 208-9). Instituțiile sînt și ele presintate cu îmbielsugare (p. 209 și urm.). Se observă că titlul de duce apare în Anglia, împrumutat de la Franceși, numai supt Eduard al III-lea, deci în momentul cînd regele Ungariei Ludovic-cel-Mare, un Angevin de origine francesă, creiază pe ducele, „herțecul” român pentru Făgăraș (v. p. 235). Foarte pitoresc capitolul despre „viață și moravuri (p. 236). Lipsește partea privitoare la literatură și artă.

Germanii trec la „Statele Europei de Nord” (cartea VI). Expunerea este exactă, dar scurtă și fără mult relief. Pentru cantioanele svițerietice (pp. 261-2) e chiar cu totul insuficientă. Locul făcut Țerilor-de-jos e de sigur prea mare, dar aceasta se face din cauza caracterului strict frances al manualului. Cîteva pagini singure sînt consacrate regatelor scandinave.

Pentru Italia bibliografia e săracă. Nu cred că se poate risca

afirmația că „lucrarea de publicare a izvoarelor istoriei italiene (cefește: Italiei) e relativ puțin înaintată și silințele făcute în acest sens în cursul ultimilor ani n'au recăpătat ce s'a pierdut prin zăbava originală“ (p. 288, nota 1). Titlul cărții lui Molmenti e greșit. A se ceti: Ballesteros, la Spania, nu Ballester. Expunerea e însă pentru Italia vieoie și de un caracter sintetic original.

Cartea a VIII-a se ocupă de „Europa orientală și invasia otomană“. E încă una din părțile în adevăr bune ale acestei inteligente compilații. Considerațiile generale de la început sînt remarcabile. La p. 347 se face o confusie între prima luptă de la Cosovo, cu înfrîngerea Sirbilor, și a doua, care a fost un insucces a lui Ioan Hunyadi; de altfel v. pp. 350-356. În *Songe du vieil pèlerin* al lui Philippe de Mézières nu e vorba mai ales de ideea cruciatei, ci de scăderile morale ale epocii (cf. pp. 348-9). În lupta de la Nicopol cruciații nu puteau „să se îndrepte spre Serbia“ (p. 351). N'a existat o luptă la Niș în 1444 (*ibid.*). Bună caracterizare a Ungariei angevine (p. 353). Ludovic-cel-Mare n'a cucerit Belgradul, Serbia, Moldova și Muntenia, până la Marea Neagră“ (p. 353). El n'a luat prin luptă Polonia, unde era moștenirea mamei lui (*ibid.*). Regele Sigismund nu e un Habsburg, ci un Luxemburg (p. 354). Turcii n'au „luat (*enlevé*) țerile dunărene“ (*ibid.*), despre al căror rost nu se spune, de altfel, niciun cuvînt. Moștenirea lui Matiaș Corvinul n'a fost căpătată de Vladislav ca „rege al Boemiei“, ci Boemia a venit împreună cu Ungaria priințului polon Vladislav (cf. *ibid.*).

Cartea a IX-a tratează despre Biserica romană. Este și un paragraf despre viața ei internă. La p. 389 a se ceti Ferrer (nu Ferrier) și de Groot (un Groote; v. p. 399). Husitismului i se cuvenia, de sigur, mai mult loc.

Deosebi se presintă, în cartea a X-a, „viața intelectuală și artistică“. Se uită „Imitația lui Isus Hristos“. Partea francesă e excelentă. Cu totul altul trebuia să fie locul Italiei. Este și o bună parte artistică, de proporții cu mult mai vaste.

Partea din urmă e consacrată vieții economice. Aici nouitatea e mai mare decît aiurea, se dă și un index al lucrurilor culturale.

II.

La fin du moyen-âge, La désagrégation du monde médiéval (1285-1453) de dd. Pirenne, Augustin Renaudet, Édouard Perroy,

Handelsman și Halphen (în colecția Halphen-Ságnac) e și ea o istorie a evului mediu, dar în alte proporții și cu alt scop.

Se începe cu o carte de considerații generale asupra Europei la capătul secolului al XIII-lea: e datorită în parte spiritului viu al d-lui Pirenne. Se relevă cu dreptate afluxul vitalității franceze. Mai ales, competentă expunerea stărilor economice. Se constată stabilisarea și oprirea marelui avânt de până atunci, creșterea importanței orașelor, libertatea lucrului la câmp, o „renovare a condiției claselor rurale“, cumpărarea de obiecte orășenești la țară, reglementarea producției industriale. Se trece la scăderea solidității în feudalitate, la ruperea legăturii dintre pământ și vechiul stăpîn, la dispariția prestigiului cavaleriei (nobili se fac burghesi), ridicarea țăranimii libere („clasa țărănească a atins în Franța un grad de prosperitate materială pe care nu-l va mai cunoaște în secolele următoare“; p. 24). Capitolul va fi continuat de d. Renaudet. Considerații asupra pretențiilor pontificale la monarhia unică. Nouă sînt și cele asupra cugetării religioase.

Afară de cîteva pagini în care informația, „substanța“, e a d-lui Handelsman, partea politică, revăzută de d. Halphen, e a d-lui Perroy, cealaltă a d-lui Renaudet.

Un capitol II prezintă „conflictul ideii pontificale, ideii monarhice și ideii imperiale (1285-1314)“, titlu cam greu pentru un conținut foarte variat (foarte abundentă bibliografie). Repertoriul de fapte e extrem de bogat, până ă te pierde în ele. Capitolul III e închinat „Declinului Papalității și a Imperiului (1314-1378)“. Sînt interesante în special paragrafele IV și V, care prezintă mecanismul Curții pontificale de la Avignon. Autorii au crezut bine să dea ca titlu cărții a V-a: „Preparația ofensivei contra Bisericii romane (1314-1878)“. Se admite că *Songe du Vergier* a fost scris „supt inspirația lui Philippe de Mézières“ (p. 114). Inceputul Războiului de o sută de ani dă materie altui capitol. Paragraful despre Anglia înainte de Eduard al III-lea e mai liber și mai clar. Capitolul VI, „Prefacerile politice ale țărilor Mediteranei apusene“, e de fapt, o istorie a Italiei și a regatelor iberice. Aventura lui Timur și invazia otomană sînt prezentate ca „întoarcerea ofensivă a popoarelor Asiei“. D. Grousset a revăzut această parte, prețioasă mai ales pentru Mongoli (e vorba și de India chiar). La p. 197, n'a fost nicio luptă pe riul Marița la 1363. Ungurii, Cehii și Polonii sînt aduși înainte în capitolul „Barierele Europei Orientale“,

Statele românești lipsesc și aici aproape cu totul. E curios că se uită complect Imperiul bizantin.

E mai mult spațiu în paragraful rusesc al d-lui Handelsman. E vorba de „transformații economice și sociale în Apus“ în capitolul IX. Sînt multe lucruri nouă: și despre marea revoluție socială din orașe (la Kretschmayr, citat la p. 236, nota 1, e puțin de găsit cu privire la schimbările, în acest domeniu, din Veneția). Citeva pagini colorate și despre răscoalele țerânești din secolul al XIV-lea.

Viața intelectuală dă materie capitolului X. Puțin despre Dante; mult mai mult despre filosofia contemporană, de mai puțin interes actual (Duns Scot, Ockham). La literele franceze ar fi fost un loc pentru Philippe de Mézières. Nu înțeleg de ce *Decameronul* lui Boccaccio ar fi negația *Divinei Comedii* (v. p. 267). Petrarca e presintat mult mai pe larg decît Dante, și e foarte amănunțită biografia. Și marele liric e tratat tot supt raportul ideilor filosofice, care nu e, de sigur, cel esențial. Nu știu nici unde se poate vedea „aversiunea“ lui indiscutabilă pentru Dante.

Capitolul XI, despre artă, e, unul din cele mai competente.

Cartea a doua poartă un titlu puțin cam căutat: *La débâcle (1380-1453)*. Se începe cu tulburările religioase. Se dau proporțiile cele mai largi conflictului boem și conciliilor. Alături se așează „Ruina Imperiului și reacțiunea națională în Boemia și Ungaria“. De o parte se tratează istoria Statelor scandinave în epoca unirii de la Calmar. Polonia are un capitol aparte.

Avem apoi pagini asupra sfîrșitului Războiului de o sută de ani, de care se osebește „formația Statului burgund“. Pentru a reuni fapte din Italia și din peninsula iberică se ia un titlu care vorbește de „basinul Mediteranei occidentale“. În capitolul X e invasia lui Timur și cucerirea otomană. Ultimele capitole privesc arta și literatura.

N. Iorga.

Greci în țerile românești

Intre mssle din Biblioteca Patriarhului la Cair (Gheorghe Haritachi, *Κατάλογος τῶν χρονολογημένων κωδικῶν τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καΐρου*, din *Ἐπετηρὶς τῆς ἐταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν*, Atena 1927), se află (no. 77, pp. 78-9) unul, cuprinzînd o operă a lui Teofil Coridaleu, cu această însemnare: Πέρας, Θεῶ δὲ δόξα τῷ τρισσλίῳ (nu τρισηλίῳ).

Ἐτελειώθη τὸ περὶ ψυχῆς τοῦτο βιβλίον ἐν τῇ ἐκλαμπροτάτῃ αὐθεντικῇ σχολῇ τοῦ Ἁγίου Σάββα, παραδίδοντος τοῦ ὑπάτου φιλοσόφων κυρίου Ἀλεξάνδρου, ἐπὶ ἡγεμονίας τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Νικολάου Βοεβόδα τοῦ Μαυροκορδάτου κατὰ τὸ ἀψμῆ-φ, Νοεμβρίου ιγ'-ν. Ἰωακείμ ἱεροδιάκονος Μπίστης (sic).

(Sfirșit, slavă lui Dumnezeu cel de trei ori sfânt. — S'a isprăvit această carte despre suflet în prea-luminată școală domnească a Sf. Sava, predînd căpetenia filosofilor, dumnealui Alexandru, în Domnia prea-înălțatului Domn și stăpîn a toată Ungrovlahia, domnul domn la Constantin Nicolae Voevod Mavrocordat, în 1745, Noiembrie 13. Ioachim ierodiaconul Bistis [?].)

*

Nu s'a observat studiul bogat al lui X. C. Sideridis în publicațiile Silogului grec filologic din Constantinopol despre un Vasile Postelnicul, medic, efor al tipografiei constantinopolitane, cu numele de familie Zefcari, care a scris la Constantinopol în 1798 μὴ Ὅρμος σωτήριος, βιβλίον ψυχωφελές, publicat de frații Rein, funcționari la Viena. Lucrarea e din 1805. E îndreptată contra „filosofiei“ pierzătoare de suflet. La 1814, încetindu-i sarcina la tipografie, era în București. Vasile făcea versuri în limba curentă, dar și în cea mai pură clasică. O bucată se dă în Ἱερογραφικὴ Ἄρμονία din Constantinopol, 1802. Un ms. arată că el continua să facă versuri în noua sa reședință, explicînd și calpaul contemporan.

•

În colecția de scrisori a lui Nicolae Kritias, Marele Eclesiast constantinopolitan (Nέος Ἑλληνομνήμων, IV, p. 206 și urm.), aflate la d. Ioan D. Rhalli, se cuprinde o scrisoare a lui Gherman de Nyssa, așezat la 1682 în Țara-Românească, o a doua despre *hirotonisirea Mitropolitului Ardealului*, o alta cu același cuprins (13 Iulie 1682) și altele (pp. 208-9), o scrisoare a lui Iacob Py-larino, medicul Brîncoveanului, despre moartea lui Gherman (București, 10 Februar 1687) (p. 209), o scrisoare a lui Duca-Vodă, scrisă de Scarlat Roset (1678), urmată de două altele din 1680 (p. 210), trei ale lui Șerban Cantacuzino (30 April 1680, 8 Novembre 1686, 31 Decembrie 1687), două de la Constantin Cantemir (8 Februar 1685, 26 April 1688), patru de la Brîncoveanu (9 Sep-

tembre 1691, 29 Iulie, 8 August, 10 Septembre 1692), una de la Mihail Roset (13 Maiu 1681), una de la Ioan Ramadan (21 Novembre, Adrianopol) (*ibid.*), una de la Constantin Stolnicul Cantacuzino (12 Mai 1692), trei de la Lascarachi Roset (1678 și 1682), una de la Duca-Vodă, al Moldovei și Ucrainei (17 Septembre 1683), una a lui Iacob Pylarino și două ale lui Ioan Comnen, una a lui Gherman de Nyssa, una a lui Partenie, egumen al Radului-Vodă (p. 212), încă una a lui Ioan Comnenul, una a d-rului Andrei Lichinie din Iași (2 Iulie 1696 și o a doua, 12 Mart 1697) (p. 213), multe ale lui Brîncoveanu (1692, 1699, 1701, 1702, 1703, 1704), una a lui Ștefan Cantacuzino (1704), una a lui Dimitrie Cantacuzino, mai multe ale lui Antioh Cantemir (1696, 1697, 1699, 1700), scrisori către Constantin Roset și fiul Scarlat, o scrisoare a lui Duca, din Muntenia; prin Scarlat Roset, una a lui Șerban Cantacuzino (August 1688), una a lui Drăghici Cantacuzino, una a lui Dimitrie Cantacuzino, εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς τουρκικῆς διαλέκτου (Adrianopol, April 4), câteva ale lui Mihai Racoviță (1708, 1709), trei către sora lui, Smaranda Roset (Mart 1708), două ale Doamnei Ana Racoviță (16 Ianuar 1708, 10 April 1709), și altele ale lui Lichinie (1696), două ale lui Constantin Duca, una scrisă de Constantin referendariul (1700), una a lui Marcu Cipriotul, dascăl la București (1709), câteva ale lui Ioan Ierotei Comnenului (1712), în corespondență cu Constantin fiul Brîncoveanului și cu Sevastos Chimenitul, una a lui Nicolae-Vodă către Patriarhul Chiril (26 Iunie 1716) (p. 216), câteva ale lui Mitrofan Gregoras (p. 217), una a lui Ioan Scarlat Cămărașul (1729), una a lui Ioan Aga (1732), una a lui Kritias către Postelnicul Dumitrișcu (1748, 3 Iunie), o scrisoare a lui „Mihail Marele Logofăt și medic“ către Constantin Mavrocordat, una a unui dascăl Dorotei „către Alexandru, ucenicul lui, care merge în Muntenia“ (p. 218), una a Postelnicului Gheorghe către Evghenie Bulgaris despre drumul către aceiași țară, cu Domnul (1761) (p. 219).

*

În catalogul de msse ale aceluiași filolog constantinopolitan, dat de d. Dimitrie M. Sarras, în Ἐπετηρὶς τῶν ἑυζαντινῶν σουδῶν, IX, p. 131 (ms. 76) se cuprinde o profeție care „era pe poarta unei biserică pe care a luat-o riul Siretiu și iarăși a scos-o riul la iveală..., aproape de Roman“. Ms. 102 (p. 147) are versuri scrise la Bucu-

rești în 1814 de „Postelnicul” Vasile“. În inscripția de pe ms. 107 (p. 149): «1714 ἔκοψαν τὸν Βλαχ[ίας], Αὐγούστου 15, μαζί τοὺς [9]. τοὺς καὶ τὸν γάμπρό του ὁ Σουλτᾶν Ἀχμέτοις»: e vorba, firește, de tăierea lui Constantin-Vodă Brîncoveanu. În ms. 132 (pp. 160-1) discursuri de-ale lui Sevastos Chimenitul, între care două către Brîncoveanu. În același ms. poate fi interesantă și pentru noi biografia latină a lui Alexandru Hangerli (p. 167). În ms. 135 un ordin al Capudanului Hasan, scris de Nicolae Mavrogheni (p. 169). În n-l 186 forma slavonă a numirii de Mavrogheni la Sf. Spiridon a arhimandritului Nicodim (p. 169, no. 136). Un alt act al lui pentru donații în Arhipelag și la București, no. 137. În mss. 149-171 patru volume despre legăturile lui Aristarchi-beiu cu țerile noastre (p. 172).

*

Rudolf Nicolai pomenește, în excelenta sa *Gesch. der neugriechischen Literatur*, Leipzig 1876, o scriere a lui Mihail Schendos, contemporan al lui Nicolae Mavrocordat, *Περὶ τῆς πόλεως Ἰόμειως*, trimțind la Meletie, *Historia ecclesiastica*, IV, p. 143, și comedia Ἀχούρι, „Grajdul“, a lui Neofit, egumen de Sf. Sava în 1680 (citează și Gh. Papadoulos, *Λόγος περὶ τοῦ ἐν Βλαχίαις Ἑλληνισμοῦ*; în *Πανδώρα*, 10, Atena 1859).

N. Iorga.

DĂRI DE SAMĂ

Nicolae I. Angelescu, C. A. Rosetti, *prim staroste al negustorilor bucureșteni*, București 1932.

Broșura d-lui Nicolae I. Angelescu despre Rosetti ca șef al negustorilor nu e numai plină de știri nouă, dar infățisează prețioase facsimile. Vedem pe marele iacobin român ocupându-se cu vinzarea de vinuri și de petrol, de hirtie, de „mese chinezești“, de ghete și brațetele, de flori artificiale și de vată, de ccaiu, în același timp când e, cum se știe, librar și tipograf, comisionar, proprietarul unui cabinet de lectură. Îl vedem și staroste al... marchitanilor, în 1860, apoi, îndată, al tuturor corporațiilor. În această calitate, propune a se introduce constringerea corporală...

* * *

Aurel V. Sava, *Documente Putnene, II, Vrancea, Irești-Cîmpuri, Chișinău 1931.*

Această nouă colecție de documente putnene e precedată de un larg studiu despre devălmășia răzeșilor Vrancei: „Vrancea o moșie este“; „toată Vrancea este un singur trup și hotar“ (p. XVII).

La documente, numele de botez Blaj (Vlasie), p. 2. La p. 5 numele Vlașca, Țifle, Condrat (Conrad). La 1684 încă se deosebesc în Vrancea cei cari sînt „ot Țara-Rumînească“ (p. 8). Un socru care-și „pune“ ginerele „bătrîn mare în locul lui“, p. 9, no. 19. Un cioban „numărat“ de goștinari, p. 10, no. 13. P. 11, no. 16, numele Mămălancă. La hotarnica din 1733 prevederi ca aceasta: „stîlpu și sare să le fie în doi cu Tulnicii“ (p. 13). Într'un raport de anchetă de la 1760: „Popa s'au fost învrtejind cu coasa pîn oameni, ca să-i tae dupe moșie, dar oamenii, văzînd nebunia lui, ca să nu facă vre-o poznă, l-au îmbrătoșatu unul pă dinapoi și i-au luat alții coasa din mîină și au frînt toporiia, și popa au începutu a să zgîriè singur pe mîini, dar dau unii sama că ar fi și rîios“ (p. 21, no. 29). La 1772 „feciori i fetili ci să trag din baba Velica“ își împart „moșia părintască“ (p. 23, no. 33). „Blăniile de arat să aruncă pe patru frați“, *ibid.* Făcîndu-se la 1783 un Vornic de Vrancea, i se recomandă „să fie silitoriu și sirguitor a le împlini toate la vreme lor, înblîndu și pintre lăcuitorii din Vrancea cu blîndeți și socoteală, ferindu-să de jafuri și de interesuri, cău-tîndu și cumpărîndu dreptatea a fiișticăruia: pe nimi să nu asuprească cu nedreptate, ce la toati să urmezi cu dreptate“. I se supun și panțirii (pp. 25-6, no. 38). O interesantă socoteală de ce au luat Turcii pe la 1788, no. 41, p. 28 și urm. P. 33, no. 45, nume: Muscoacea. P. 34, no. 46: Hăilișca, Pufle. *Ibid.*, no. 47: „trii curgătoare niamuri“. „Bătrîinii de Bodești i de Păulești, dinpreună cu nemurile noastre“, fac o vînzare de pămînt; p. 35, no. 48. Expresia „om de moșie“, pentru moșnean, p. 39, no. 55, „om de hotar și de moșie“. La p. 42, no. 60, nume: Dalica, Cîntoceă, Chicioarea. P. 44: Crîșteian, Săcăluș. Un șir întreg de nume extraordinar de importante pentru onomasticul ce va trebui să se facă pe pp. 58-60. Altele, pp. 111-2, 194, 211, no. 185; p. 228. Din vocabulariul îngropării la munte: „nărbar“, „caracafiri“, pp. 61-2, no. 66. „A cuprinde înpregiuriul lor pădure cu nume de *apărătură*“, p. 213. „Bechet“ și în Moldova pentru pichet, p. 231.

Tabla de nume și de lucruri e foarte îngrijită.

I. Nistor, *Din corespondența lui Todleben de la Plevna* (în „Memoriile Academiei Române“, seria III, t. XIII, 12), București 1933.

D. I. Nistor întovărășește de o prefață întinsă scrisorile de supt Plevna ale generalului rus Todleben, ad latus al prințului Carol la asediul cetății. Scrisorile înseși, care au fost date și în ziarul „Adevărul“, au un caracter strict militar. Rar se pomenesc ai noștri.

* * *

Alex. Lapedatu, *Jurnalul principelui Iacob Sobieski, fiul regelui Ioan, asupra campaniei polone în Moldova la 1686* (în „Memoriile Academiei Române“, seria III, t. XIII, 13), București 1933.

Cu o scurtă introducere critică, d. Lapedatu publică traducerea franceză a cunoscutului (prin studiul d-lui Chowaniec, ale cărui note se reproduc) ziar din 1686 al lui Iacob, fiul cel mai mare al lui Ioan Sobieski (p. 3, Béthune, p. 6; Jadova, p. 8: Nuredinul e, ca și Calga, un titlu la Tatarî). De la început, Constantin-Vodă Cantemir cere lui Turculeț să intervie pe lingă rege pentru ca țara să nu fie prădată (p. 21). Tot această grijă o arată Domnul și față de Iesuitul Wierzchowski, trimes la el de Sobieski (p. 22). Și Șerban Cantacuzino, care stă în așteptare, e favorabil Polonilor; va opri pe Tatarî (p. 23). Numai la 16 August Cantemir scrie „ca toți boierii să se stringă în jurul lui“ și că e *contrariu* Polonilor (p. 24). Frumoasă descriere a primirii, cu detalii asupra bisericii Mitropoliei și Curtii, pe care le vom reproduce în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice“ (*ibid.*). Dar Vodă comunică regelui că *a plecat numai silit de Sultanul Nuredin și dă știri despre Tatarî; regele trimete să se iea jurământul boierilor* (p. 25). „Tombeau de Rebea“ din traducere (p. 29) e Movila Răbii. Pentru focul din Iași atit: „Regele era la Iași chiar și la Curte. Se ardea“ – deci *atunci supt ochii lui, nu de Moldoveni* – „orașul, care era și destul de gol. În momentul cind se făcea tabără și se puneau străjile, Tatarii au încercat să iea ceva în vii. Se ardea orașul, și focul prinse frumoasa mănăstire... Tatarii se apropiau și ne alarmau. În oraș mănăstirile și casele ardeau. Tatarii zăboviau prin case“ (probabil, apropiindu-se, prin mahalale) (p. 31). Se încearcă a se prinde Cantemir, de un podghiaz de trei escadroane cu 400 de dragoni (p. 31). Și la Mohileni se vede, ca și la Movila Răbii și în Bucovina, că traducerea cu „tombeaux“ a movilelor e greșită (p. 32). „Torhaques“ par a fi Turleci, nu „pelotons“ (*ibid.*). „Halesztiani-Sturdzyni“ (*ibid.*) sint Heleşteenii-Sturdzei. Fabrica de potaș în pădurile bucovinene, p. 34.

• • •

I. Nistor, *Contribuții la relațiile dintre Moldova și Ucraina* (din „Mem. Ac. Rom.“, seria 3, XIII, 2), București 1933.

Din marea publicație rusească „Acte privitoare la istoria Rusiei sud-vestice“, d. I. Nistor alege și dă în regeste șaizeci și nouă de acte care ne privesc. Notez: Relații ale lui Vasile cu Marele Duce de Moscova (I, III), nunta Mariei Lupu cu Radziwill (II), intervenția acestuia pe lângă socru pentru pacea dintre Cazaci și Polonia (22 April 1653, no. X), moartea lui Timuș (XIII, XV), extrădarea de Bogdan Hmilnițchi către Tatars a lui Vasile pentru că scrisese regelui Poloniei contra Cazacilor (XVI), simpatii ale lui Gheorghe Ștefan pentru Muscali (XVIII, XIX, XXI, XXII, XXIV-VIII, XXX, XXXIII-IV, XXXVI-XL, XLVI-VIII, asigurări de prietenie ale lui Constantin Șerban către Bogdan (1-iu August 1654, no. X, XIII), zvon de moartea lui Vasile în August 1654 (XXI), cererea de meșteri pentru Cașin (XL), detronarea lui Constantin Șerban (XLVIII), scrisoare a lui Gheorghe-Vodă Ghica (25 Mai 1658, XLIX), pretendentul Ștefan, fiul lui Gavril Movilă (13 Noiembrie 1663, LI), Ștefanida Mihailova, „văduva“ lui Gheorghe Ștefan, recomandată Țarului de Petriarhul de Alexandria, Paisie, și venită la Chiev în Octombrie 1669 (LII-IV) (nu era fiică de boier moldovean — confuzie cu adevărata Doamnă, Safta Boul, — ci Rusoaică), cară cu sare (LVII-VIII), scrisoare de prietenie a Hatmanului căzăcesc Samuilovici către Domnul Moldovei (12 Februar 1678; LXVII-VIII), negoț de vin moldovenesc (1678, LXIX).

La n-l IX „Vizirul Asem-Mohamet“ e „Marele Vizir“ (azem = mare) Mohammed Chiupruliul. La n-l XXIV a se ceti: Ciogolea. La n-l XXIX: Grigorașcu Hăbășescu. La n-l XXXII văduva lui Ianus e Maria, nu Elena. „Bogasul“ la n-l XXXIII sint Dardanelele. La n-l XXXIV Mustaz-Pașa e, cred, Murteza. La n-le XXIII și XXXV Daniil „Lomschi“ pare a fi călugărul Daniil de la Muntele Măslinilor. La n-l XXXVI „Ela-Aga“ e Iali-Aga, „aga țermului“. La n-l LV, „Gimbuli“ e rău cetit pentru „Gimkuli“, Hincul. La n-l LXIII: Buczacz și Sircu (Sirko). La n-l LXVI: Ibrahim.

Cercetări în Archivele din Chiev, unde le începuse Gr. Tocilescu (unele copii în Biblioteca Academiei Române), ar putea să adauge un material care se dovedește așa de prețios.

Vasile Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină*, Cernăuți, 1932 (extras din revista „Candela“).

D. Vasile Grecu se ocupă, în acest studiu amănunțit, de materialul de iconografie bizantină bine cunoscut, „Herminia zugravilor“, cu arătarea tuturor manuscriselor cunoscute (cel mai vechiu e ms. grec, 446 din Biblioteca Academiei Romine care poartă data de 1775; ms. 832 al mănăstirii atonice Sf. Pantelimon e din 1738, dar cuprinde un resumat; ms. 339 al Academiei aure un caracter particular). Se urmărește și formele rusești și românești. Resumat german.

C R O N I C A

Știri nouă, după descoperiri de la Ostia, despre Marciana, sora lui Traian, moartă înainte de fratele ei, la 112, în „Comptes-rendus de l'Académie des Inscriptions“, 1932, pp. 373-4. A avut o fată, Matidia. Fundațiile lui Traian la Ostia, p. 378 și urm. Se insistă asupra splendorii serbărilor pe care le-a dat împăratul, îmbogățitor al unui Tesaur public scurs pe vremea lui Nerva, p. 380 și urm. Comemorarea mișcată a lui Salomon Reinach, p. 386 și urm.: „Om de muncă, și nu ajunge atîta: om care trăia numai pentru și prin muncă, el, în munca aceasta chiar, a întrecut măsura umană“. O alta, întinsă, despre paleograful, numismatul și istoricul Maurice Prou (de d. Cagnat), blindă figură modestă pe care cei ce l-au cunoscut și în treacăt n'o vom putea uita. Un elev zice de dînsul: „Era din oamenii aceia pe cari nu-i găsești decît odată în viață“.

*

În „Boabe de grîu“, IV, 4, d. Aurel A. Mureșianu dă un escelent studiu, foarte frumos ilustrat, despre școlile din Brașov. D. Eugen I. Păunel prezintă Biblioteca Universității din Cernăuți (daruri ale Vîrnăveștilor, Sofronie și doctorul, p. 227; catalogul lui Aron Pumnul în facsimile, p. 229. Între manuscrise, o Slujbă a Sf. Ilie din secolul al XVI-lea, facsimile, p. 234; un Mineiu din al XV-lea încă, tot de la Sintilie: Sbornicul lui Gavril (Uricovici) din 1438 ar putea să fie luat de la mănăstirea Neamțului, p. 235).

*

În pioasa carte pe care d. Philip Pye o consacră soției sale dispărută (*Maria Goilav Pye, 1887 — 1929, tradus din englezește de B. G., Botoșani 1931*) se pot găsi știri noi despre familiile armenesti din Botoșani, amintiri foarte bine prezentate și duioase scrisori ale unui suflet foarte distins, înălțat printr'o aleasă cultură (la pagina 27: „numai stepele deșerte se bucură de un veșnic soare“; la pagina 26: „oricind trec nouri (în Elveția), îmi vine să-i suflu în spre România“ sau: „niciodată nu vei face pe cineva fericit fără să fii întâiu tu însuși“ sau: „sînca uniformă sfarmă, mosaicul multicolor sfarmă“.

*

O contribuție la trecutul cultural al Romînilor bucovineni în broșura „Anuarul „Armoniei“ semicentenare“, Cernăuți 1931.

*

În *Rassegna italo-romena*, XII, n-le 9-10, d. Mario Ruffini publică un întins studiu, perfect informat, despre „influența italiană în Țara-Românească în epoca lui Constantin-Vodă Brîncoveanu“. Se adaugă și descoperiri proprii, ca operele tipărite la Veneția ale lui Abrami, predicatorul Curții, și ale medicului Pilarino.

*

În *Anuarul Archivei de folklor*, publicat de d. Ion Mușlea (Cluj 1932) se dă un foarte frumos studiu al d-lui Petru Caraman, în care se învederează legături dintre balada lui „Marcoș-Pașa“ și luptele Moldovenilor cu Malcocioglu. — D. Artur Gorovei face istoricul revistei sale „Șezătoarea“ (și o scrisoare a lui Delavrancea din 1892, împreună cu un frumos articol al lui).—O notă a lui V. Bogrea despre musca columbacă, urmărită și în Sardinia. Tot de la el o samă de lămuriri, de obișnuita bogăție unică de informație.—D. Șt. Pașca despre „nume de botez în țara Oltului“. De d. Mușlea folklore din țara Oașului (și cu note de trecut; numele „Avas“, pădure oprită, rezervată regelui, ca în „Ardeal“. Amintiri de la Pîntea Viteazul, p. 183).

*

Tomul al doilea din operele lui Atanasie Hristopol, publicate la Atena 1931, cuprinde adaptarea Iliadei.

*

În *Bulletin of the international committee of historical sciences*, 18 (Februar 1933), pe lângă privirile generale ale d-lui Dölger

asupra proprietății la Bizanț, d. G. Pagès vorbește despre „politica externă a lui Napoleon al III-lea“ (personală; deci și în legătură cu crizele bolii lui). D. Wilbur se ocupă de Socinus și sociniani, cari au avut relații cu Despot-Vodă. Se citează și atitudinea lui Iacob Paleologul, rudă cu Domnii noștri de la sfârșitul secolului al XVI-lea (v. p. 55). Aflăm de aici că el a scris o carte, *De magistratu politico*, la care a răspuns Socinus din Cracovia, în 1581 (v. p. 56, nota 2). D. Salvatore di Marzo expune influența Pandectelor lui Iustinian asupra dreptului modern. D. Armando Sapos dă o bogată bibliografie de istorie economică.

*

În *Anuarul școlii normale de învățători „Vasile Lupu“ din Iași pe anii școlari 1930-1931 și 1901-2*, note, de dd. C. Meissner și Mehedinți, despre relațiile lui Eminescu cu Titu Maiorescu, amintiri de d. Ghibănescu, note, bogate, de onomastic în Basarabia, de d. T. Hotnog.

*

În două mari volume, d. George Fotino publică „Discursurile lui Ion I. C. Brătianu“ (2 vol., București 1933) până la proclamarea lui ca șef al partidului liberal. E de sigur o contribuție de prima ordine la cunoașterea istoriei contemporane a României. Cuvântările citite câștigă foarte mult; rostirea lor pe un ton nasal, cu o solemnitate impusă, era adesea disgrațioasă. Unitatea de gândire e cu totul remarcabilă. Deosebil de interesante sînt paginile despre chestia macedoneană.

Introducerea, călduroasă, ca din partea unui tinăr colaborator, e pătrunzătoare și lipsită de exagerațiile care strică prea adese ori asemenea înfățișări.

N'ar fi fost inutile mai largi explicații istorice intercalate.

*

În *Milcovia*, III, 1-2, afară de partea consacrată lui Duiliu Zamfirescu, note din bisericile focșanene. Documente privitoare la școlile din Focșani (de D. M. Popescu).

*

În *Stropi de sînge, icoane din războiul întregirii* (Severin 1933), d. G. Roiban dă notele sale de campanie din 1916-8. Ele încep cu mărturisirea sinceră a rușinoasei panici în trupele de la Turtucaia. Retragerea înspăimîntată continua în Dobrogea arsă și prădată. Din rindurile Sirbilor pleacă doina Timocului:

Bate vintul sălcile
 Să pornească șeicile,
 Să pornească și a mea,
 Până'n sat la Corbova.

Grozava mutilare, de Bulgari, a cadavrului maiorului Alexandru Romanò: „picioarele răteazate, ochii scoși, nasul tăiat, iar din pîn-tecele deschis intestinele scoase și înșiruite pe gitul greu mușcat de schije“ (p. 17). Se trece pe Argeș: lupta de la Neajlov. Bulgarilor prinși li se dă pine și tutun. „Sullete și sullete“ (p. 37). Retragerea spre Moldova. Așteptare lingă Iași. Restul cuprinde schițe răzlețe, frumoase.

*

În „Memoriile Academiei Romine, secția literară“, seria III, t. VI, 7, D. M. Beza dă note despre ce a găsit la Muntele Sinai, în Palestina și în insula Cipru. Se pomenește de o „Evanghelie datorită episcopului Buzăului în vremea lui Mihai Viteazul, 1594“ (p. 207): e vorba de o lucrare a Mitropolitului Luca din Cipru, caligraful. Despre celelalte am vorbit în aceleași „Anale“ și în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice“.

O scrisoare a lui Silvestru de Antiohia pomenește 500 de groși dați de Grigore Ghica „la mănăstirea Chicu“ din Cipru (p. 209). Se reproduce după o tipăritură actul de danie de la Grigore Matei-Vodă, scris de Toma logofețelul de Divan, fiul lui Mihul logofețelul Mărășescul de pe Olt, la 1757 (5 Octombrie: dată rău scrisă și greșită). Actul de la mănăstirea cipriotă Machera (pp. 212-3) l-am dat mai de mult în această revistă. Mănăstirea „Fisti-giu“ (d. 214) e Fîstici.

*

În „Neamul Românesc pentru popor“ de la 1-iu Iunie 1933 o baladă, „Costin“, în care se presintă lupta dintre Aga Bălăceanu și Brîncoveanu. Căpitanul Costin e înlățșat ca acela care taie capul rebelului și-l aduce Domnului.

*

D. Waclaw Sobieski publică o lucrare întinsă despre polonis-mul la Marea Baltică (*Der Kampf um die Ostsee von den ältes-ter Zeiten bis zur Gegenwart*, Lipsca 1933). Despre vestita cetate baltică Vineta, cercetată și de Evrei și de Arabi, p. 11. Supt Frederic al II-lea de Prusia nu se permite căsătoria țeranului po-

Ion care nu știe nemțește; soldatul care n'a învățat uu merge acasă și nu se poate însura (p. 199). Foarte bogată bibliografie.

*

În „Revue d'histoire moderne“, Ianuar-Februar 1933. d. A. Hintze adună multe mărturii asupra felului cum în deosebite timpuri după antichitate s'a considerat datoria fiecăruia față de unitatea neamului omenesc. D. A. Lajusan continuă expunerea sa cu privire la partea lui Thiers în fundarea republicei franceze. Între atâtea declarații contradicătoare e mai greu de cum crede autorul să se înjghebe un portret politic: fiecare în parte e însă interesantă.

*

Amintiri din vechii Focșani le dă cu duiosie și talent d. I. M. Dumitrescu, în *Oameni de la oraș (amintiri, schițe, portrete)* (Focșani 1933). Mențiunea vechilor colinde, care par a fi inedite — autorul ar trebui să le publice — *Prin cel, cel vișinel, La poartă la Ștefan-Vodă* (p. 9). Și notele despre școală sînt deosebit de vioaie. Pe „nenea Nanciu“, neobositul cursist de la Vălenii-de-Munte, l-am cunoscut firește și eu (v. p. 21 și urm.).

*

În „Raze de lumină“, V, 2 D. Gh. I. Moiescu continuă publicarea de documente noi cu privire la bursierii lui Eufrosin Poteca. Un frate al lui Costachi Moroiu, Serdarul Matei, p. 111.

*

În Horațiu C. Deacu, *Ziarul unui erou, editat de David Deacu*, se cuprind însemnări, de un tînăr profesor și pictor, căzut ca ofițer austro-ungar în Marele Războiu, asupra zilelor de luptă al căror capăt fericit nu era să-l vadă. În Bihor nu constată entuziasm pentru războiu. Foarte duioose gîndurile care se întorc continuu spre casă (v. d. ex. pp. 45-6). Se răspîndia vestea că Germanii au intrat în Paris (p. 60)...

*

D. Dan Smintînescu publică o lucrare, sprijinită pe cercetarea răbdătoare a textelor, despre *Mișcarea Sămănătoristă* (București, 1933).

*

În „Comptes-rendus“ ale Academiei de Inscricții din Parisi, Ianuar-Mart 1933, pp. 38-42, d. Puig i Cadafalch arată că a găsit la *Caldarium* din Caldas de Montbuy, în Catalonia, prototipul bisericilor romane din acea parte, într'un „edificiu roman de trei nave acoperite cu bolte en berceau semicirculare“.

*

D. Andrei Rădulescu învederează partea proprie a dreptului nostru în *Originalitatea dreptului român* (București 1933).

*

D. H. Foullon publică în *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga par ses amis de France et des pays de langue française* (Paris 1933) câteva foarte frumoase pagini despre „originile monumentale ale portretului frances“. Foarte bogat articolul d-lui J. Gay despre raporturile între Angevinii din regatul celor Două Sicilii și Papalitate între 1261 și 1302.

D. Paul Harsin descopere raporturi între vestitul financiar Law, fugit din Franța, și Petru-cel-Mare. D. Henri Hauser apără istoria de învinuirea că, nesigură, ar fi și inutilă: „On ne se débarrasse pas de l'Histoire comme on veut, comme on rejette, pour le vendre au fripier, un vieux vêtement“ (p. 423). Istoricul frances se ridică și contra „democratisării“ prin „contemporaneizare“ a istoriei. D. Mirkin Guetzévitch prezintă un „plan de federație european“ din 1804 (de Piatoli probabil, adus prin Novosilțov). Un admirabil studiu de drept istoric de d. Matei G. Nicolau.

*

Considerații sociologice interesante sînt expuse de d. Andrei Corteanu, în *L'évolution de l'État: étude des lois psychologiques de la vie sociale et économique* (Paris 1933).

*

Încă un studiu despre Goethe, de D. M. Reynaud, cu o notă de d. J. M. Carré, despre cunoașterea lui Goethe în străinătate, în *Revue de l'Université de Lyon*, I, 1933. Dr. Guiart vorbește despre ciuma la Lyon.

*

În „Viața Basarabiei“, II, 3, un studiu al d-lui P. Constantinescu-

Iași, despre bisericile de lemn din Basarabia (82 numai în județul Hotin: par a nu avea originalitate și caracter artistic).

Sînt și lucruri curioase în considerațiile istorico-geografice ale d-lui T. Porucic.

*

În „Rivista storica italiana“, XLIX, seria IV, II, fasc. IV, d. A. C. Jemolo publică un studiu despre „Italia religioasă în veacul al XVIII-lea“, în care e vorba și de „jansenismul italian“.

*

Pentru istoria colonisării americane volumul recent al d-lui Rufus Kay Wyllys, *The French in Sonora (1850-1854). The story of French adventurers from California into Mexico* (Berkeley California, 1932).

*

În „Messenger d'Athènes“ din 25 Mart 1933 D. C. Karadja dă tipurile grecești din colecția de desemnuri, păstrată în Staatliches Kunstmuseum din Berlin, a lui August de Henikstein († 1840), interpret în Grecia al regelui Othon, anunțînd că partea privitoare la Romîni va apărea aiurea.

*

În buletinul „Prietenii istoriei literare“, I, 1, se dă o scrisoare, cu facsimile, a lui Eminescu, în care se îndreptățește pentru felul cum a administrat Biblioteca Universității din Iași. O scrisoare „francesă“ a Veronicăi Micle ar fi putut lipsi.

*

În „Arhivele Basarabiei“, V, 1, d. T. G. Bulat dă, după bogatele Archive ale senatorilor ocupației rusești din 1806-12, știri despre condițiile financiare ale Moldovei în această vreme. Din acelea ale Consiliului eparhial de la Chișinău d. Const. N. Tomescu culege, pentru aceiași epocă, unele note de amănunte (cleric blăjean trecut la mănăstirea Rîșca din Moldova, pp. 23-4). — D. Bulat continuă cu statistica teritoriilor Hotinului și Brăilei, reluate de la Turci, în 1808. Documente din secolul al XVII-lea (p. 69, no. VI, forma „frățini-nostru“, corespunzătoare lui „frăține-mieu“). O mărturisire a unor tâlhari de stupi că „sînt furi drepiți“, p. 71.

*

Asupra planurilor, formate înainte de căderea lui Napoleon, de a crea o „Austrasie“ nouă cu Germania de Nord-Vest și Olanda, un articol de D. Torvald T:son Højer, în „Historisk Tidskrift“ din Stockholm, 1933, fasc. 1. Bernadotte voia să restabilească pentru împăratul Franz vechiul Imperiu german. Pentru el ar fi avut Copenhaga și toată Seelanda, chiar în schimb pentru Norvegia (p. 28, nota 1). Se vorbea și de refacerea Hansei, cu „toate porturile de Mare de la Ems la Memel“ (p. 27).

*

În *Buletinul Institutului economic românesc*, XII, 1-3, d. Mihail Iorgulescu tipărește o conferință limpede despre „Dreptul de popas în vechiul comerț românesc“.

*

Foarte bun portretul lui Clemenceau pe care-l dă d. Constantin Kirițescu (*Clemenceau*, [București 1933]).

*

În revista *Roma*, XIII, 1, d. N. Georgescu-Tistu publică un memoriu trimes de Ion Ghica, la 1849, ziarului italian *La Concordia* despre drepturile poporului românesc. În textul frances se zice Rominilor: „Roumans“. Numărul lor e fixat la 8.767.000, dintre cari 4.000.000 în Principate, 3.871.000 în Austria, 896.000 în Rusia. E curios că Principatele sint socotite ca făcînd parte din „Turcia“. Se dă și cuprinsul presupuselor tratate. Memoriul nu e, fără indoială, întreg. Ar trebui căutată însăși colecția ziarului.—Foarte bună și continuarea studiului d-lui Al. Ciorănescu despre „Italia în literatura românească“.

*

Excelenta lucrare a d-lui N. Țimiraș, *Ioan Creangă* (București 1933), a plecat de la descoperirea cărților de școală și de lectură ale marelui povestitor popular în casa văduvei fiului lui Creangă. Însemnările presintă un deosebit interes. Aceste note noi sint legate de autor într'o povestire curgătoare, de o bună ținută literară. Nu odată se fac și rectificări biografice, care vor trebui reținute. Răsare un Ion Creangă cu orizont cultural. Mica lui bibliotecă are și cărți francesc și germane. Ceva latinește învățase în Seminarium.

De sigur de Creangă însuși sint versurile glumețe:

Cărăuş de la Trotuş,
Carul mare, boii mici,
Ce caţi noaptea pe aici? (P. 121.)

Se mai vede că el a urmat cursurile Şcolii normale „Vasile Lupu” (pp. 128-9). Aceasta chiar după numirea lui ca institutor, până la 1865, Iunie (p. 129). Se apreciază cu dreptate şi noua metodă de învăţămînt care pleacă de la dînsul. N’aş crede că A. D. Xenopol să fi întrebuintat pentru tipărirea „Istoriei” sale bani găsiţi la moartea scriitorului şi meniţi de căpitanul Creangă pentru editarea operelor tatălui său.

Ştiri numeroase şi precise despre familia lui Creangă termină volumul.

*

De d. Virgiliu P. Arbore, *Vrancea istorică*, conferinţă la Focşani (Focşani 1933). Întrebuintîndu-se toate izvoarele, se discută chestiile de basă privitoare la Ținutul vrancean (pentru Soveja, pp. 3-5: cf. numele de Sovata în Ardeal; p. 5: „Monteorul” e Muntiorul, Muncelul). N’aş crede că Teutonii au avut vre-un rol în clădirea cetăţii Crăciuna, dar ea e în legătură cu episcopatul „cuman” al Milcoviei (v. pp. 10-11). Se adună etimologiile slavone ale nomenclaturii vranceane. La pagina 19 a se îndrepta: „*pan* Oană Ureache”. Încheierea, pentru descentralizarea istorică, naturală, va avea aprobarea oricui cugetă bine. •

*

În „Memoriile Academiei dei Lincei” d. Carmelo Ottaviano reiea figura filosofului frances medieval de origine englesă Ricard de St. Victor (*Riccardo di S. Vittore. La vita, le opere, il pensiero*, Roma, 1933). E „un tehnic al misticismului”.

*

Într’o inscripţie latină publicată în „*Atti della reale Accademia dei Lincei, notizie degli scavi di antichità*”, VIII, 4-6 (Roma 1932, p. 167), forma de genitiv *vitaes* şi *tuo* pentru *tuum*, *cot* pentru *quod*. *Chromatus* e „colorat”. Cei ce pun inscripţia de gratitudine sînt doi servi ai mortului, *pedisequi* (ei scriu: *pedisecus*). Într’un adaus, găsit de curînd, la „*Anale*” (108-113), se vorbeşte de un joc de gladiatori, la care ieau parte vre-o 10.000 de oameni: el e atribuit aici (pp. 194-5), de d. Calza, triumfului dacic al lui Traian.

*

Note de păr. Nic. M. Popescu despre mănăstirea Zamfira (Prahova), în *Boabe de griu*, IV, 2.

*

Note de ziar despre luarea Corsicei de Francesi le publică la Livorno (1932) d. Francesco Guerri (*La conquista francese della Corsica*).

*

D. Ernest Armeanca dă la Lugoj o broșură despre parohia Săcărîmb (*Săcărîmbul*, 1932).

*

Păr. Cajo Othmer, Franciscan, descrie o cronică manuscrisă din 1764 despre provincia „bulgaro-valahă” a Ordinului său (*Una cronaca manoscritta dell'antica provincia francescana bulgaro-valacca*, Florența (1932). Se pomenește o prigonire din partea Mitropolitului Antim (p. 9). Sint și descrieri ale orașelor unde Franciscanii aveau mănăstiri (v. p. 13 și urm.). Ar trebui să se copieze și să se publice.

*

În „Rendiconti” ale Academiei dei Lincei, Mart-April 1932, D. Angelo Ceci apără contra lui Kretschmer caracterul indo-european al limbii Siculilor. Se caută „italicisme” la poezii grece din această regiune și se cercetează numele geografice.

*

În „Ateneo Veneto”, April 1933, d. M. Mozzetti Monterumici vorbește despre „Goethe naturalist și anatom” (influența bătrinei domnișoare Klettenberg, pricepută în medicină și în legătură cu practicieni de rețete misterioase; i se refuză la bătrîneță o comunicare la Academia de Științe din Paris; la 1825 e proclamat doctor în filosofie și medicină *honoris causa* de Universitatea din Bonn). D. Arnaldo Ferraguto despre „problema lui Giorgione”.

*

În *Analele Brăilei*, II, 1, d. I. C. Filitti vorbește despre „primii ani de organizare a Brăilei” (1824-34), mai mult după „Analele Parlamentare”, d. I. Virtosu despre doctorii din 1833-6 (dă și în n-rul 2 ceva despre biserica din Brăila). Tot acolo, 3, tot d. Virtosu

dă o bogată biografie a profesorului brăilean Ioan Penescu, din vremea Regulamentului Organic (scoate și foaia „Mercur“. Colaboratorul Gussio ar părea să fie mai curînd un Român macedonean, dar foaia iese și italienește; era vorba, la 1841, și de un ziar frances, *L'Éclaircur*, p. 16; p. 18, „prenumeranții“ sînt abonați, nu datornici). Fantasiile lingvistice ale d-lui Bilețchi-Albescu puteau fi lăsate la o parte. Un număr de acte din 1848. În n-1 4 un discurs al lui Penescu (1840) pentru nevoia unor școli comerciale. Anul III, n-1 1 cuprinde, de d. Athanasie Popescu, istoria liceului; n-1 2, de d. S. Semilian, biografia profesorului Ion C. Lerescu (Muscelean de origine). D. Gh. T. Marinescu adaugă la aceia a lui Penescu. În n-le 3-4 despre foaia ocupanților „Donau-Armée Zeitung“. D. S. Semilian vorbește despre poetul G. Baronzi (manuscripte încredințate mie de fiica lui le-am dăruit Academiei Romîne). D. Bounegru dă și alte însemnării de pe cărți.

În revista „Hotarul“ de la Arad, I, 2, cîteva orînduiele ale lui Gherasim Raț, episcop de Arad, publicate de d. Ap. Ciuhăndu. D. Ed. I. Găvănescu adună știri despre Caragiale colaborator al „Romînului“ arădan (1911). Strigături din Sohodor de d. I. Lascu.

Într'o tesă la Cluj, D. Adam Tărărescu vorbește despre elementul medical în Homer (*Contribuțiuni și interpretări asupra cunoștințelor medicale din Iliada și Odiseia*, I. a.).

În *Țara Birsei*, IV, 2, o întinsă biografie a pictorului brașoveanu Mișu Popp, mort acum patruzeci de ani, de la care avem un bun Mihai Viteazul și un Șincai, un Lazăr, un Andrei Mureșianu, expresivul Cuza-Vodă (multe și bune reproduceri). Visita lui în principatul muntean, p. 111 și urm. (prietenia cu pictorul C. Leca): la 1855-60 pictează Biserica Domnească din Tirgul-Jiului.

Un articol al D-lui Emilio Nasalli Rocca, în *Rivista storica italiana*, seria IV, II, fasc. 1, arată puterile de comes ale episcopului de Piacenza în secolele al X-lea, al XI-lea și al XII-lea. E o derivare firească din autonomiile cetățenești presidate de episcop.

În *Viața Basarabiei*, I, 9, amintiri de d. Pavel Cuzminschi; note fără originalitate și fără folos despre Cetatea-Albă de d. P. Constantinescu-Iași (cu necuviința: „unia din cele mai bune și puține lucrări bune a (sic) d-lui Iorga“).

*

În *Arhivele Basarabiei*, IV, 3, d. Const. N. Tomescu publică noi acte cu privire la înlăturarea Mitropolitului muntean Dosoftei Filitis (la p. 175, unde e vorba de boala lui: „amaurosi“, „sereniori“). Note despre boierii la noi pe la 1800 de D. T. G. Bulat. Observații de geografie umană cu aplicare la Iași de d. V. Tufescu.

*

Într'o broșură tipărită la Cluj (1932) D. Em. Panaitescu descrie descoperiile de la Zutro-Largiana (*Monumente inedite din Largiana*).

*

D. Victor Orendi-Hommenau dă la Timișoara o bună traducere în versuri germane a lui Eminescu (*Ausgewählte Gedichte*, 1932).

*

Note, de d. Ion Breazu, despre teatrul în Ardeal le dă revista *Boabe de grâu*, în n-1 din Ianuar-Februar 1932.

*

Două bune hărți ale județului Satu-Mare sînt aduse la *Raportul general asupra situației generale a județului Satu-Mare pe anul 1931*, publicat de prefect, protopopul I. C. Pușcașiu.

*

Amintirile lui Creangă au apărut la „Cartea Românească“ într'o splendidă ediție pentru bibliofili.

*

D. N. Chiriac Dimancea începuse tipărirea unui „Istoric“ al literaturii vechi creștine (Patrologia), din care se dau într'o fascicolă de probă cîteva pagini.

*

Un studiu foarte adîncit și de o perfectă claritate e al d-lui Nicolae Petrescu, *Teoria Statului la Hegel* (extras din „Revista de filosofie“, XVI, n-le 3-4) (București 1931).

*

Note asupra unui om politic ardelean de la jumătatea secolului trecut în broșura dlui Ed. I. Găvănescu, *Ioan Popovici Desseanu, viața și activitatea sa* (Arad 1932).

*

În broșura *Cteva monumente istorice din județul Odorheiu*, d. Ioan Józsa (Odorheiu 1932) se presintă, cu o bibliografie ungurească utilă, note despre cetatea Odorheiului, cea de la Bud, biserica unită din Odorheiu (p. 14 a se ceti : Sarai în loc „Saroi“), cetatea Zetea, cetatea „Földvári“, cea de la Cădaciu, „Cetatea Mare“, „cetatea Firtos“, „cetatea Tartod“, „cetatea Doamna Raepson“, „cetatea Kustaly“, cetățile Bădeni, „Hagymas“ și Almás (Merești).

Aceste semnalări pot fi punctul de plecare pentru un șir de cercetări metodice ale școlii noastre de studii preistorice.

*

În „Buletinul societății de științe din Cluj“, VI, Decembre 1931, d. Eugène Pittard, ajutat de d-ra Susana Grințescu, descrie noua stație de cultură magdaleniană din Dordogne-Recourbie II (un singur element artistic).

*

D. Gheorghe Băileanu termină studiul său de drept asupra Instituțiilor Sf. Spiridon (Iași 1932). Bogate analize de documente.

*

În Anuarul Seminarului „Veniamin Costache“ pe 1931, D. Gh. Ghibănescu dă amintiri din Seminariul Socola de la 1809-82.

*

În *Arhivele Basarabiei*, IV, 1, note de d. T. G. Bulat despre medicul Gheorghe Metz din Focșani (1808), despre d-rii Silvestru Filiti, Constantin Caracaș, Constantin Darvari, Pluck, Firich, Lorenz, despre contemporanul lor, dr. Stavri Moscu, și despre cite un farmacist din aceeași vreme. D. I. Pelivan a dat o scrisoare a Mitropolitului Gavril Bădulescu-Bodoni către Veniamin Costachi (în 1815 se promite, după facerea locuinții arhieresti, și ridicarea școlilor). D. T. G. Bulat începe a edita un raport către Ruși, cuprinzând starea boierilor moldovenești pe la 1808-1812 (e o lucrare de o deosebită valoare).

Vechi versuri închinare Hotinului de Romul Scriban. Fascicula se mîntuie cu documente felurite.

*

În *Le coffret d'Anzon* (Brioude 1931) d. Louis Bréhier prezintă un frumos produs de artă anglo-saxonă din veacul al VII-lea.

*

D. dr. M. A. Halevy strânge laolaltă tot ce se știe până acum asupra subiectului, în studiul său *Comunitățile Evreilor din Iași și București* (București 1931). E o lucrare temeinică și de cel mai mare folos. Citeva reproduceri de monumente și obiecte. La urmă inscripții modeste, începînd cu sfîrșitul secolului al XVII-lea.

*

D. Al. Bărcăcilă reunește în *Drubeta* cercetările sale asupra cetății romane de la Podul lui Traian, pe care așa de mult a contribuit a o face cunoscută.

*

Preotul Ioan Ioănescu dă, în broșura sa *Mănăstirea Găvanu din județul Buzău* (Buzău 1928), note despre o fundație călugărească probabil din secolul al XVIII-lea. O cruce are data de 1735; clopotul e din 1792, p. 6, nota 1; în pomelnic primul nume e al unui episcop din 1710-7; documente din 1723 încă. La 1821 mănăstirea a fost prădată de Turci. Citeva documente.

*

Publicația jubilară *Eforia Spitalelor Civile 1832-1930*, împodobită cu splendide portrete în colorii ale ctitorilor din familia Ghica și alții, cu un număr de miniaturi de documente, tot în colorii, cu alte reproduceri în negru, dînd pagini din „Condica Frățietății“ de la 1706. Partea istorică, scurtă, e precisă.

*

În *Martini Lange*, „*Recensio remediorum praecipuorum transylvanicis domesticorum*“, tesă din Cluj, 1932, d. Ioachim Rațiu dă în românește lucrarea lui Lange despre medicina populară ardeleană (1788).

*

În *Buletinul Comisiunii monumentelor istorice*, XXIV, 68, descrierea bisericilor Pietroșița, Calvinii, Cremenarii, Troțuș, Călinești, presintarea icoanelor din Museul Sinaii, o notă a d-lui Gh. Bașă despre „grinda și arcul“, un întins studiu al d-lui Vladimir Dumitrescu despre „Ceramica pictată eneolitică din Sud-Estul Europei“; de același, o critică a părerilor emise cu privire la inscripțiile preistorice în România.

*

Note despre o călătorie în Bulgaria, de d. Hans Roger Madol, în „Preussische Jahrbücher“, 227, 2.

*

Analele Banatului închină un număr binefăcătorului bănăţean Emanuil Ungurianu. Se descrie foarte interesanta „Mănăstirea Săracă“ de la Şemlac, în stil românesc, înzestrată, din secolul al XVIII-lea (1730), cu bune picturi ale zugravilor Andrei, tatăl şi şi fiul, Iovan şi Chiriac. E acum proprietatea familiei Ostoici. Un alt articol, despre bisericile de lemn din Jarsig şi Cebza, clădiri ţerăneşti, despre „biserica mică“ din Lugoj. Pe larg se presintă, cu portret, biografia lui Paul Iorgovici (de d. Traian Topliceanu). Şi note de preistorie.

*

Note despre judeţul Alba, în lucrarea d-lui revisor şcolar Marian Sasu, *Învăţământul primar din judeţul Alba, 1919-1930, fascicola I* (Cluj 1932). Şi ilustraţii.

BCU Cluj / Centr * University Library, Cluj

Comunei bănăţene Lovrin d. dr. Nikolaus Koch îi consacră un întreg volum ilustrat, *Monographie der Gemeinde Lovrin, Periamuş* (1932).

*

Librăria Papatomas din Castoria publică primul volum al unei noi ediţii din poeziile lui Atanase Cristopulo, poetul grec aşă de strîns legat de viaţa şi de literatura noastră. În prefaţă şi ştiri noi despre legăturile poetului cu Alexandru Moruzi, la curtea căruia a scris *Αχιλλεύς* (1803) şi *Περὶ ποιητικῆς*, şi cu Ioan Gheorghe Caragea, care l-a făcut judecător, însărcinîndu-l a lucra la cunoscuta Condică de legi. De la Bucureşti trece la Sibiu, unde-şi continuă opera poetică; aici traduce pe Sextus Empiricus scepticul, manuscript care n'a văzut lumina tiparului. A petrecut apoi cîtva timp şi în insula Zante. A murit abia la 29 Ianuar 1847, la şaptezeci şi cinci de ani. Portretul dat la capătul prefeţei (p. 27) nu e însă al lui Cristopulo, ci al lui Alexandru-Vodă Ghica. Greşeala trebuie să vie din faptul că portretul figura în fruntea unei cărţi din 1840 a operelor poetului dedicată, cum spune şi editorul, acestui din urmă.

*

În *Adevărul literar și artistic* din 24 April 1932 d. Artur Gorovei fixează cine a fost „catihetul lui Ion Creangă“.

*

În *Lupta pentru limba românească și ideia Unirii la Romnii din Basarabia după 1821*, Chișinău 1932, d. L. T. Boga cuprinde multe lucruri nouă și interesante: diploma Ecaterinei a II-a pentru căpitanul Grigore Vizireanu, luptător în armata rusească între 1788 și 1791; păcătoasa decizie de mulțămire a Divanului Moldovei pentru pacea din București (1812). Alte asemenea îngenucheri, dar, alături, afirmarea categorică a „patriei“ moldovenești ca o țară deosebită, cu „firea și legea“ ei, iubirea pentru limbă, căutînd a o păstra în administrație și școală, păstrarea ideii Moldovei întregi, legăturile peste Prut.

*

Note despre dezvoltarea artei clădirii la noi, în broșura d-lui Dimitrie Marcu, *Arhitectură și clădiri, Contribuțiuni la istoria dezvoltării arhitecturii în România de la 1881 până azi* (București 1931; face parte din „Buletinul Societății Politehnice“).

*

În *Alegerea de la 24 Ianuarie 1859* (din „Tinerimea Romînă“, Ianuar 1932) d. Ioan C. Filitti cată a strînge mai de aproape ce s'a petrecut la această dată memorabilă, încă nu îndestul de cunoscută. Beizadea Grigore Sturdza apare ca sfătuitor al lui Cuza, îndată după alegere, pentru a se face ales la Munteni. „Romînul“ lui Rosetti face propagandă în același sens. Delegații moldoveni la Constantinopol stăruie pentru acest scop în trecerea prin București: și fostul Caimacam Constantin Cantacuzino ar fi vorbit așa. În schimb liberalii se gîndesc la Nicolae Golescu. Intrigile dintre partizanii foștilor Domni aduseră rezultatul știut. De ciudă contra fraților Bibescu și Știrbei, Alexandru Ghica ajunge a fi pentru Cuza: de el atîrnau însă și șeful oștirii, Vlădoianu, și al poliției, Caragea (p. 10). Țeranii din Dealul Mitropoliei erau de pe moșiile Ghiculeștilor (*ibid.*). Dimitrie Ghica lucrează pentru același scop (p. 11). Boerescu fu pus să facă, la 24 Ianuar, propunerea, primită îndată de majoritate. *Ideia regalității chiar se ivi*, cum o arată o scrisoare inedită a lui Ion Florescu (v. pp. 13, 15).

*

Notele d-lui dr. D. I. Vasiliu despre călătoria, cu d. dr. Marinescu, în America-de-Sud (*Note de călătorie în America-de-Sud: Brasilia, Argentina, Uruguay*, București [1932]), formează o lectură ușoară și plăcută.

*

Ediția lui „Pseudo-Kynegetikos“ al lui Odobescu, de d. Al. Busuiocanu, în „Clasicii români comentați“, e întovărășită de o bună prefață. Articolele din „Junimea Română“ și din „România literară“, pomenite, ar trebui, dacă există, supuse unui studiu.

*

O bibliografie a operelor franceze cu privire la Ucraina, în Emmanuel Évain, *Le problème de l'indépendance de l'Ukraine et la France*, Paris, 1. an, p. 65 și urm.

*

Se anunță moartea bibliografului polon Ludovic Finkel. O notă despre opera lui, de d. O. Halecki, în *Kwartalnik historyczny*, XLV, I, 3-4, p. 235 și urm.

*

Profesorul Lando Landucci publică un discurs despre Pandectele lui Iustinian (*Un centenario d'alto momento nella storia della civiltà: le Pandette di Giustiniano, 530-1930*, Padova 1930).

*

O adevărată istorie a învățămîntului frances în raportul d-lui Ducos (*Rapport au nom de la commission des Finances chargée d'examiner le projet de loi portant fixation du budget général de l'exercice 1932: Instruction Publique et Éducation physique*, Paris 1932).

*

Note despre emigrații poloni la Bender, 1710-1, în *Kwartalnik historyczny*, XLV, I, 2-4, p. 260 și urm. Se asigură, într'o scrisoare de acolo, din Februar 1711, că în expediția, cu Turcii, contra Rușilor, merg și „les Vallosches du Roy“ (p. 267).

*

O notiță despre lucrările meritosului istoric rus Alexe Petrov, mort recent în refugiul lui cehoslovac, în *Prager Rundschau*, 1, pp. 91-2.

*

Într'un discurs publicat de *Prager Rundschau*, I, 6, d. Iosif Pekar prezintă idei cu privire la împărțirea istoriei cehoslovace. D. Alexandru Brückner se ocupă de „numele de localități în Cehoslovacia“.

*

În *Memoriile Academiei Române* pe 1931, d. Ion I. Nistor publică, în legătură cu istoria campaniei turcești asupra Vienei în 1683, cu întrebunișare și de izvoare necunoscute, povestea, scoasă din ziarul lui Diakowski, a prinderii unui spion moldovean și a discuției cu dînsul. Și o hartă.

La pagina 5: „Jaurino“, Iavarinum, Giavarino în italienește, nu e Jauring, ci Raab.

*

Pagini de istoria învățămîntului în România, de d. Ion D. Poenaru, se află în publicația Facultății de medicină veterinară din București: *75 de ani de la întemeierea învățămîntului medicinei veterinare în România* (1856-1931). La 1855 „protoveterinariul Statului Lucaciu“ e numit director al „școlii pentru învățătura veterinară“. Se trimete și bursierul Andronic la școala din Alfort. La 1860 dr. Davila dă școlii românești un caracter deosebit ca „școală specială de arta veterinară“, formînd „o divisiune separată a școlii de medicină“. Regulamentul pentru noua organizare e din Mart 1883. La 1899 de la Ministeriul de Agricultură, care și-o anexase, școala trece din nou la cel de Instrucție. La 1909 o nouă reglementare se impune, iar la 1921 se recunoaște Facultatea.

*

În fascicula IX¹ (1931) din revista *Ioan Neculce*, d. Sever Zotta continuă studiile sale cu privire la Cantemirești, despre care am mai vorbit. D. Gh. Ghibănescu publică un studiu despre „Sămile Vistieriei Moldovei pe lunile Iulie și August 1764“. Sînt ale lui Grigore Alexandru Ghica, urmînd pe ale lui Grigore Callimachi, pe care le-am publicat în *Documente Callimachi*, II, p. 79 și urm. D. Scarlat Callimachi reproduce, comparîndu-le cu alte izvoare, paginile despre Ioan-Vodă cel Cumplit care se cuprind în adausele la traducerea franceză (Colonia, 1611) a cronicii lui Carion. E o compilație după izvoare polone.

Între documente, câteva privind pe cei cari întovărășiră pe Dimitrie Cantemir în trecerea lui la Ruși (pp. 83-8). Pentru mănăstirea Sf. Spiridon pp. 86-8, 91-3, etc., 156 și urm. „Cântioaia“, soția lui Canta, p. 89, no. XIV. La 1743 „preotul Toader ot Vovedenie, ot școala gospod“ (p. 90, no. XVII). Beizadea Dumitrachi Mavrocordat, pp. 96-7. „Hindichiul cel vechiu al Muscalilor“ la Iași în 1779, p. 121, no. LIX. Balgibașa în Iași (a. 7245), p. 148, no. CX. De d. Ghibănescu genealogia familiei moldovenesti Greceanu (o fată a Mariei Calmășul iea pe Constantin Greceanu).

*

În „Lucrările Institutului de geografie al Universității din Cluj“, IV (Cluj 1931), d. Gh. Vornicu publică un studiu, *Maramurașul și Museul etnografic maramurașan*. E vorba de arta populară, de un caracter așa de original, a provinciei. Rezumat frances. Ilustrații. Scoarțele sînt ca acelea din Moldova și Basarabia. La oale e și o influență străină.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În *Cercetări Istorice*, V-VII (Iași 1932), pe lângă studiul d-lui Gh. Băileanu despre Așezămîntul Sf. Spiridon, câteva note fără importanță din Arhivele romane, publicate de d. Mesrobeanu, o largă cercetare, de d. Mih. Costăchescu, a genealogiei Vornicului de Suceava, Oană. Giurgiu Ungureanul cel bogat era dintre descălecătorii maramurașeni, a căror socoteală s'ar putea face astăzi; Hrăman se vede, prin legăturile lui de familie: un Oțel, un Toader, o fată, Draga, că n'avea nimic străin în ființa sa; două din actele ce se presintă nu se află în colecția cea mare a autorului: la toate finala rusească *-inți*, ca în Costinți, trebuie înlocuită cu *-ești*. Interesant numele de Zlătăroaia, în legătură cu zlatari ai Domnilor Moldovei în veacul al XV-lea. Un document de la 1598 pomeneste invazia Cazacilor, „tălharilor de Cazaci“, cari ard Iașul supt Aron-Vodă; p. 65. De cel mai mare folos e menționarea la 1599 *a mării măsurii fiscale luate de Ion-Vodă cel Cumplit, prigonitorul clerului: secularizarea averilor mănăstirești*, „cînd Ioan Voevod a luat toate satele mănăstirilor“; p. 66. Zagoreni sau Zahoreni din Neamț au, cum se observă, un paralel în cei din Dorohoiu, Botoșani sau Orhei. Ei nu pot fi, acești „oameni de peste munte“, decit Ardeleni, „Transalpini“, în sensul Moldovenilor. Zagorna e altceva. P. 77 trebuie Stăncăuți: Stăncești, nu „Stîncăuți“.

Cîteva pagini despre vechile caterisiri în Moldova, de d. C. P. Secelea. Se relevă cu dreptate opoziția de ortodoxie a clerului moldovean față de Despot „ereticul“ și de Ioan-Vodă „Armeanul“ (de lege) (p. 82). Ar fi de căutat ce rost a avut supt Ioan-Vodă prigonirea cumplită a boierului Veveriță, a „popei“ (adecă egumen) Cozma și a „călugărului“ Molodeț, apărătorii Bisericii, contra celui ce arsesse, după canoane, pe sodomitul episcop de Roman, Gheorghie (cf. p. 82).

D. Filip Horovitz încearcă un tablou al organizației Daciei până la Marcu-Aureliu. Concluziă: „Dacia a fost provincie consulară de la 108 la 113 și pretoriană de la 113 până la 121“. E o lucrare amănunțită, făcută cu o deosebită grijă și pricepere.

De la d. G. Duzinchevici cîteva documente moldovenești în traducere sau resumat.

Urmează cercetările, pline de noutate, ale d-lui N. P. Smochină despre Romîni de peste Nistru (Dănilă Apostol Catargiu, Hatmanul căzăcesc, Iingă dînsul un Șerpilă, un Trofim, un Țircă, un Gologan; e vorba și de Romîni din oastea lui Carol al XII-lea: Lucavăț, Gologan, Zgură, Pălădie, Ringaș, Abăză). De aceasta ca și de studiul d-lui Duzinchievici despre Vornicia moldovenească a fost vorba.

Nou e studiul d-lui Vasile Lungu despre raiaua Hotinului. Obiceiurile turcești trebuiau cunoscute mai bine. La p. 256: muhâfis, nu „muhavizeă“. Data de 1713 (deci nu 1712) pentru ocuparea Hotinului (cf. p. 257, nota 5) am luat-o din izvoarele generale (cf. a mea *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 246. Aceste izvoare, de multe feluri, sînt arătate în nota 1 la acea pagină). Dar e vrednică de laudă truda cu care s'a adunat lista bogată și precisă a satelor legate de Hotinul turcesc (p. 258 și urm.). Numele de Balamuteni e de apropiat de Balamucii munteni. Se urmărește istoria raielei (dar nu există două părți din *Studii și doc.*, VI, ale mele). Un izvor prețios a scăpat autorului: raportul Turcului, tradus de d. Lazăr Șăineanu în *Revista Nouă*, III. Asupra episcopiei de Hotin era de întrebuițat și materialul strecurat prin foiletoane de răposatul Iustin Frățiman. Nu poate fi discuție în ce privește luarea Hotinului de Austrieci (cf. p. 281, nota 3). Data e aceia pe care am dat-o totdeauna: 19 Septembrie 1788. Doar avem în documentele austriace publicate de d. I. Nistor (Hurmuzaki, XIX, pp. 508-10, no. CCCC) înseși condițiile capitulației, datate

aşa. De altfel acest preţios repertoriu nu e de loc întrebuintat.

La notiţe, o planşă şi ştiri despre captivarea şefilor mişcării ţerăneşti din Ardeal la 1785. D. Minea discută cu d. Veress cu privire la nişte acte din 1685 privitoare la corespondenţa lui Constantin Cantemir cu Mihail Apaffy. Scriitorul e evident un Moldovean. D. Emil Condurachi se întreabă ce era judele în Moldova, neadmiţînd echivalenţa, propusă de I. Bogdan, cu „judecul“ muntean. Nu e admisibilă o înviere a „Statului Brodniciilor“ (cf. studiul meu despre aceştia). Ne găsim în plină ipotesă fantastică. Juzii moldoveni, aceiaşi cu cnezii de colonizare şi cu vătămării (*Hauptmann* slavizat a suferit aceiaşi schimbare semasiologică pe care o constatam la conţii-gherebi saşi), sînt pur şi simplu creatorii satelor, descălecătorii, sau aceia cari li continuau funcţiunile. La Munteni judec e ţeranul liber făcînd parte din *judet* (de altfel „judec“ şi vine din „judeţ“). La pagina 313, nota 3 „Caragunicii“ pot fi sau nişte ciobani colonisaţi din stepă (şi numele înseamnă „cei cu haina neagră“—cf., pentru cămaşa muiată în zer, Rîncezii din Prahova) sau urmaşii lui Caragună, „veşmînt negru“, (cf. porecla de „Belgun“, „cojoc alb“, dat lui Asan într'un pomelnic). Lucrarea d-lui Condurachi are mai mult o valoare de statistică a pasagiilor documentare.

Se dă un act din 1806 cu privire la Hirău.

D. Minea publică discursul său comemorativ al bătăliei de la Posada (1330). Folositoare constatarea condiţiilor de politică generală în care se afla Carol-Robert (p. 324, nota 3). Suggestivă nota despre „Bordona“ Bizantinilor, dar frică-mi e că nici d. Minea n'are dreptate. Imi pare bine că în ce priveşte Vlaşca şi Vilcea (nu poate fi Vilcu) d-sa se apropie de explicaţiile mele. Ipotesa unui Mare Voevod muntean căzut în luptele cu Tatarii înainte de 1247 nu e admisibilă: până atunci nu se făcuse concentrarea judeţelor. Nu se ştie dacă Ioaniţii ni-au venit. Lupta lui Litovoioiu cu Ungurii nu poate fi pentru Severin, ci pentru Jiiul-de-Sus. Ajutorul românesc de la 1260 în luptele cu Ottokar nu poate fi de dincoace de munţi. Tugomir-Tihomir era de cealaltă parte a Oltului, nu din seminţia mortului Litovoioiu. Voevodul care opreşte pe Otto de Bavaria pare a fi cel din dreapta apei (cf. p. 326). O stăpînire a lui Basarab şi Alexandru-Vodă la Făgăraş nu iese din nicio socoteală. D. Minea relevă trimeterea unui copil de Tatar de Carol-Robert la Papă în 1325 (p. 328).

D-sa observă și importanta retragere a Țarului bulgăresc Mihai din Vidinul său în Oltenia (*ibid.*). Documentul cu Negru-Radu e de sigur un falsificat (v. p. 328, nota 6). Altă relevare de folos este aceea a intervenției lui Carol Robert contra Sîrbilor în 1330 p. (329). „Tatari Negri“ înseamnă Tatarii dintr'un anume punct cardinal (sistemul turanic de a le arăta prin colori). Nu cred că se poate încerca a așeza pe „lași“, „Filistini“, fie și Oseți, în „părțile Dobrogii“ (p. 330, nota 1). Păreră că sînt lazigi, cari au perseverat mult timp în Ungaria panonică, rămîne cea adevărată (v. încă Jászberényi). Se descurcă amănuntele luptei, arătîndu-se de unde veniau trupele. Pe alocuri precisarea îmi pare a merge prea departe. Geografia Romei pontificale pe acel timp e cu dreptate caracterisată (p. 337). D. Minea n'ar vrea să admită tributul înainte de luptă (*ibid.*), dar el putea fi pentru Ținuturi pe care Angevinul le considera ca ale sale. D. Minea se întrebă dacă s'a luat cetatea Argeșului de care vorbește un document. Cum e vorba nu de „Curte“, ci de cetate, adecă de Poienari, se poate ca întreprinderea să nu fi reușit. Cercetarea datei e făcută cu cea mai mare scrupulositate (p. 341). Cazanul luptei nu poate fi, contra îndoielii d-lui Minea, decît Posada.

D. Minea dă într'o veche traducere românească pomelnicul Bistriței moldovenești (cunoscut însă și de Bogdan, *Cronice inedite*, p. 65 și din Tocilescu, în *Mem. Ac. Rom.*, XVIII, pp. 335-6), alcătuit la 1407. Se dau vechii Domni (și cu Costea-Vodă, care ar fi deci soțul Margaretei-Mușata). La neamul lui Alexandru-Vodă, după Doamna Ana e o Marie cu fata Ana, care trebuie să fie Marina, apoi Maria, Vasilica și Anastasia, alte fete ale Marinei. Așa aș îndrepta părerile exprimate acum vre-o treizeci de ani în *Studii și doc.*, VI, p. 626, nota 1.

La Ștefan, mama e Anastasia, care, nefiind Doamnă, e pusă, dar cu titlu domnesc, la urmă. Se vede că al doilea fiu al lui Alexandru, însurat cu o Marie, a avut un fiu Alexandru și o fiică Alexandra, care n'au trăit. Se trece răpede asupra lui Roman, Petru, Bogdan și Alexăndrel, — ceia ce arată o întrerupere a pomelnicului în anii de lupte frățești.

Cu Ștefan-cel-Mare se reia redactarea precisă. Între fiii cunoscuți se află, după Alexandru (Șandru), un Ilie, pe care cronica îi ignorează. E curios că Elena, numită „Ileana“, trece înaintea maicii ei, Evdochia. Apoi apar, pe lîngă „Mărica mama lui Alexandru“,

și cele două Marii. Copiii Oltei, mama lui Ștefan, cu alt soț, trebuie să fie: Ioachim, deci un călugăr, Ion și Cristea și surorile Maria și Sora.

Se trece la „Munteani“, cu tatăl și mama Mariei lui Radu, adăugându-se o sumă de rude, altfel neidentificabile, ale ei: Emanoil și soția Ana, Avraam și Ana, Isac, Iacov, Melhisedec și David, călugăr.

Pentru Bogdan Orbul, un șir de fii, necunoscuți cei mai mulți, se adaugă: Ioan Ștefan (Ștefăniță), Pătrașcu și Petrea, și femei: Maria, Ana, altă Ana, fete ale Stanei. Aceasta din urmă e mama lui Ștefăniță, precum se vede din inscripția pusă pe mormântul ei la Rădăuți. Am observat în *Studii și doc.*, VI, p. 627, că, nefiind numită: „Doamnă“, era o țiitoare a lui Bogdan. Însemnarea trebuie să fie anterioară căsătoriilor lui Bogdan cu Doamnele Nastasia și Ruxanda (v. *ibid.*, XVI, pp. 419-20). Din neamul lui Mihnea-cel-Rău, tatăl Ruxandei, avem pe sora lui, Caplea, pe țiitoarea lui Rada și pe necunoscutul fiu, pretendentul Vlad (Doamnă era Voica), pe rudele lor Marcea, Mircea și Marina.

La Alexandru-Vodă (Lăpușneanu)—deci e sărit Petru Rareș cu tot neamul lui, pentru a se ajunge la fiul lui nelegitim, Bogdan (Doamna munteancă a lui Ștefăniță e eliminată)—găsim pe mama lui, Anastasia, și un șir de rude: Ioan, Maria, Antimia, „Maria giupăneasa“ și „sora ei Anghelina“.

Urmează dinastia moscovită, din casa înrudirii cu Ștefan-cel-Mare: cneazul Vasile din Chiev, rudă cu Doamna Evdochia, și o Alexandra, tot de acolo. Elena Doamna și Ruxandra Doamna, care vin, sînt adause din cauza înrudirii cu Lăpușneanu, fiindu-i soacra și soția, dar o Miloșa, fără titlu de Doamnă, ar părea sora Ruxandrei și a Chiajnei. Petru și Maria sînt Petru Șchiopul și Maria Amiralii. Ștefan-Vodă cu fiul Petru și frații Constantin, Bogdan și Maria ar trebui să fie Răzvan.

Vin acum Mitropoliții și căpeteniile Bistriței înseși.

Aici se întrerupe publicația.

D. Mihnea mai dă note despre un adăpost ardelean al lui Mihnea Radu, despre o scrisoare a lui Radu Mihnea (1623). Se înseamnă o socoteală de vânzare a Bibliei românești în Ardeal. Știri despre cronicarul Ureche. Se arată că pe locul Secului a fost o bisericuță mai veche (p. 351). După știri din Istvánffy, Despot

ar fi fost ucis la 8, nu la 5 sau 6 Novembre 1563 (data documentului de la Veress e de sigur greșită) (p. 352). Ar trebui cercetat însă mai de aproape. Căci nunciul Poloniei (v. cartea mea *Nouveaux matériaux pour servir à l'histoire de Jacques Basilikos l'Héraclide*, p. 18), scrie: „finita (la guerra) a li 6 di novembre“. Discuția cu privire la data luptei de la Verbia era inutilă. Încă de la 1900 se putea ceti într'un raport contemporan, publicat de mine în Hurmuzaki, XI, p. 58: „Den 18. November jungst ist die Schlacht zwischen dem Despotten und dem Alexander Weida auss der Moldau bescheen“.

Oprirea de arme la Sirbi „în țara lui Basarab“ la 1349 și 1357 face parte numai dintr'o interzicere generală (p. 354). — O notă a relațiilor lui Ștefan-cel-Mare cu Împăratul Maximilian, pp. 354-5. Un pretendent necunoscut e „Gonțea biv Vornic, fiul lui Păcurar“ supt Petru Rareș (pp. 355-6). — Foarte interesantă semnalarea originii din Ungaria a Marei, mama lui Mihail (de fapt *Mihăilă*) I-iu; ea e zugrăvită în mănăstioara Bradu din Argeș, cum a arătat d. Drăghiceanu. De și avea moșia „Tolmad“ în comitatul „Zala“ și „venia din Ungaria“ la 1418, ea arată, după nume, a fi Sirboaică; de alminterea pe acea vreme Belgradul lângă granița ungurească era centrul vieții Sirbilor. Se vede din actul adus de d. Minea că Mihail-Mihăilă avea doi copilași, despre cari apoi nu se mai știe nimic: Radu și Mihai. — Și acum mă îndoiesc că „Vitus sculptor et pictor“ care a lucrat la Argeș — lucrul nu era necunoscut — e Veit Stoss însuși (p. 359). — O scrisoare a lui Moise Fulea, directorul școlilor unite (1838), pp. 360-1. — Un răspuns al generalului Buccow cu privire la intenția de a scoate o foaie românească în Ardeal la 1789, pp. 362-4. — O curioasă însemnare arată că Del Chiaro era Evreu florentin, botezat la 1683 și că servia pe Doamna Păuna Cantacuzino în exilul ei, ca învățător al celor doi fii, Constantin și Radu (pp. 365-6). — Iancu, fratele lui Miron Costin, pp. 366-71. — Un document din 1611 arată că Radu Șerban era dorit ca prinț al Ardealului de acolo, p. 367. — Despre Moldova de la 1843, pp. 366-71. — Forma românească a proclamației lui Buccow la intrarea în Ardeal (1761), pp. 371-3. — Într'un articol din *Revista Istorică* (VIII, p. 81 și urm.) am arătat ce caută a dovedi d. Emil Condurachi: că după bătălia de la Valea Albă alți boieri au răsărit în locul celor căzuți. — Din Simpliciano Bizozeri, *La Sacra Lega contro la potenza ottomana*,

d. Găzdaru scoate o descriere contemporană a omorului Costineștilor: ar fi fost după „uciderea de Poloni a viteazului colonel Sandu în vecinătatea Pietrei“ (p. 375); Velicico ar fi resistat, smulgînd bătrînului Cantemir pe rînd buzduganul și sabia (p. 376).— Studenți moldoveni de limbă germană, din Baia și Cotnari, la Propaganda Fide în secolul al XVII-lea, către sfîrșit, sînt indicați de același (pp. 376-7).

La însemnări, cartea lui Clain „Dissertatio canonica de matrimonio“ e bine cunoscută. V. Iorga, *Ist. lit. rom. în sec. XVIII-lea*, II, p. 167. Și cartea de istorie universală a egumenului Grigorie (1826) am semnalat-o în *Rev. ist.*, VI, p. 129 și urm. *Catavasierul* din 1803 e în Bianu și Hodoș, *Bibliografia*, II, no. 659, p. 445.

*

În *Ispisoade și zapise*, VI², d. Gh. Ghibănescu prezintă „slobozia Bălților“, adecă istoricul orașului Bălți. Se arată originea, data și caracterul, catolic, al clădirii bisericii Sf. Nicolae (1795, poate pentru coloniștii armeni uniți, de proprietarul locului; dar piatră de mormînt din 1707). Se dau și știri cu privire la apa Răutului, care străbate localitatea (etimologia slavonă „zgomotosul“ n'ar fi imposibilă). Între multele digresii, toate interesante, observăm numele vechiu de „scutărie“ (supt Alexandru Lăpușneanu) pentru: „slobozie“ (p. 13). „Zavad“ înseamnă „peste vad“ (cf. p. 14). Ctitorul de la Sf. Nicolae, un fiu de negustor lipscan, stăpîn pe Bălți în puterea donației domnești din 1766, s'a înscrisit cu Cartargiului (pp. 16-7).

Alexandru, Sandu, Panaioti, acest ctitor, despre care ni se spune, e prezentat de d. Ghibănescu în însușirea de monopolisator, la 1775, al trimeterii de oi pentru capanul constantinopolitan (50.000 pe an, între 23 Avril și 30 Iunie), înlăturîndu-se astfel Casap-bașa și beilicciului (Ghibănescu, *Surete și izvoade*, IX, p. 282); fratele lui Sandu, Iordachi, mijlocind pe la 1781 comerțul între Constantinopol și Polonia (*ibid.*, p. 308), e cunoscut și altfel, din actele prusiene publicate de mine în *Doc. Callimachi*, II, pp. 336, 338, și *Acte și fragmente*, I, p. 390; II, pp. 237, 257, 317, 329, 334, 337, 339, 341-4; *Documente Callimachi*, II, p. 438 și urm.; Hurmuzaki, X, pp. XLIII, 18, 37-8; Iorga, *Ist. lit. rom. în sec. al XVIII-lea*, II, p. 107.

*

„Naționalismul lui Eminescu“ de d. D. Murărașu (București 1932) prezintă ideile marelui cugetător și poet pe baza întregului material,

cercetat cu îngrijire și cu iubire pentru subiect. Se caută și în mediul contemporan (v., pentru Eliad și Hasdeu, pp. 101-2) aceleași idei. Tot așa la p. 128 și urm., unde se aduc înainte criticile lui A. D. Xenopol și Teodor Rosetti. Întinsa lucrare va aduce fără îndoială folos. Cum manuscriptele sînt larg întrebuintate, are cineva prilejul să înlînească adesea un Eminescu necunoscut. Unele fragmente, ca acel din *Mira* (p. 68), sînt pline și de înțeles. Foarte impresionant capitolul despre politicianism. Bine informat ca lămuriri colaterale și acela despre antisemitism.

Răpirea Bucovinei, a lui Kogălniceanu (v. p. 45, nota 21), a apărut și într'o ediție nouă, la Vălenii-de-Munte. De ce se scrie curent „Brăteanu“ pentru Brătianu? „Țerănist“ nu i se poate zice lui Eminescu (v. p. 160): aceia e altceva, nu recunoaștere și compătimire.

Dar o întrebare se pune: cine oare va avea curajul să ni dea opera însăși a lui Eminescu, întreagă? Lipsa ei până acuma e dovada lenei noastre cînd e vorba de o muncă grea și puțin remuneratoare ca reputație.

BCU Cluj / Central *niversity Library Cluj

În *Archivele Otteniei*, X, 56-8, note de d. Mih. Popescu și de d. Ion Donat despre școlile craiovene (și după inedit), recomandă d. Aureliu Sacerdoțianu despre felul cum sînt a se edita documentele. D. I. C. Filitti arată că Mihai Viteazul a fost în adevăr „bănișor în județul Mehedinți“, dar, după însăși mărturia sa, „Vel Stolnic și Vel Postelnic și Vel Agă și Vel Ban al Craiovie“. De d. A. M. Pîrvulescu un studiu despre mănăstirea Hotărani (sec. XV, refăcută în al XVIII-lea). Notele unui negustor născut în 1821. De d. I. V. Cîncea întregiri la Caimacamii Craiovei. Documente publică d. Filitti (și despre Doamna lui Mihai Viteazul, Stanca). La pp. 327-8 a se ceti Lüdters (nu Züders). Și alte documente, mai noi. Un regulament din 1823. Un act privitor la Mitropolitul Teofil. Știri despre Creangă.

*

La Subiaco (Italia-de-Sud), într'o capelă, se cetește această inscripție: „Stamatico Greco pictor perfecit A. D. MCCCCLXXXX“ (Gregorovius, *Promenades italiennes, Rome et ses environs*, Paris f. a.).

*

Note despre Bonaparte înainte de tratatul de la Campoformio în *Atti della r. deputazione di storia patria per le Venezie, anno 1930-31*, Veneția 1931.

*

În *The encomienda in New Spain, forced native labour in the Spanish colonies, 1492-1550* (Berkeley 1929), d. Losley Byrd Simpson atinge una din părțile cele mai supuse criticei din administrația spaniolă în Lumea Nouă : munca silită a indigenilor. Autorul arată că acușările filantropului Les Casas nu corespund totdeauna și în totul adevărului și că ura provocată contra Spaniei de apărarea catolicismului a pus bazele unei legende dușmane ei.

*

În *Viața săceleană*, II, 9-12, foarte bune studii despre trecutul regiunii de dd. Aurel A. Mureșianu și Ion I. Ghelase. Se dau mai ales aete privitoare la Mocanul, de pe la 1830, Ilie Tircă, om cu interese, amintiri și curaj.

BCU Cluj / Central * University Library Cluj

În *Arhivele Basarabiei*, III, 4, d. T. G. Buțat publică documente despre așezarea Bulgarilor în Basarabia (în parte înainte de 1812). De același, acte asupra raierei Brăilei între 1809 și 1812. Știri cu privire la organizarea bisericească în Basarabia de d. Const. N. Tomescu. D. I. Pelivan dă la lumină o scrisoare a arhimandritului Filaret Scriban, de la Academia Teologică din Chiev, către Constantin Stamati. Cităm : „Fără de istoria patriei toate celelalte istorii și învățături sint reci și fără suflet“. Arată că va merge la Moscova, Petersburg, Varșovia, după documente privitoare la Biserica românească. Pune să se caute și la Harcov. Pentru tipografia metropolitană din Chișinău, înfundată la 1813, citeva documente adunate tot de d. Const. N. Tomescu și alte documente mărunte din aceeași Arhivă a Senatorilor. Mențiușea unui document de la Alexandru-cel-Tânăr (26 August 1449).

*

Academia Română publică fascicula X din tomul II al *Dicționarului limbii române*. Cîteva articole curioase ca : a se „însîn-vășia“, legătură de Anul Nou, presintată în revista „Șezătoarea“, a „însaxăna“, a împovăra (de la saxană, povară), a „înșchioma“, a

înțepa, a „înscoțora“ și „a inscoții“, „a însfora“, a „însingura“, a „înșinura“, „a însăbia“, „a însălui“, „a fi însomnotat“, „înșongoiat“, a „însorări“ (*moșiile*): corespunde la „a înfrăți“, „a însorta“, „a în-sorți“, „a însovoni“, „a înspăima“, „a înspina“, „a înspița“, „a însp-lina“, „a însulița“, „a însura“, a încăputa“, după latinul * *insolare* „a însuri“, „însus“, cel de sus, „a intacăma“, de la tacim de șea, „a întăfoșă“, *s'emmitoufler*, „a întărnița“, „a întăroșă“, a însărcina, „a înțărșă“, „a înțăncușă“, „a întepușă“, „întereadul“ (înaintea), „a interența“, „a intereza“. De sigur că a „înșela“ e de la „a pune șeaua“, iar nu de la un termen slav, cu un sens întru câțiva diferiți și foarte redus. Etimologia ungurească a lui *intilni* (de la *talán*, „poate“) pare foarte căutată.

*

În *Prager Presse*, II², un studiu, de d. Arne Novák, despre Goethe și Cehii și unul, de d. Kamil Krofta, despre „Komensky ca îndreptător al tradiției husite“. Un bun studiu, cu ilustrații, de d. Jan Krofta despre pictorul Johannes Kupezky.

*

În *Bulletin of the International committee of historical studies*, Iunie 1930, între rapoartele comisiunilor de studii pentru subiecte internaționale o bibliografie utilă a Băncii (pp. 529-31). Un mare articol al d-lui Eugène Déprez despre „Marile călătorii și marile descoperiri până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, origine, dezvoltare, urmări“. Nu se poate vorbi de „condominiu cipriot-venețian“ în secolul al XIV-lea, p. 557. Nu văd nici hanurile genoveze pe „drumul lui Alexandru-cel-Mare“, *ibid.* Rolul rabinilor evrei cari traduc din arabă, p. 559. Prima traducere latină a lui Ptolomeu în 1409, *ibid.* Se vorbește de „antichthon“ și de *alter orbis*, *ibid.* Maiorchinii sînt tot Catalanii, iar Castelanii nu sînt „mediteraneeni“, p. 560. Laturea religioasă a descoperirilor în dorința de a scăpa sufilele păgînilor e pomenită. Dar Iacob Sagara, din Maiorca, încearcă a converti, p. 562. Un „souci d'évangélisation“ la Henric „Navigatorul“ p. 564. Nota religioasă personală a Isabelei, pp. 575-6. Lancelot Maloysel și insula Lanzarotte în Canarii, p. 561. Genovesii merg până în „țara Gazelelor“ și fac harta Africii *orientale*, *ibid.* La 1418 regele Ioan al II-lea al Castiliei cumpără Canariile de la urmașii lui Béthencourt și Gadifer de la Salle, *ibid.* La Varna n'a fost contoar genoves, p. 563. Genovesii și Catalanii cunosc îndoitura cea mare a Nigerului, *ibid.* Se insistă asupra

nevoii portugheze de a găsi dincolo de Ecvator, cu alt cer, alt mijloc de orientare, și concursului Evreilor cunosători ai izvoarelor arabe, p. 565. Planul portughez de a merge, în legătură cu Danesii, din Groenlanda la Cathay, după închipuirea fraților Zeno (Columb însuși se gândia la Islanda ca punct de plecare, p. 566). În titlul regilor Portugaliei apar „Guinea, Etiopia, Arabia, Persia, India“, p. 567. Se amintește și planul lui Gulielm Adam, în secolul al XIV-lea, de a tăia drumul caravelor, p. 567. Definiția operei portugheze ca o „thalassocrație mercantile à monopole“ p. 568. Marea operă de negustor și industriaș a regelui Ioan al II-lea, *ibid.* E „le premier fondé de pouvoirs de son peuple“. 99 de leghi regatul, 20.000 de kilometri de coaste stăpânite, *ibid.* La Lisabona speciile „de cinci ori mai ieftene“, p. 569. Dar prin tratatele cu Turcii Venetia și continuă comerțul și nu poate fi privită ca ruinată (cf. pp. 569-70). E sigur că Ferdinand Catolicul a înțeles valoarea călătoriei lui Columb (v. p. 571)? Numele de America apare, pentru cea de Sud, în 1507 la „un tipograf din Saint-Dié, Martin Waldseemüller“, p. 572. Carol Quintul împrumută pentru organizarea coloniilor sistemul portughez (p. 575). Pirații atacă galioanele: Jambe-de-bois cucerește la 1555 Havana (p. 577). La 1529-30 frații Parmentier la Sumatra, *ibid.* Pe atunci se putea vorbi de „Franța antarctică“ datorită lui Villegagnon, *ibid.* Rio-de-Janeiro era odată Fort Coligny (p. 578). Le 1582 Duplessis-Mornay se gîndește a tăia istmurile de Suez și Panama (pp. 581-2).

O nouă colecție de „Clasici Romîni comentați“ o dă d. N. Cartoian pentru editura „Scrisul Românesc“ din Craiova.

În ea se cuprinde un Slavici editat de d. Scarlat Struțeanu. Prefața e monstruoasă: „Dualismul austro-ungar“ e din 1867, nu din 1866 și el nu înseamnă pentru Ungaria „viața politică oficială“; explicațiile cu privire la „Tripla“ netriplă sînt confuze. „Carol de Habsburg n'a căzut pentru că „poporul cerea pace“. „Monarhia Habsburgilor“ nu era „de șase ori seculară“, ci o singură dată seculară, adecă de la Napoleon I-iu, care a creat Impériul austriac. Cum era să „proteje formal“ pe Romîni Casa de Austria „de la 1526, după bătălia de la Mohacz“ (*sic*), cînd Romîni n'au fost supt acea Casă, ci supt prinții maghiari ai Ardealului? Și cum erau „Romîni de peste Carpați“ „să privească pe Habsburgi ca pe

niște adevărați salvatori“? Romîni de la Arad apar ca sosiți după 1699. Ar fi Romîni „din județul Neamțului“ veniți „în timpul lui Grigore Ghica“. Cetatea „Vilagăș“ (Világos) e însăși Siria. Șincai „încredințează manuscrisul cronicii sale“ lui Gavra. Pactul din 1866 (iar!, și mai jos tot așa) s’ar fi făcut de Viena „supt presiunea sprijinului dat de Romîni, Slovaci, Sași și Șvabi“ (!). Mai încolo e vorba de „C. Tisza“ (cine să gîcească pe Coloman?). În lupta dintre naționalități „Italienii din Dalmația se socotiau Dalmațieni (*sic*), Sîrbii tot de-acolo, de asemeni“. Cum poate fi vorba de „șovinism național austriac“ și de „șovinism religios“! La pagina 12 se vede că Austria a „sfirșit stagiul militar și două semestre“ pe de-asupra... De unde „măsura ca toți cetățenii din Ungaria să dea examene numai la Budapesta“? Și greșeli de tipar: „Juniunea“ pentru „Junimea“, „Barăț“, pentru Bariț. Literatura ardeleană era „fără noimă artistică“. E vorba de „atacuri vertiginoase“. La Putna în 1870 ar fi fost „discursuri incendiare“, urmărindu-se „un act revoluționar. Slavici a „restaurat tonul calm“, iar „Romîni au scrișnit“. „Numai Șaguniștii, adepții lui Șaguna, Mitropolitul român, înțelegeau pe Slavici“ (p. 15). Și se explică: „Șaguna fusese unul din oamenii de Stat ai monarhiei habsburgice“. Slavici „își luase sarcina de a pregăti unificarea culturală românească“ (p. 15). Nu Șaguna singur a făcut „Asociația“. La *Telegraful Român* (nu la Hurmuzaki!) Slavici ar fi avut chemarea să traducă din patru limbi,—și din latinește (p. 18). Niciodată Hasdeu n’a lucrat la colecția Hurmuzaki. Slavici n’a fost niciodată secretar al Academiei. La 1884 e „cînd cu proclamarea independenței Romîne în timpul războiului de la 1878“. Ce „generositate a Austriei“ a fost la Congresul de la Berlin? Mitropolitul de după Șaguna e Ivacicovici, nu Miron Romanul, iar acesta nu e „Miron Roman“ (p. 19). Ce-o fi: „Pacea de la Cuciuc-Cainargi a fost încheiată numai după retragerea Rușilor de la noi“? Sau: „toți visătorii, oamenii politici au fost interesanți, dar inutili“? Ziarul *Minerva* n’a fost „înființat de Gr. Cantacuzino“. Nu fiindcă nu-i cunoșteam „ideologia“ lui Slavici, i-am condamnat atitudinea trădătoare. P. P. Carp nu „s’a abținut în timpul ocupației străine de la orice manifestare a gîndurilor lui“. La urmă, Slavici lasă „relieful unui frumos caracter și al unei monumentale opere literare“ (p. 23). La bibliografie, pe p. 29 e o mostră de limba suedesă... În caracterisarea operei literare: „resistența pasivă în genul lui Gheorghe Șincai (*sic*) și Petru Maior din fasa I-a“ (*sic*) (p. 31).

Teoria celor „două straturi“ din mintea lui Slavici e comică. „A-luatul“ sufletesc al lui Slavici „întră într'un făgaș fericit“. Aflăm de „transvaluarea neputinței omului“. Un „tipar pe care plutește taină“, oamenii „mușcați de somn“, „îngîmfarea gratuită a părinților“, „oameni îmbrînciți de viață“, „prospețimea nuvelor“, haina unei ideologii precise“.

*

În *Analele Dobrogei*, XII, 1-12 (1931), un larg studiu de d. R. I. Călinescu despre Insula Șerpilor, supt raportul științelor naturale. D. Mihail I. Pricopie dă o nouă ediția a „Țiganiadei“. D. C. Brătescu descrie sarcofagul găsit de d-sa la Constanța. D. R. Vulpe se ocupă de „figurinele magice de la Poiana și captivii de pe reliefele de la Adamclisi“. O conferință despre Eminescu și Marea de d. Valerian Petrescu. Un pios necrolog despre Ioan N. Roman. O cronică a d-lui R. Vulpe despre săpăturile făcute la 1931 în Dobrogea.

*

În *Les Minorités russes en Europe*, *Lloyd-Journal*, II (Paris 1931), d. A. V. Boldur are un studiu despre tratamentul minorității rusești în România. Nr. 1 al revistei a dat un articol de comemorare a profesorului N. Careev, cugetătorul mort dăunăzi, la optzeci și unul de ani.

*

D. Georg Wittrock dă și în limba germană (trad. Toni Schmid) cartea sa, de lectură generală, despre Gustav-Adolf (*Gustav Adolf*, Stuttgart 1930). E un dar pentru centenarul luptei de la Lützen. Lucrarea se sprijină pe rezultatul studiilor celor mai recente, presintate și într'o foarte bogată bibliografie. Îl vedem pe viitorul rege al Suediei întrebuițînd pentru educația sa și Memoriile lui Philippe de Commines (p. 12). Pentru cultura generală, de folos însemnarea lecturilor lui de tînăr, pp. 13-4.

Împrejurărilor războinice li se dă însă primul loc. Fratele regelui, Carol Filip, ca Mare Cneaz de Novgorod, p. 42 și urm. Gustav-Adolf, neîncrezător în Ruși (p. 49), își refuză însă concursul. Hatmanul Cazacilor, soț al văduvei falșului Dimitrie, Marina Mniszek, vrea să-și facă un Stat al lui în jurul Astrahanului (pp. 46-7). Partidul suedes se ține până la sfîrșit și d. Wittrock arată că așezarea Romanovilor n'a fost marele act național unitar care

se crede (pp. 47-8). La 7 Februar 1613 boierii declară că nu primesc un Suveran indigen (p. 48). Se așteaptă Suedesul. Dar Cazacii trec la candidatura lui Romanov, Mihail fiind considerat ca un tânăr ușor de condus. Se câștigă, cu greu și incomplet, sprijinul cneazului Pojarschi (pp. 47-9). În Ianuar 1614 Carol Filip se întoarce acasă (p. 50). De la Gardie apără însă multă vreme Novgorodul, Pscovul. Negociațiile de pace durară mult din motive strategice. Tratatul se încheie la 27 Februar 1617 în Stolbova. Rușii plătesc tributul de 20.000 de ruble și cedează Kexholm cu pretențiile asupra Livoniei (p. 58). Judecata de către regele însuși a valorii tratatului care-i asigură granițele dincolo de Marea Baltică e impresionantă (pp. 59-60). „Duceți-vă acolo“, spune el nobililor săi, „și deschideți la cultură moșii așa de mari cât vă e pofta și vă îngăduie puterile fiecăruia“ (p. 60). Gustav-Adolf avea atunci abia douăzeci și doi de ani (p. 64). Abia în 1617 are loc încoronarea.

Foarte largă și partea privitoare la administrația interioară. Capitoul III cuprinde lupta pentru aceiași Livonie cu Polonia, cari încheiaseră și ei, în Decembre 1618, pacea cu noua Rusie, căpătând districtul Smolenscului (p. 123). Se iea Pernau (p. 127), apoi Riga; încă din Novembre 1620 căsătoria cu fiica Electorului de Brandenburg, Maria Eleonora (p. 137). O mențiune a Moldovei la p. 138. Totuși războiul cu Polonia ține încă un timp. Dar războiul german va cere toate forțele suedese (1618). La 1620 regele merge la Berlin, incognito, supt numele de căpitanul Gars, după inițialele numelui și titlului său; el continuă până la Heidelberg.

În Războiul de treizeci de ani, regele Suediei e pentru o „unire evangelică“, fără „iesuita“ Francie (p. 161). Dar o acțiune militară i se pare posibilă numai cu dînsul în frunte și anume dacă i se dă ca punct de debarcare Brema sau Wismar (p. 162). Regele Danemarcei se lasă mai ieften față de Englesi, și e acceptat (p. 164). Pentru a se ajunge la o înțelegere lucrează cunoscutul humanist Camerarius (p. 166). Pe urmă Gustav-Adolf se gîndește a căpăta ceva din partea Poloniei, debarcînd la Danzig și trecînd prin regat (p. 167). El se îndreaptă, la 1625, către Livonia (p. 168 și urm.).

La 1626 regele Suediei se amestecă în Prusia. El ceruse portul Memel, refusat de Electorul de Brandenburg (pp. 175-6). E iarăși planul polon, cel natural. Suedesii apar la Brandenburg și Elbing

(pp. 179-80). Marienburg se predă (p. 180). O convenție de „neutralitate“ se încheie cu guvernul Prusiei Orientale. Polonii sînt bătuți la Falkentau și Mewe. Electorul, care vrea să se opuiască, e terorizat. Soldații lui, dați ca ajutor lui Konięcpolski, trec la Suedesi (p. 187). Se cîștigă biruința de la Dischau: regele e greu rănit (un glonte în umăr, două degete paralizate).

În acest timp, regele danes e bătut. Imperialii se gîndesc să creeze o flotă în Marea Baltică (pp. 191-2). Și Spania e în complot, și Polonii atacă pe Suedesi pe apă (p. 192). Totuși, chiar cînd Danemarca va cere un ajutor, care se acordă, ideia luptei în Germania rămîne străină (p. 194 și urm.). Și în cas de războiu general, tot Polonia trebuia, după Gustav-Adolf, să fie teritoriul de basă pentru Suedesi (pp. 195-6). Lupta cu Konięcpolski va urma deci, care întrebuițează sistemul de oprire a dușmanilor prin prădarea țerii (p. 197). Dar Waldstein, duce de Mecklenburg, „amiral în Ocean și Marea Baltică“, apare. El vrea Stralsund în Pomerania lui Boghislav al XIV-lea, al cărui moștenitor e Electorul (pp. 198-9). Acuma Suedesii intervin în sfîrșit.

Gustav-Adolf e convins că apără Suedia însuși contra unor planuri imperiale care au ajuns a ținti Scandinavia (p. 203). S'a pus în discuție și dacă nu e mai bine să se aștepte atacul în Suedia (p. 205). Mențiunea *planului turcesc* al lui Waldstein (p. 207). Pacea Imperialilor cu Danemarca intervine. În zădar fusese întîlnirea lui Gustav-Adolf cu vecinul său danes (p. 208 și urm.). Oricine l-ar ataca, spusese regele Suediei, „ne-om apuca de urechi, de ni-o zbură părul“ (p. 210). În Prusia el află însă pe ai lui Waldstein uniți cu Polonii lui Arnim (1629). La o adunare a Statelor suedese țeranii spun că „e mai bine să ni legăm noi caii de gardurile dușmanului decît el de ale noastre“ (p. 217). Francesii aduc însă armistițiul cu Polonii (pp. 219-20).

În partea despre viața interioară a țerii mențiunea „Companiei suedese a Sudului“, pentru comerț cu Asia, Africa și America (pp. 255-6). Și acest articol din statutele contemporane ale Universității din Upsala: „Să învețe tinerii a nu avea o idee slabă ori demoralisatoare despre ei înșii și despre starea de acum a regatului, căci de acolo se ridică adesea plîngeri și năcaz în toate, admirație pentru tot ce e străin, neîncredere în propria capacitate de a îndeplini lucruri și fapte mari“ (p. 273).

Urmează istoria războiului în Germania, înainte și după tratatul

cu Franța (p. 291 și urm.) și adunarea de la Lipsca (p. 300 și urm.). După victorie, pregătind căsătoria fiicei sale cu moștenitorul brandenbures, el vede dăinuirea „corpului evanghelic“ în „corpul Imperiului roman“ (p. 361). Turcii consideră pe Suedes ca pe noul împărat (p. 362). Noul Țar face să se tragă clopotele la Moscova pentru biruința suedesă la Breitenfeld, gîndindu-se la o luptă comună contra Poloniei (p. 363). Gustav-Adolf era gata însă să ajute pretențiile moștenitorului polon Vladislav asupra tronului moscovit (pp. 363-4). Se vorbește și de misiunile în Orientul carpatic și turcesc ale cunoscutului Paul Strassburgh (pp. 364-5).

*

În *Buletinul Comisiei Istorice a României*, IX, d. George D. Florescu are un studiu întins, plin de lămuriri nouă, asupra „Strămoșilor boierilor din Mărgineni“. Se caută cine poate fi Drăghici, strămoșul Elinei Cantacuzino. Se face biografia celui de la sfîrșitul secolului al XV-lea, fiu al unui Stoica, frate al Preiei și soț al Neacșei. În trecut observația, foarte importantă, că Mircea-cel-Bătrîn are lîngă el boieri de frunte, iar dregători în ordine ierarhică apar numai supt Vlad Călugărul, Radu-cel-Mare (adăugim : supt influența Moldovei) (pp. 11-2). Nu cred însă că genitivul slavon adaus la numele boierilor munteni n'ar represinta numele tatălui. Dacă în adevăr Dragomir Udriște și Dragomir Manea sînt aceiași persoană, în al doilea cas se va fi luat numele bunicului (v. pp. 12-3). Se relevă sufixul românesc de la trei nume de boieri supt Vlad Călugărul : Vintilă Florescul, Drăghici Vintilescul și Barbul Craiovescul (aici, firește, cum pare a spune și autorul, e vorba de satul de unde vine fiecare : *moda ungiurească, occidentală, alături de cea românească, patriarhală*). Cu acest prilej se dă un document din care relevăm porecla Obraz-Lat (p. 14). Despre Staico Logofătul din Băjești sau din Bucov, p. 17. După lămuririle d-lui Florescu de sigur că, împotriva îndreptării mele, pe engolpiul de la Snagov trebuie cetit Drăghici Vintilescul (pp. 17-8). Să fie de păstrat indicația d-lui Stoica Nicolaescu că Mircea-cel-Bătrîn ar fi avut un frate (bastard), Stoica (v. p. 18, nota 1)? Alternația de nume între moși și nepoți, p. 18, nota 6. Se fixează că tatăl lui Drăghici, Stoica, era fiul lui Vintilă (p. 19). În cazul lui Drăghici, care e și „al lui Stoica“ și „Vintilescul“, nu e nicio greutate : după moșia moșului Vintilă, Drăghici e și „Vintilescu“. *Se vede cum din practica generală, păstrată de țerani, se desface indi-*

vidualitatea boierească prin legătura cu tatăl. Vedem la 1498 ca fii ai lui Drăghici: pe Stoian, Neagoe și Drăghici II, ca nepoți: pe Drăghici, Vintilă și Radu (p. 21). Stoican are pe Drăghici IV, pe Dragomir și pe Stanca (*ibid.*). Moșiile lor prahovene sînt imense. De aiurea se scot și fetele lui Drăghici I: Slavna, Boba și Neacșa (p. 22). La p. 23 și fetele Maria și Mara (cf. și p. 31). Drăghici III, Vintilă și Radu, de mai sus, se pun în legătură cu Vintilă Florescu, adăugîndu-se încă doi frați, Lațcu și Stanciu Obraz-Lat (pp. 24-5). Se urmează cu neamul fiilor primului Drăghici, dînd în fiecare moment lămuriri după inedite. Neacșa iea pe Șuică Păharnicul, de la care îi zice satului lui: Șuici (p. 30). Moșie domnească vindută pentru patru cai (p. 32). La p. 36 numele Drăgaia. Pentru Teodosie Banul lui Radu de la Afumați, p. 36. Pentru Calotă, soț al Neacșai și ginere al lui Vlad Călugărul, pp. 37-64; de aici fetele Velica, Stanca, Caplea din Periș, a cărei fată ononimă iea pe Vintilă din Balotești; și trei fii. Notă la p. 40 cu privire la sora lui Matei Basarab, Calea, soția lui Calotă Banul din Bozieni și apoi a unui Stanciu Postelnicul. Lămurirea carierei lui Drăghici, fiul lui, Vintilă, adevăratul Florescu (strămoș al Elinei Cantacuzino), p. 45 și urm. La p. 45 se vede că încă la 1624 trăia Elina, Doamna lui Radu Șerban. Mănăstirea Strîmbul, pp. 45-6. Danie de moșie cuiva ca să fie la stînge (p. 46). La pp. 48-9 aducerea din București la mănăstirea Glavacioc a trupurilor Stancăi și ale fiilor Hamza, Stanciu, Vladul și Drăghici. Se dă genealogia: Hamza Banul Obislav are pe fiica Stanca, soția lui Stanciu Benga. Acesta cu toți fiii cade la 1560 în lupta de la Boiani. Soția lui Hamza e Slavna lui Drăghici I (p. 51).

O altă parte din acest studiu se chiamă „Boierii din Mărgineni din secolul al XVI-lea“, începînd cu Drăghici III. O notă despre Stroe pribeagul, care-și zicea, cred, Basarab Laiotă (*umbla pe atunci o cronică munteană?*): era fiul lui Drăghici de Florești. Aici ar fi de discutat. Pentru deosebirea dintre Petru Mircea și Petru Șchiopul trebuia căutat și aiurea (p. 60, nota 3). Echivalența dintre mănăstirea Mărgineni și mănăstirea de la Cricov, la p. 61. Cu Velica, fata Neacșai lui Vlad Călugărul, Drăghici III are pe Radu, pe Frujin și pe acela pe care autorul îl numește „Udriște I-iu din Mărgineni“ (p. 64 și urm.). Un alt Drăghici, Spătarul, are ca frate pe Udriște Vistier, p. 68. Sora lui Udriște Banul de Mărgineni e Elina, soția lui Ivașcu Goleșcu, p. 70. *Se pomenește Doamna Voica*

a lui Radu-Vodă (p. 70). Au două fete, Anca și Neacșa, care e mătușa Elinei, fată a Ancăi (p. 71). Afumații din Ilfov par a fi locul de origine al lui Radu. Biserica e refăcută de Constantin Stolnicul; alături sînt ruinele fabricii de hîrtie a lui Alexandru Ipsilanti, dar și curțile Stolnicului (v. p. 71, nota 1). *E interesantă îndoita legătură cu dinastia a fraților Golești, căci Albu, fratele lui Ivașcu, ținea pe Irina, fata lui Miloș-Vodă.* Că Radu poate fi cel de la Afumați o arată pomenirea în legătură cu moștenirea lui a aceluși sat; o primă căsătorie cu o Ilinca (fata lui Vlaicu Vornicul) e numai bănuită, a doua fiind Ruxanda, fiica lui Neagoe Basarab (cf. p. 73). „Mînjilă de la Argeș“ (p. 73 și nota 10) e o rea interpretare a mea pentru „Manzila“ al lui Nicolaus Olahus: pare a fi Momcilă sau Mănăilă. De altfel genealogia prelatului ungar e supusă îndoielii. D. Florescu nu crede în descendența băsărebească a lui Radu Șerban (p. 74). D-sa vorbește de soțiile lui Radu Paisie: o Stana și o Ruxanda, de neam necunoscut. Ea e văduva lui Radu de la Afumați și fiica lui Neagoe cu Milița Brancovici, de unde și legendarul, eroicul nume sîrbesc al fiului lor, Marco, și legătură de cîtitor cu Mitropolia din Tîrgoviște. O ipotesă asupra descendenței lui Radu Bădica, fiu al Cătălinei (p. 74). Se amintește, după un articol neobservat al d-lui Stoica Nicolescu (în *România Nouă*, 1907-8), că Radu de la Afumați („cel Viteaz“) avea doi frați: Cîrstea Vistierul și Maican Spătarul (pp. 75-6). În genealogia de la p. 76 se dau ca fii ai lui Radu de la Afumați un Vlad și o Zamfira care ar fi luat pe Moise-Vodă. Frați cu Elena Goleșcu sînt Udriște Banul din 1588 și un nou Drăghici (*ibid.*). Se urmează cu fiul primului Drăghici de Mărgineni, purtînd același nume (p. 78 și urm.), pentru a reveni cu fratele lui Udriște de mai sus (p. 79). Elina lui Radu Șerban e, documentat, fiica lui Udriște Banul de Mărgineni (p. 84). Primii Văcărești, Pătrașco și frații, la 1579-80, *ibid.* La genealogia Goleștilor pe pagina 85 se întîlnesc fiii lui Albu: Albu și Radu, ai lui Ivașcu, Vlad și Tudoran, și sora lui Albu și Ivașcu, Neacșa, care iea pe Radu din Brîncoveni. Se arată (pp. 85-6) că Filipeștii vin din Cepturi (Prahova), căpătînd prin căsătorie de la Mărgineni moșia de la care-și trag numele. Genealogia boierilor Bucoveni, în care se amestecă și Antonie-Vodă, soțul unei Eline din acest neam, la no. 87. Elina lui Radu-Vodă are o soră, Anca, măritată cu Armașul Filip (p. 88). Înrudirea cu cunoscutul boier Miroslav, din Rîfov, p. 88. Interesantă observația că soția lui

Constantin Cantacuzino trebui să-și caute și ea strămoși de mare neam, p. 90. Discuția asupra originii Drăghiceștilor din Moldova, din care mă cobor, și cari se presintau ca Filipești, cu atestat de la boierii munteni din 1829, p. 91 și urm. O tablă genealogică (și rectificări la pp. II-V) și o biografie.

Păr. I. Răuțescu publică documente din Muscel (secolele al XVIII-lea și al XIX-lea). De folos catagrafia bisericilor din Nordul județului, făcută la 1840, dîndu-se resumatul inscripțiilor ctitoricești.

De N. Iorga, documente de pe Valea Teleajenului (secolele al XVIII-lea și al XIX-lea).

Același dă însemnări de pe cărțile bisericii Sf. Arhangheli din Brăila (și nota asupra Mitropoliei Proilavului) (no. 15 e corectat în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice“).

D-ra Maria E. Holban publică raportul bogat al consulului frances din Moldova; Lagan (1828).

De N. Iorga se analizează marea descoperire, recentă, a d-lui Olgerd Gôrka, letopisetul în limba germană al lui Ștefan-cel-Mare (— 1499). E traducerea celui slavon, cu note asupra lui Isaia, arătat ca fiind cumnatul Domnului, care totuși îl va tăia, și adevăratul câștigător al bătăliei de la Baia, cu alte note, bogate, despre principatul muntean („fetele frumoase“ ale Mariei lui Radu cu Ștefan, cifre de ostași, uciderea la Suceava a prinșilor munteni), cu cite ceva nou despre porturile din Sud (fuga în Moldova a Genovesilor prinși la Caffa) și, la urmă, cu știri necunoscute despre luptele Domnului moldovean cu Polonia. Se reproduc pasagii mai caracteristice.

*

În „Anuarul Graficeii“ pe 1929, de N. Iorga s'au dat probe de ilustrația cărților la noi mai ales în secolul al XIX-lea. A se adăugi cele, cu grijă făcute, după desemnuri în *fusain*, pentru „Moartea lui Avel, poemă în cinci cînturi de la Gessner, tradusă de K. K. Băjescu, București, în Tipografia Sfintei Mitropolii, 1852“. Ele nu sînt iscălite. Ar putea fi de Scarlat Wallenstein.

*

În *Annales d'histoire économique et sociale* pe 1931, d. Henri Hauser dă note despre Jean Bodin, vestitul economist al secolului al XVI-lea, autorul „Republicei“, al teoriei climatului și apărătorul

doctrinei liberale de schimb, care nu-l împiedecă de a rosti formule de „autarhie“. D. Hauser constată la el și neașteptata informație statistică.

*

În *Clujul Medical*, I, 1, d. dr. Bologa vorbește de apele minerale muntene la 1837 după broșura lui Piscupescu-Manega. În n-1 3 același. și d. dr. Alex. Bacłajanschi prezintă „Note medico-istorice romîno-ruse“ (bibliografie rusească; se adaugă trei bilete de carantină din 1829-30).—În *Viața medicală* se relevă, de d. dr. Bologa, mențiunea lui Szamosközi, cronicarul ungar de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, despre „morbul galic“ al lui Mihai Viteazul, lecut de un Grec prin interzicerea cărnii de porc. N'aș crede în Romîni din armata venețiană pe la 1500.—Tot d. Bologa vorbește în *Anuarul* din Cluj, V, de cunoscutul medic Nicolides din Pind și de predecesorul lui, Ioan „Niciphor“, care-și iea titlul la Viena (p. 504). Nu cred ca Zavira să fi fost Romîn (*ibid.*), de și era din Siatista.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

O tesă a d-lui Andrei Balogh (*Contribuțiuni asupra stării actuale și a dezvoltării chirurgiei populare la empiricii maghiari din Ardeal*, Cluj 1930) are și note utile asupra vechii culturi maghiare în domeniul medicinei.—O altă tesă, a d-lui Andrei Török (*Aspecte din viața medicală a Maghiarilor din Ardeal în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Cluj 1929) cuprinde date biografice importante. Protomedicul Ioan Baritz († 1851) nu poate fi decît Romîn de origine (p. 11). Mențiunea vaccinării ordonate la 1805 de Alexandru-Vodă Moruzi în Moldova de dr. Fröhlich (p. 14). D. Victor Chiffa scrie despre „profesorul Dimitrie Nedelcu (1811-1882) cel dintîiu profesor stomatolog ungar de origine romînă“ (Cluj, 1929). Se mai amintesc ca Romîni Kölesery († 1732; după Maiu), Samuil Rącz-Mihailescu († 1807), C. Pomuțiu, psihiatru la 1847-8.

*

Congresul ținut anume cu acest scop închină un mare și frumos volum de contribuții din toate părțile memoriei lui Ioan Kochanowski, *Pamiętnik ziazdu naukowego im Iana Kochnowskięo* (Cracovia 1931). România a colaborat, prin d. P. P. Panaitescu,

— și se știe legătura dintre opera marelui Polon și Psaltirea versificată a lui Dosoftei. D. Antoine Martel are un studiu mai întins, în limba franceză, despre influența poeziei polone în țerile rutene în secolul al XVII-lea (p. 157 și urm.). Între scriitori găsim pe Lazăr Baranowicz și pe Filip Orlik, cîntărețul luptei rusoturce din 1695, viitorul Hatman al Cazacilor, și la Bender. De d. P. P. Panaitescu un studiu asupra influenței literaturii polone la noi (p. 167 și urm.). De d. Jacques Langlade „Kochanowski vu par un Français“ (p. 204 și urm.), foarte frumoasă caracteristică literară. Mai departe același caută amănunte biografice în elegiile poetului polon (p. 254 și urm.).

*

Aceiași Academie dă, din mai multe condeie, o istorie a vechii culturi polone: *Kultura staropolska* (Cracovia 1931). Deosebit de întins e studiul d-lui Estreicher asupra dreptului. Partea relativă la Reformă e scrisă de d. Alexandru Brückner. D. Henric Barycz vorbește despre Academia din Cracovia însăși. Despre școli d. Stanislav Tync. Patru capitole sînt consacrate literaturii, polone și latine. La pagina 457 e vorba de un Herbest; deci numele de „Gherbest“ pe una din planșele tipăriturilor muntene din secolul al XVII-lea nu e al unui Sas, ci al unui zugrav din Polonia. Urmează pagini despre artă și un foarte bogat capitol cu privire la rolul Evreilor. Nu se uită raporturile cu țerile străine.

*

Primim:

„Aflu în revista catolică „Lumina Creștinului“ (XIV, 6 Iunie 1928), la pagina 89, în însemnările de călătorie ale p. episcop Mihai Robu, aceste rînduri care cred că v'ar interesa, dacă nu cumva vi se vor fi comunicat:

„În Biserica Franciscanilor din Przemysl am dat peste un tablou, pe păretele din dreapta în fund, care reprezintă uciderea a cinci preoți franciscani. O inscripție, ce se află supt tablou, ne lămurește asupra scenei. Ea sună astfel: *Quinque Martires ex Ord. Francisci, Felix Pressoviensis Gar., Dionisius de Kanczuga, Iosephus Demetrius Premisliensis, Cracus, qui, devastata civitate premisliensi per Stephanum, schismaticum Valachorum Palatinum, infensissimum catholicorum hostem, in foro ante curiom urbis anno 1498, die 20-mo iuli, ense necati sunt*“.

Dr. Const. D. Samson“.

*

Academia Română a publicat un *Glosar de cuvinte din județul Vilcea* de d. F. Ciaușanu.

Arană, nu e decît „hrană“. Se păstrează *herbenița*. *Biedelu* nu e un cuvînt, „ci biet de elu“, *clafăt* e „cleavăt“. Interesante: femininul *boboacă*, verbul *a brăniști* (a face braniște), *broadă* (în legătură cu: a brodi), *brut* (*Brod*), *bun-de-bunițe* (și *nou-de-noițe*), *călărește* (ca adverb), *căluș* (legat de călușari), *cerar* (negustor de ceară), *cercelar* (de cercei), *a codriști* (a împărți moșie pe „codri“), *a crăciuni* (a tăia ca pe porc la Crăciun), *crudac* (pentru pîne).

*

În „Viața Basarabiei“, II, 2, d. Ștefan Ciobanu dă și mai departe știri despre acțiunea ziarului „Basarabia“ în epoca de trezire națională, până în Mart 1907. D. Const. Teodorescu publică un studiu despre organizația judecătorească în Basarabia și în toată Moldova de la 1806 înainte.

*

În cartea arhierelui dr. Ventamin Pocitan Bîrlădeanu, *Vechea episcopie a Hotinului* (din „Biserica ortodoxă romînă“ pe 1932), București 1933, expunerea e clară, după izvoare care nu sînt toate de aceeași calitate. Sînt și părți nouă, ca aceia în care se presintă „întăiul“ episcop, Antim, din 1755-9, care e de fapt un intrus lipovenesc din părțile Cubanului, cutezînd a-și zice și arhiepiscop: ajunge căpitan austriac, se însoară și are copii. Fusesse și pe la Ciubărciu (dar de ce nu se arată de unde sînt luate actele?). Ms. Călătoriei lui Delaporte (nu „Beleport“) (p. 67), tradus de Amfilohie, e în posesiunea mea.

*

D. René Maunier publică un bun manual de sociologie, *Introduction à la sociologie* (Paris 1929), și pe lingă acesta două cercetări speciale: *Essais sur les groupements sociaux* și *Mélanges de sociologie nord-africaine*. În „Essais“ familia mare cabilă are asemănări cu zadruga slavă (v. p. 35 și urm.). Interesante așa-numitele „communautés taisibles“ în Franța (pp. 37-8). Frăție cu sînge, *blood-covenant*, p. 39. Legăturile satului (negenealogic), p. 46 și urm. *Petropolemos*, „bătaia cu pietre“ din Chios (p. 48) samănă cu luptele dintre cartierele venețiene sau sienese. În „Mélanges“ se expune „sociologia“ Arabului din veacul al XIV-lea Ibn-Caldun. Persistența artei lineare la Cabili (pp. 51-2). Zilele „babei“ în *Miréio* (p. 53), dar și în Magreb și la Cabili (*ibid.*, nota 2). Și aici tre-

cerea la munte primăvara (pp. 56-7). Și sate cu nume genealogic (p. 75). Sate de sus și de jos (*ibid.*).

Fetele — până ieri — înzestrate nu moștenesc nici în Provența, în Corsica, în Siria (p. 117). Și acolo scăfirlii în par ca mijloc de pază acasă (p. 133). Se observă că potcoava pe prag e „un rit aproape universal“ (*ibid.*). Sfințirea casei prin sîngele unei victime (p. 136). Sufletul prins în temelile casei (p. 162, nota 3); în Grecia piatra aruncată asupra umbrei unui trecător, care moare (*ibid.*). Masa dată lucrătorilor după ce se pune pe coperiș o ramură, și în Provența (p. 273, nota 1).

De același *Manual bibliographique des sciences sociales et économiques* (1920).

*

Îndemnat de motive care n'au a face cu știința, fiind interesul confesional și anumite chestiuni personale dureroase, d. Z. Picișanu, căruia Academia, presupunându-i și calități de măsură pe care din nenorocire nu le are, i-a făcut cinstea de a-l alege membru corespondent, poate chiar după propunerea mea, critică (*Unirea*, 1933, no. 46), într'o, formă de o rară grosolanie, comunicația mea la Academia Română despre două scrisori ale lui Atanasie Anghel.

Nu mă voiu cobori să discut dacă știe sau ba autorul „Istoriei Bisericii românești“ cînd s'a mutat la Făgăraș episcopia și dacă Esztergom este sau ba Granul: cunosc acest sistem și de la alții, de aceeași bună credință. Venind însă la fondul agresiunii, desorientat, repet, a fost bietul „Atanasie“ cît a trăit, și nici inteligența, nici cultura lui nu-l puteau orienta. „Vlădică“ și-au putut zice și alții și, încă odată, nu din cărțile *mele* mă poate învăța un critic, dar în recunoașterea ca „episcop“ residă degradarea. Liber d. Picișanu să creadă că *mala* înseamnă suferințele morale ale acestui suflet delicat. Călătoria la Viena, cerută în 1698, s'a admis numai în *iarna lui 1700*, deci nu era nimic de răspuns la afirmația mea. Am trimes la *Studii și doc.*, XII, pp. 282-3, ca să se vadă că Atanasie, revenind la ortodoxie supt presiunea protopopilor, se intitula din nou „arhiepiscop i Mitropolit Scaunului Belgradului“, ceia ce Roma, care-și avea la Alba-Iulia arhiepiscopul, nu-i putea, firește, permite. Mențiunea revenirii se găsește de mult, după Nilles, la sfîrșitul capitolului IV din *Istoria Bisericii*. „Berărie“ nu înseamnă numai locul unde se vinde berea, ci și unde se fabrică, („lemnăria“ nu e locul unde se vînd lemne, nici „fierăria“ unde se desfac obiecte de fier). Data netedă, de sfîrșitul anului 1717,

pentru încheierea Vlădiciei lui Serafim de Petrova, nu e chiar așa de sigură. „Uluitoare“ sînt deci numai asemenea apucături care desonorează istoriografia românească, arătînd că sîntem încă în faza cîrtelilor cîrcotașe brutale, fără nimic din ce vine dintr'o cultură superioară.

*

În „Progresul Social“, II, 6, d. D. Tudor presintă „considerații economice despre S.-E. Olteniei în vremea românească“ (cîteva reproduceri: bibliografie). Interesante note de d. Corneliu Rudescu despre încercări de conversiune a datorîilor în vechea Moldovă.

*

În „Bulletin of the international committee of historical sciences“, V, 2, se dă urmarea raportului d-lui Frederic Chabod despre ultimele păreri asupra Renașterii, un studiu despre „raporturile diplomatice între Italia și Europa pe vremea Risorgimentului“ de d. G. Volpe. Un șir de rapoarte privesc istoria științelor (dd. P. Sergescu și V. Bologa despre dezvoltarea lor în provinciile românești; în cel italian, al d-lui Roberto Almagià, e vorba, pe larg, de Cristofor Columb: ar fi mers „dincolo de Irlanda“ la 1474, pp. 259-60; la 1492 se vorbește de descoperiri făcute înainte, p. 260; la 1474 Toscanelli oferia aceeași încercare regelui Portugaliei; Columb avea o scrisoare de recomandatie către un Suveran oriental nenumit care nu poate fi decît Marele Han mongol, p. 263). Explicații asupra ideilor curente în Rusia sovietică, de d. Lunaciaraschi. Un studiu întins despre „contacturile literare ale Poloniei cu națiunile apusene“, de d. Giovanni Maver. Un alt studiu, de d. Waclaw Sobieski, despre „politica baltică a lui Mazarin“.

*

În „Revista de pedagogie“, III, 1-2, păr. S. Reli presintă pe pedagogul bucovinean Dimitrie C. Isopescul († 1901), primul director, timp de trei decenii, al Pedagogiului cernăuțean. Era tatăl rectorului actual al Universității bucovinene. A fost inspector al școlilor românești, a creat școala normală de învățătoare, grădiniile de copii și a introdus lucrul manual.

Poporul însuși i-a oferit la 1900 un scaun de deputat în Adunarea din Viena. Din această biografie pioasă aflăm ca el a tratat în „Programul Gimnasiului greco-oriental din Suceava“ la 1869 despre „Relațiile lui Carol-cel-Mare cu Saracini din Spania și cu califii abasizi din Bagdad“, și că a presintat la 1873 istoria învă-

fămîntului românesc în Bucovina după anexarea de Austria. Un studiu complet, plin de căldură, al d-lui Narly despre d. I. Găvănescul.

*

În „Țara Birsei“, V, 4, d. A. A. Mureșianu continuă notele sale despre Compania Grecilor din Brașov. Prețioasă cronică preoților de pe Tocile, între 1815 și 1861, publicată de d. Ion Mușlea. Pentru acești clerici ardeleni, Tudor Vladimirescu e „unu' Tudor“, care „se scoală cu Arnăuți de pe la boieri și cu alți zaverghii după moartea lui Vodă Neçulai Suțu“ și „începe a prăda țara, boerii, a jefui sf. biserici de podoabe: așa tot Bucureștii, boerimea mai întâi, apoi neguțătorii, după aceia mai toată Țara-Rumînească“; e de o samă cu „Ipsilant“. El „chiamă pe Turci“. Moartea lui e presintată așa: „l-au ținut prins în Mitropolie trei zile, și într'o noapte l-au găsit ștoguri și l-au îngropat“. Nota despre moartea lui Radu Tempea, la 1824, dă o știre care e a se înțelege așa: diaconul de odinioară a mers în Țara-Românească pe la 1790-1, fiind tălmăciu la „prinț Copel“, deci Coburg (p. 314). Se dau datele răposării Mitropoliților pribegi Nectarie (13 Septembrie 1816) și Dosoftei (12 Decembrie același an). Se publică o schiță dramatică de Bariț, găsită de d. I. Georgescu. E remarcabilă ca dialog, și cu multe știri de viață contemporană; și un interesant tip de studentă firfă. Documente de la 1848-9 le dă d. Axente Banciu.

*

În Comunicațiile făcute la Congresul slavistilor din Praga (1929) d. P. P. Panaitescu se ocupă de „Literatura slavo-romînă în secolele al XV-XVII-lea și importanța ei pentru istoria literaturilor slave“. Statele aflate de Unguri în Ardeal îmi par și acuma neadmisibile (v. p. 3). Interesantă observația că numele bulgăresc al boierilor, *boliarin*, n'a putut trece la Ruși decît prin Romîni (*ibid.*). După Iațimirschii se pomenește polieleul scris de „Filoteiu monahul, fost Mare-Logofăt al prințului Mircea“ (p. 5): d. Panaitescu îl descopere ca mirean supt numele de Filos (*ibid.*). Se cunoștea răspunsul lui Vasile de Roman către Gherontie de Moscova (1484). Prețioasă noua bibliografie rusească de la paginile 6-7. Nu se poate ca o cronică așa de seacă și de săracă precum e cea slavonă a Moldovei să fi fost scrisă la Curtea lui Ștefan-cel-Mare: amănuntele militare sînt puține și grosolane, iar „cînd stătea Domnul la masă“ putea să se scrie de un călugăr cînd Ștefan era la mănăstirea lui (cf. p. 7). După Sîrcu, în *Izvestia* ale Academiei ru-

sești (1896, III), Eftimie cronicarul n'ar fi egumenul de Neamț, ci un stareț de la Chipriana, care, ucenic al lui Macarie, ar fi îndeplinit funcții diplomatice din ordinul lui Alexandru Lăpușneanu: rămîn a se cerceta dovezile aduse de Sircu. *Libri* de care vorbește Ioniță în scrisoarea către Papă pot fi simple pomelnice (p. 8, nota 26). Dacă în *Cronica moldo-rusă* Roman reprezintă pe Munteni și Vlahata pe „*Valahii* din Moldova“, atunci autorul ar trebui să fie Polon (cf. p. 8). Nu văd cum pasagiile despre relațiile cu Turcii, așa de speciale pentru începutul secolului al XVI-lea, n'ar avea valoare pentru a înlătura îndoielile cu privire la paternitatea lui Neagoe asupra „*Învățăturilor*“; am arătat, de altfel (dar scrisul meu e de obicei inexistent pentru autor), că o parte din „*Învățături*“ exista în biblioteca lui Petru Șchiopul. Doar autorul însuși recunoaște că „acest text e foarte important pentru istoria moravurilor, obiceiurilor și vechii organizații muntene“ (p. 9). Nu văd argumentul pentru care Macarie din Cetinie și Macarie din Țara-Românească n'ar fi acciași persoană: forma literelor nu poate fi decisivă (cf. pp. 10-11). Și la tipografie tot ce am adaus la știrile din Bianu-Hodoș e inexistent: alții vor judeca eleganța procedurii. Interesant poemul scris de Radu Năsturel pentru Matei Basarab. Textul frances e une ori incorect în ortografie și punctuație; articolele d-lui Panaitescu din *Mélanges* de la Paris și din a mea *Revue Historique* se presintau firește într'o formă mai îngrijită.

*

În vol. III al lui Veress, frica de Cazaci în Moldova provoacă intervenții turcești în Ardeal, n-le 20, 21. Romîni până în Ungaria-de-sus, la Crasnahorka, no. 25.

La 17 Februar 1587, din Iași, Petru Șchiopul vestește nunta lui Vlad-Vodă, fiul lui Miloș, cu nepoata Chiajnei, fiica Logofătului Ivan (cel care se refugiase în Ardeal), no. 49. S'a făcut astfel pace între cele două familii rivale. E vorba deci de sora Velicăi care a ajuns soție a lui Fabio Genga și iubita lui Mihai Viteazul. Ureche, care așează nunta la 20 Iulie, spune: „fata“ Chiajnei. Se face schimbul de inele în fața Mitropolitului Moldovei, intitulat „*Patriarh*“. Postul zăbovește ziua nunții. Vlad e de la 12 Februar la Iași, întovărășit de un om al Sultanului. Clucerul Ureche merge să ia pe logodnică din Ardeal. Răspunsul lui

Sigismund Báthory e no. 50. Cf. studiul nostru în „Mem. Ac. Rom.” pe 1931.

Plecarea din Polonia a Ungurilor regelui Ștefan e anunțată, în Maiu, de Petru Șchiopul prin solul său, Mihail Soldati (no. 56; acesta e pomenit ca Român și în Hurmuzaki, XI; v. tabla). Petru candidat la tronul polon, *ibid.*

Știri despre Bruti ca ajutător al catolicismului în Moldova, n-le 58, 74-5, 79, 84, 91, 97, 103-7, 112, 119, 121, 130, 140, 142-3, 146, 148, 156, 163, 184, no. 63. „Palanca Husy, nu departe de Bender”, în n-le 59-60, *nu e evident Huși, ci Ozù, Oceacov*. V. și p. 122. D. Veress afirmă și în nota la p. 110 că e „Huși în Moldova”. Iscălitura lui Gavriil de Ohrida, necetită de editor, la no. 63.

*

Interesantă și folositoare recenta carte a d-lui Louis Réau, *Histoire de l'expansion de l'art français. Le monde latin: Italie, Espagne, Portugal, Roumanie, Amérique du Sud*, Paris 1933. Lucrarea termină o întregă expunere a influenței artei franceze, în toate țerile, care, cum o spune autorul în prefață, i-a cerut o muncă de vre-o cincisprezece ani. Introducerea e o bună presintare sintetică a vastei materii, începînd cu evul mediu. Ca motiv al răspîndirii, unice, el vede „sociabilitatea artei franceze”, situația însăși a Franței, emigrările de Francesi, aduse de crizele politice, ajutorul de la limbă și literatură, universalisate, moda femeilor, gravura francesă. Se arată și cauzele speciale din mai depărtatul trecut: Ordinele călugărești, monarhia. Se vorbește și de buna primire a membrilor străini ai Academiiilor de arte franceze. Artiștii francesi se pot adapta în țeri străine.

Pentru Italia se arată rostul cluniacensilor și cistercienilor în evul mediu (S. Lorenzo din Geneva e cea mai francesă biserică, p. 28; Francesi lucrează la Domul din Milan; influența Normanzilor, Angevinilor în Sud). Și pentru Spania se pleacă de la început: expunerea e mai puțin largă. Foarte nouă e partea despre Portugalia. Cea despre România, e exactă, nuanțată, dar incomplectă (nu e Galleron de Calonne, nici pictorul Lecomte du Noüy, nici Poitevin, nici Aman-Jean).

*

În „Boabe de grâu”, IV, 5, reproducerea cunoscutului portret în colori al lui Mihai Grigore-Vodă Suțu și note despre biblioteca I. I. C. Brătianu, de d. G. Fotino. Notele despre copilăria

lui I. C. Brătianu sînt luate din povestiri de familie. Între cărțile rare, „Catehismul sătenilor sau sfaturi la vatra focului către un revoluționar și un sătean, de C. A. Rosetti și Ion Brătianu, Brusel, tipografia lui J.-H. Dehon“ (reproducere la p. 266). Cîteva manuscrise din secolele al XVII-lea—XVIII-lea (facsimile la p. 270). Note despre școlile de agronomie de d. G. Ionescu-Sisești.

Prețioase note despre Mitropolitul Cosma le dă d. Ioan C. Filitti, în „Biserica Ortodoxă Romină“, pe 1933.

N. Iorga.

N O T I Ţ E

În „Weltgeschichte“ de Widmann-Fischer-Felten, II, p. 256, se reproduce după „o frescă din biserica de la Gelencze (Ardeal), sec. al XIII-lea“, o luptă a regelui Ungariei Ladislas cu Cumanii la Cserhalom. Inimiciii sînt representați cu plete lungi și barbă, purtînd unul din ei o căciulă.

E de admis că tipul nu e al acelor barbari, ci al Rominilor ardeleni din acel timp.

Fossatum în înțeles de sat se găsește și în Viața Papei Ioan al VI-lea (sec. al VIII-lea) (ed. Mansi, *Concilia*, XII, c. 158): „sacerdotes apud fossatum in quo in unum convenerant misit“.

În lista eparhiilor de pe la 800, se pomenesc Rhodostol (Durostor), Tramarisca, Novae, „Zekedoderpoi“ și „Scaria“ (Migne, *Patrologia Graeca*, LXXXII², c. 797).

Spada lui Brincoveanu s'a găsit și la Syme; v. Grégoire, *Recueil des inscriptions grecques chrétiennes d'Asie Mineure*, fasc. I, pp. 51-2, no. 159.

Mortasipia. Se știa prin Șăineanu, *Elementele orientale*, III, p. 81, că mortasipul și mortasipia de la noi vin — numai în secolul al XVIII-lea, adăugim, prin Fanarioți — de la *muhtasipul* pe care Arabii l-au transmis Turcilor. În cartea sa *Le droit franc en Syrie pendant les croisades, Institutions judiciaires* (Paris 1925) (v. p. 105 și urm.), d. Dimitri Hayek dă știri mai întinse, după Ibn-

Caldun și Macrisi, întrebuințați și de Rey, cu privire la acest inspector al pieței, al băilor și moscheilor, citind pe Volney pentru funcțiunile lui în Siria secolului al XVIII-lea. Francii din Siria îl adoptară ca „mathessep“. Adaptarea românească e deci a doua.

*

Partea de jos a comitatului Veronei se numește *Zosana* (v. Luigi Simeoni, *Verona*, Roma 1929, ed. „Tiber“, p. 55: „Nella bassa o *Zosana*, come si diceva“). E și o localitate Tomba *Zosana*.

*

Tot între piesele uitate ale teatrului românesc „Pastorul sărac, dramă în trei acte, tradusă de Dm. Iconomu“, București, Kopainig, 1849. Și aici dialogul e interesant prin adaptare.

*

Pentru semasiologia românească sensul verbului românesc *a ajunge* se află în *Cronica* lui Marcellinus Comes, ed. Mommsen, *Chronica Minora*, VI: „ibique dum adiunxit“.

Sensul verbului *a merge* e în *Cronica* anonimă a primei cruciate, retipărită de d. L. Bréhier: „mersi sunt in unam domum“.

*

În cartea lui Al. Pelimon, *Bucur sau întemeierea Bucureștilor*, lungă expunere deslăuită, de un aprins romantism fără talent, cu Tatarî, ciocniri fantastice, declamații morale asupra „Moldo-Romînilor“, sentimentalisme în jurul „frumoaselor cristiane“ și a fetei lui Bogdan-Vodă, cu versuri ca acestea

lubite valuri, țermuri, richite (*sic*),

se cuprinde, în capitolul XV, intitulat „Noua capitală a României“ (p. 193 și urm.), o folositoare descriere a Bucureștilor, foarte bine cunoscută acestui arheolog amator.

Multe știri reproduc aspectul, azi dispărut, al clădirilor Capitalei muntene. Astfel „creștetele murilor“ de la bisericuța Bucur, cu „ochiurile și creștăturile“ lor, „camerele cele cu ferestrele spre drum, ca niște casemate pin casarma și în fortărețe“.

*

Într'un discurs către Conciliul din Florența la 1439 se notează între țerile care ascultă de *ἡ Γραικῶν ἐκκλησία: ἡ Μολδοβλαχία καὶ πρὸς τούτοις ἡ καλουμένη Βλαχία Μεγάλη καὶ ἡ τῶν Τριβαλλῶν*; Lampros, *Παλαιολόγεια καὶ Ηελοποννησιακά*, I, Atena-Leipzig 1912, p. 9). „Vlahia Mare“ e cea din Balcani.

*

La lucrările de litografie făcute la noi prin anii 1840-60¹ e de adăus „Culegerea de tot felul de scrisoare obișnuită până acum în școli și în cancelarii pentru deprinderea la citire a feluri de manuscrise, tipărite în trebuința școalelor începătoare în litografia lui A. Bielz în București, 1858“. Frontispiciul înfățișează, într'un cadru împodobit, pe un școlar la masa de lucru. Sînt și cîteva „culs de lampe“ adaptate (un pasagiu cu o biserică în fund, ruine, etc.). Tot textul e litografiat. În material sînt formulare de acte, copiate, se pare, după originale. De pildă acest

„Raport la suptcîrmuire.

„Aleșii satului Isovarăle plecat încunoștiințază cinstitei Subt-cîrmuiri că eri noapte s'au fost furat un cal din grajdul preotului Ioan dintr'acest sat și, prinzînd de veste numitul preot, a făcut de știre străjii, carea bătînd toba prin sat, au alergat îndată cîțiva voinici în toate părțile și au luat urma furului, pînă a dat peste el astăzi pe la amiază în stuful de la Balta Mare, și acum se trimite cinstitei Suptcîrmuiri sub bună pază“.

Și „contractul de moșie“, „zapisul pentru sădire de vie“ sînt interesante.

Ar trebui o reeditare fototipică.

*

Nu s'a acordat atenție „Manualului de geografia cea mică, primită de Comisia profesorală pentru trebuința tinerilor începători, de F. Aron, profesor de Istoria generală în Colegiul național Sf. Sava din București; București, Tipografia Pitarului Constandin Pencovici, 1839“. Descrierea orașelor cuprinde multe știri necunoscute. Cităm: „În orașul Curtea-de-Argeș este și o mănăstire, a căreia biserică este zidită de Neagoe Basarab, Domnul țerii, și are pardoseala de marmură, și pentru toată podoaba și frumuseța sa nu este numai cea d'întîiu în Țara-Romînească, ci este vizitată și de mulți călători străini“ (p. 17). La Tîrgoviște: „Are o cetate în ruini din vremile prinților ce lăcuia aci, asemenea și alte multe palaturi tot în ruini. Este aci și o Mitropolie veche“. „Colentina este locul cel mai desfătător, împodobit fiind cu o alec frumoasă de tei și înfrumusețat cu un palat și cu o bisericuță frumoasă.“

*

¹ *Manualul de geografia cea mică* al lui Florian Aron înseamnă la 1839 două litografii în București (p. 20).

Între documentele, publicate de d. dr. Samarian în *Istoria Că-lărașilor*, acela al Despinei, văduva lui Vlad Logofătul Rudeanu, arată situația satului Lichirești la 1631. La no. 2 a se ceti „zde boleari“ în loc de „zed boldriv“; și, mai departe, „cletovți“. Un pasagiu important e acela în care se vorbește de „zilele lui Șerban-Vodă, pre vremea când s'au bătut cu Hanul, în gura Teleajenului.“

*

La discutarea diplomei din 1247 pentru Oltenia, d-lui N. Drăganu, în recenta sa operă, *Romnii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii* (București 1933), p. 229, i-a scăpat din vedere notița mea din această revistă prin care se arată că Farkas din acest act nu e Lupul, ci Vilcea, după care s'a numit județul stăpînirii lui. Aflu de aici că Pesty Frigyes făcea din el un Ungur.

Severinul (*ibid.*, p. 263) vine de sigur de la Sf. Severin. Nu e vorba că acest sfânt nu e ortodox, căci castelul a fost unguresc, catolic. Iar numele proprii, de și rostite cu aceleași organe, chiamă asupra lor o supraveghere care împiedecă acțiunea legilor fonetice. Părerăa lui Xenopol au confirmat-o apoi filologi recentți, și la noi.

Și acuma întreb dacă nu e o „cheie“ în Keve, ungurescul nume al Cubinului (v. pp. 266-7).

Observația de la Severin permite a pune o *dava* dacică la originea Devei (cf. pp. 272-3). Numele de persoană, neintilnit la Romîni, s'ar putea admite cu greu.

Cum se poate ca Gilortul să se cheme după un nume de om (p. 227, nota 2)? De sigur că între Jil și Gil e o legătură. Rămîne a se găsi rostul sufixului, a cărui interpretare de Hasdeu e copilărească. N'ar fi o legătură cu Olt care însemna de sigur în scitică „apă“ (cf. Oltețul, Oltenița)? D. Drăganu nu discută numele de Schiltau dat Nicopolei prin confusie cu Siștovul (?). În același loc n'ar fi o legătură, mai curînd decît între Amutria și Motrul (cf. Lotrul, care ni pare a însemna „hoțul“), una între acel vechiu nume și Amaradea? Apropierea între râul Streiu, care poate fi identic cu Stryjul gălițian, și localitățile Rusca, Ruscița, Ruși, Iduciul *rusesc* (adăugim: până la Reussmarkt al Miercurii) (p. 278) e suggestivă. De ce Șcheiu ar însemna numai decît „populație de origine bulgară“ (p. 279)? D. Drăganu admite și la Bra-

șov „Bulgari sau Romîni veniți din Sudul Dunării“ (*ibid.*)... La p. 279, nota 3, unde se adună Șcheile (adauge și: a Sucevei) Schiuleștii vine de la Schiul, nu de la Șcheiul.

Și eu am admis Galaț nume de om (cf. pp. 280-1).

S'ar putea primi ipoteza ca județul Bihorului și al Zărandului sau Sărandului să fie după numele juzilor (ca Vilcea, Romanai).

De Criminacii de la 1441-5 (p. 312) e de apropiat numele Cremenarilor din Argeș (cf. dubletul: pușcaș-pușcar).

„Sypprach“ din documentul pontifical de la 1345 al Papei Clement al VI-lea, citat la pagina 339, pare în adevăr să fie Sep-lak, Locul Frumos, cum văd că a propus d. Gruia, în *Revista Teologică*, II, p. 251, nota 6. Remecha ar putea fi, nu un Rîmnic, ci Remete, cum credea I. Bogdan, Bivinis fiind, cum s'a mai propus, Beiuş. Nu se citează aici lucrarea profesorului Pavel, asupra căreia am făcut o dare de samă în această revistă. „Sopus“ e un Sebeş oarecare. Rămîne numai „Auginas“, care trebuie să fie în aceleași părți.

Despre Goralli ca Romîni am citat cîndva un pasagiu decisiv din scrisorile lui Des Noyers (a doua jumătate a secolului al XVII-lea) (v. pp. 347-8).

Interesantă relevarea (p. 358) la Anonymus a formei *duca* în altă regiune (Zemplén).

Sîntem recunoscători d-lui Drăgan că aduce înaintea studiul despre Romîni din Maramurăş, în *Századok*, XLV (1911), al lui G. Petrovay, care e un boier din Petrova, Romîn (pp. 371-2).

Pe paginile 376 și urm. se dă, pentru întăia oară, lista Voevozilor romîni din Maramurăş.

Etimologia lui Weigand pentru „Fălcîu“ ca plural din *falce* (v. p. 383) e neadmisibilă: se zice Fălcîiu, cu accentul pe primul *i*. Paralela *faus*, francesă, pentru *falcea* noastră e plină de înțeles (odată și *joug*), ca și fenomenul sociologic din *Joch* german (p. 386).

Și după explicațiile d-lui Drăgan, Maramurăş rămîne încă obscur, e imposibil a nu se recunoaște însă numele rîurilor (v. pp. 389-90). Nici rîul Apsa (*ibid.*) nu poate fi după o persoană. Totuși d-sa îl admite și pentru Iza și Mara. Nici Tisa, nume de rîu larg răspîndit la noi, nu poate avea nimic comun cu un copac (v. p. 403).

Pentru Huțuli (cf. pp. 412-3) am propus etimologia Huț (cf. Moș, Cuș, Ciciu), poreclă pentru cioban.

Nici d-sa nu admite forma Satul Mare pentru Sătmar (pp. 416-7).

Foarte folositoare bogata listă a numelor geografice care amintesc pe Ruși în Ardeal (p. 455 și urm.). Pentru rostul lor vechiu în Moldova, p. 458, nota 2. Explicația numelui de Năsăud (pp. 467-8) ar fi cu greu acceptabilă. Turda nu mi-ar părea nume de persoană (p. 479), și nici legătura slavă pentru Abrud (p. 489) nu satisface. Pentru Ampoiu se admite derivarea din numele roman p. 494). „Reprimirea“ Murășului de la Unguri (p. 498) miră. Intermediul peceneg la Kokel, Küküllő, e foarte plausibil (p. 501). Ar fi foarte prețioasă existența la 1097 a unui Mercuriu de Bălgrad, „prinț ultrasilvan“, dar mai am îndoieli față de Biogradul dal-matin (v. pp. 505-6).

Și nota despre Pecenegi (p. 509 și urm.) va fi de folos. Κομέντος care pare lui Cedren a fi pecenego-cuman e expresie bizantină, κομθέντος, aflată la Malalas (v. p. 513, nota 2). Observația lui Melich cu privire la Akkerman (v. p. 519) nu e îndreptățită: numele turc e după cucerirea din 1484. Library Cluj

Relevăm și prețioasa notă despre numele Basarab (p. 521 și urm.).

E sigur că numele în *ui*, de la Bahlui la Călmățui, sînt de origine turcă, cumană. Așezările lor corespund cu harta stăpînirii turanice (v. pp. 532-3).

Ni-ar fi greu să admitem încă o „reprimire“ din ungurește: a Oltului (p. 539). Un lung excurs asupra Dunării, p. 576 și urm. Considerațiile d-lui Gamillscheg asupra numelui de Dunăre ca dovadă de permanență românească pe malul stîng al fluviului, pp. 580-1.

*

„Ambigu transylvanien apprêté par U. N. Cook (J L. B.)“ (Brașov 1880) cuprinde poesii, o scrisoare din Bordeaux, cu glume, presîntînd o călătorie în trăsura de la Brașov la Ploești, un închipuit atac de bandiți, cari sînt apoi spînzurați (!), citeva versuri, „Le Kosak“, datate „Ploești, Iunie 1877“, o amintire din războiul de la 1870-1, o notă în versuri despre biserica din „satul unguresc Foth“, „L'âne de Balaam, pantalonnade hongroise“ (poveste de studenți), o „fable tzigane“, o anecdotă despre Unguri și Sași, o alta, în prosă, legată de un sat unguresc, un

basm săsesc luat din Haltrich, un mic poem închinat Brașovului (în exemplarul meu lipsește fotografia anunțată) și citeva alte bucăți care n'au a face de loc cu Ardealul și, Ardelenii.

*

În studiul d-lui V. A. Mystakidis („Syllogos grec filologic“ din Constantinopol, vol. jubilar 1871-2) despre frații Kottunii (unul e creatorul Colegiului din Padova unde a învățat Constantin Stolnicul Cantacuzino), la pagina 381 se menționează din jurnalul lui Martin Crusius că prin 1605 cei doi frați, Ioan și Lampos, din Salonic, au fost prinși de Tataři și au trebuit să se răscumpere. Ziarul a fost mai de curind tipărit întreg.

*

Trebuie copiat și reprodus discursul de laudă al lui Neofit Patelaros, Mitropolitul Cretei, către Constantin Cantacuzino (aceiași, XVII, 1906, p. 288 și urm.). E de studiat *Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Οὐγγροβλαχίας Φιλαρέτου* de S. Kyriakides, *ibid.* p. 235 și urm.

*

În mănăstirea Drianon, din Epirul de Nord, niște călugării, popa Dosoftei și popa Dionisie, primul egumen „la Sf. Gheorghe“, se întorc la 1656 din „Moldovlahia“, „și au scos datoria de 4.000“, afurisind pe cine o va înoi (Panaiot N. Poulitza, în *Ἐπετηρίς ἐνζ. σπουδῶν*, V, p. 57).

Tot acolo Evanghelia munteană din 1693, ajunsă la un călugăr din eparhia Butrintò (p. 59).

*

La Labovo, scrie un Constantin din Meșovo, la 1805 (*ibid.*, p. 64).

La 1772-8 un Dosoftei din Meșovo e episcop de Drinupolis și Argyrokastron (pp. 72, 84), pomenit și la 1779 (p. 73). Îl găsim și la pagina 83. Poate fi Român ca și Ioasaf de Moscopole.

Un *Γρίκx Τζητζος* dă o icoană, la 1790, bisericii din Minguli (p. 83). Un *Κέτξος Υπόγεια* din *Στηγκιάνη* (1803), p. 84. Tot acolo pe candelă nu *Μητρο Βίτου*, ci *Μητζοβίτου Κόστx Ἀνδρέα* le dă *ἰς χορὶον Νέκοβο*. Un *Costa Ζόπx Νότι* (1819). p. 871.

*

În poemul lui Manuil Philes, care descrie luptele unui protos-trator bizantin (Hrisant Loparev, *Βυζαντινικὴν ποετὴ Μανσηλιὰ Φιλὰς*

кк исторіи Болгаріи кк XIII-XIV кккк, Petersburg 1891) gășesc și acest vers în legătură cu Croia și Canina :

Ὁρμῆ πρὸς αὐτοῦς τοὺς θρασεῖς πάλαι Βλάχους (p. 53).

*

Între broșurile care apărară drepturile Romînilor de peste munți în epoca Memorandului nu s'a menționat niciodată *Le procès d'une nation (Les Roumains de Transylvanie) par Jean d'Arges*, Paris, Imprimerie Palluad, 1894; 15 pp.

*

Sigismund „der Siebenbürger“, argintar în Viena, mort la 1450, se numia și „Walach“ sau „der Wulache“ pentru că era Sas din Cimpulung, unde la 1451 era nepotul său, Iacob Langenauer (v. *Siebenbürgische Vierteljahrsschrift*, Oct.-Dec. 1932, p 388). Tot așa trebuie să fie cazul cu alți meșteri din Viena, Mert Valich, Peter Walich și Clemens Walch, din sec. XV și XVI (v. p. 393; toate după cartea lui St. Genthon, *Magyar művészek Ausztriában a mohácsi vészig*) Budapesta 1927.

BCU Cluj / Central * University Library Cluj

În publicația „Syllogului filologic grec“ din Constantinopol, XVI, Suplement (1881-2), p. 17, s'a publicat inscripția mormintală, de prin sec. al X-lea, a unui *magister militum* sau „stratilat „trac“ din Durostora :

Στρατιλάτης Θράκης ἀπὸ χρίσ]ας μεγάλης Δωροστώλου ἐκοιμήθη νοεμβρίου μηνός, ἡμέρα γ', ἐνδ[ιαιώνος..., ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου]...

*

În Ἐπετηρίς ἐταιρείας βυζαντινῶν σπουδῶν, V, pp. 110-1, arhimandritul Cristofor Ktenà a tipărit declarația călugărilor de la Dochiariu (August 1570), prin care recunosc că au cerut ajutor de la Bogdan Lăpușneanu și de la mama lui Ruxanda, ἡ δεσποίνῃ καὶ κτήτωρ ἐκ δάθρου τῆς βασιλικῆς καὶ θείας μονῆς ἡμῶν τῶν μεγίστων Ταξιαρχῶν τοῦ Δοχειαρίου („stăpină și ctitoră din temelie a împărăteștii și dumnezeieștii mănăstiri a noastre, a prea-marilor Voevozi, a Dochiariului“). Ruxanda cere în schimb a se face slujbă de Sf. Nicolae pentru dinsa, pentru fiu și pentru „prea-cvlaviosul răposatul părintele lui, Alexandru și ctitor al acestei dumnezeiești și sfinte mănăstiri a Arhanghelilor, care și-a schimbat numele în monahul Pahomie primind shima dumnezeiască și ingerească“). Editorul arată că Ruxanda și Bogdan au dat suma de 165.000 de as-

pri. Dedesupt ar fi pecetea lui Bogdan, dar și a lui „Teofan al Ungrovlahiei, care a rămas la Sf. Munte și, murind, s'a îngropat în primul narthex al bisericii principale, la stînga intrării" (p. 109). E vorba de Teofan al Moldovei, care mai târziu numai s'a așezat acolo. V., de altfel, și Iorga, *Doc. grecești*, în colecția Hurmuzaki.

De la Alexandru e și o cutie de cruce cu vulturul, stema și 'Iω. 'Αλ. ι. V. (*sic*) B. B. O însemnare arată că s'a refăcut de domnița Ralu, fata lui Alexandru Ipsilanti, la București: 'Αργυρώθη τὸ παρὸν κατὰ τὸ ψῆφ' διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τῆς ἐκλαμπρατᾶ της Δόμνης 'Ραλοῦς καὶ θυγατρὸς (nu: θυγατρὸς) Ὑψηλάντου ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Βλαχίας, εἶτα διαρπαγὴν καὶ διαφθαρθὲν ἀνακαινίσθη τὸ δεῦτερον μετὰ προσθήκης καὶ καλλωπισμοῦ παρὰ τοῦ πανοσιωτᾶτου προηγουμένου κυρίου Παρθενίου τοῦ καὶ Λεσβίου, ἀψυγῆ', ἀφιέρωμα μονῆς Δοχειαρίου (p. 125). („S'a argintat cea de față la 1779 cu ajutorul și cheltuiala prea-luminatei Doamne Ralu și fiică a lui Ipsilanti, în Bucureștii Terii-Românești, iar, pe urmă, fiind răpit și pierdut, s'a inoit a doua oară, cu adaus și infrumusețare, de prea-cuviosul proegumen chir Partenie, care e și din Lesbos, la 1798, dar al mănăstirii Dochiariului“.)

*

Între dascălii Academiei din București spre sfîrșitul sec. al XVII-lea pâr. Evloghie Kurila semnalează (*ibid.*, p. 184) pe Chiril din Lavra, profesor de teologie și filologie, care s'a retras apoi la Athos, unde a transcris documentele mănăstirii sale, 'la 1803 (v. și *ibid.*, pp. 184-5). Era din Pelopones.

*

Trebuie cercetată pentru Moruzești, așezați la Curuceșmê (Xirokrini) încă de la 1665 și amestecați și în rosturi bisericesti ale insulei Thera, V. A. Mystakides, *Περὶ Κορυούτσου με ἱστορικὰς εἰδήσεις*, Constantinopol, 1888. Cf. același, în *Ἐπετηρίς* citată, VII, p. 277. Acolo și un Constantin Caragea, pp. 276. 278.

*

În „Voiajul tinărului Anaharsis în Grecia de Vartelemi, după prescurtare tradus de Mihail Filipescu, ascultant de legi la Academia Mihăileană“, Iași, 1845, dedicat „Înalt Evgheniei Sale domnului domn Mare Logofăt și cavaler Teodor Sturdza, Vornic departam. bisericesc, etc. etc.“, „cele trei hărți și planuri“, lucrate la Institutul Albinei, sînt remarcabile.

*

Găsesc un bilet moldovenesc din 1840, care dă voie unui funcționar să iasă de la birou târziu seara :

„Bilet.

Dumnealui Pavăl Apostol fiind cinovnic a Secretariatului de Stat și având eșire sa mai târziu din canțilarie, străjile orașului nu-l vor supăra, la orice vreme de noapte.

Șef secții, Cost. Dobrović. 1840, Săpt. 19 zăle“.

*

La repertoriul vechiului nostru teatru e a se adăugi : *Bunul Menagiul sau urmarea celor două bilete, comedie într'un act de la Florian, tradusă din franțozește de Dim. Bobescu*, București, Iosel Copainig 1848. Dialogul e cel popular românesc.

*

A se culege din noua Istorie a Genovei de Federico Donaver (*La storia della Repubblica di Genova*, 1913), acestea : „Genua“ e un termen celtic, care înseamnă : „întrare“ (I, p. 7). Romanii leagă Genova prin trei căi, după supunerea violentă a Lugurilor. „Romaniiile“ locale se organizează în „companii“, care, compuse din cetățeni în stare a lupta, după unii, după alții din *acționari*, aleg conți, viconți, apoi consuli (pp 18-9). Din opt „companii“ se face „comuna“ (p. 20), care se desface de supt episcop (p. 21, nota 1). Cucerirea Almeriei, cu ajutor spaniol, pentru a fi apoi arendată (pp. 44-6), corespunde cu aceia a Famagustei în Cipru, două secole mai târziu. Amestecul Genovei în Sardinia condusă de juzi ai județelor ei (pp. 60-2). Interesantă împărțirea Bisericii : autoritatea episcopului e limitată de legătura cu Milanul a creațiunilor „ambrosiene“ și de independența mănăstirilor (p. 69). În casuri de conflicte civile, arhiepiscopul poate interveni și chiar impune consuli, în număr variabil (ai Statului, ai judecăților, *placiti*), ajutați de Senat sau Consiliul Mare și de cel Mic ori și cel de *credenza* (p. 72). Din nou, îl vedem aducând la pace partidele (p. 74). Se ajunge totuși la tirania prodestatului din afară (1190, pp. 75-6).

Henric al VI-lea oferă Genovesilor veniturile Siciliei (pp. 79-80), pe care ei îl ajutaseră a o cuceri. La 1257 Guvernul pe zece ani îl iea contra nobililor un „căpitan al poporului“ cu treizeci și doi de „bătrâni“ (*anziani*). Se stabilesc cele două Consilii (cel Mare de două sute și cu podestatul și cu căpitanul ; cel Mic cu aceștia doi, cu „bătrâni“ și opt nobili (pp. 138-40). Noua Constituție se isprăvește cu abdicarea silită a căpitanului, Gulielm Boccanegra. La

1270 se așează, revoluționar, doi căpitani și un „abate“ (la Florența: prior) al poporului (p. 164). Nobilii ghelfi se împotrivesc. Pe la 1291 numai un căpitán. La 1335, în urma luptelor civile, un locotenent al regelui Neapolei guverna, având alături opt „abați“ ai poporului și opt nobili, reprezentând cele două națiuni. În acel moment revine vechiul regim cu podestatul și căpitani. Dar peste patru ani din „abatele“ ales în mijlocul unui nou tumult iese un doge, cel dintâiu, Simone Boccanegra (p. 238), cu un Consiliu de cinsprezece. „Înțelepți“ (*sapienti*) ai poporului îi gâtesc o constituție.

Un resumat al schimbărilor de organizare pe paginile 239 și urm. și o interesantă prezentare a sistemului financiar, p. 247 și urm.

Interesantă, încă din secolul al XII-lea, republica mărunțică din Noli, p. 308 și urm., cu ale sale „Consiliu al șefilor de casă“, „Consiliu de patruzeci“, „Consiliul mic de douăzeci și patru“, care aleg doi consuli, doi „părinți ai comunei“, doi *massari*, formând „Magistratul celor opt“ ai puterii executive. A fost adăpost al lui Dante și a făcut pe câteva luni din Giordano Bruno învățătorul copiilor săi. Abia Bonaparte, la 1797, i-a pus capăt. Aventura lui Teodor de Neuhöf, „regele Corsicei“, e bine povestită (p. 341 și urm.). Tatăl lui Napoleon, avocatul Carlo Bonaparte, a fost cel mai devotat colaborator al dictatorului Pasquale Paoli (p. 386).

E evidentă influența lui Teotocopoli il Greco asupra pictorului genoves Tavarone, care, ca și predecesorul său Cambiaso, a lucrat la Escorial.

*

Δουλουτζέντζα, dulceți, dă și papa Urban la Messina în 1385 unui călugăr (Νέος Ἑλληνομνήμων, VII, p. 145).

*

Pe un Cicerone din 1583, fost al Colegiului din Camenița, apoi, la 1829, luat de un Mihail Vardulis pentru școala din Balta (Rusia), se înseamnă că a fost dat de Hrisant, Patriarhul de Ierusalim, în 1714, April, la νέα ἀθηναική σχολή.

Volumul mi-a fost înfățișat pentru cumpărare,

*

Ar trebui reproduse cele două privilegii pentru mănăstirea Mărgineni publicate de Temistocle Bolidis, în Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, VI (1906), pp. 437-52.

N. Iorga.